

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการจำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ชุมชน วิเคราะห์การจัดการความรู้ของแหล่งเรียนรู้ประเภทวิทยุชุมชน และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของแหล่งการเรียนรู้ประเภทวิทยุชุมชน โดยมีรายละเอียดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

1. แหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดอ่างทอง
 - 1.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดอ่างทอง
 - 1.2 ประเภทแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดอ่างทอง
 - 1.2.1 ประเภทบุคคล
 - 1.2.2 ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์
 - 1.2.3 ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
 - 1.2.4 ประเภทกิจกรรม
2. แหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสระบุรี
 - 2.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสระบุรี
 - 2.2 ประเภทแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสระบุรี
 - 2.2.1 ประเภทบุคคล
 - 2.2.2 ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์
 - 2.2.3 ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
 - 2.2.4 ประเภทกิจกรรม
3. วิทยุชุมชน : แหล่งการเรียนรู้ใหม่กับการครอบครองความเป็นเจ้าอุดมการณ์

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของแหล่งเรียนรู้ประเภทวิทยุชุมชน

1. กรณีศึกษาวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง
 - 1.1 ข้อมูลสภาพพื้นที่เขตที่ตั้ง
 - 1.2 ประวัติความเป็นมา
 - 1.3 การบริหารจัดการวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง
 - 1.3.1 ตัวบุคคล

- 1.3.2 การผลิตรายการ
 - 1.3.3 อุปกรณ์/สิ่งของ
 - 1.3.4 งบประมาณ
 2. กรณีศึกษาวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี
 - 2.1 ข้อมูลสภาพพื้นที่ เขตที่ตั้ง
 - 2.2 ประวัติความเป็นมา
 - 2.3 การบริหารจัดการวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี
 - 2.3.1 ตัวบุคคล
 - 2.3.2 การผลิตรายการ
 - 2.3.3 อุปกรณ์/สิ่งของ
 - 2.3.4 งบประมาณ
 3. การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของวิทยุชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร
 4. การเกิดมโนธรรมสำนึกของชุมชนในฐานะผู้รับสาร
- ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของแหล่งการเรียนรู้ประเภทวิทยุชุมชน
1. การแสวงหาความรู้
 2. การสร้างความรู้
 3. การจัดเก็บข้อมูลและสืบค้นความรู้
 4. การถ่ายโอนความรู้และใช้ประโยชน์

ตอนที่ 1 การจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

1. แหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดอ่างทอง

1.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดอ่างทอง

จังหวัดอ่างทองเดิมชื่อ เมืองวิเศษชัยชาญ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อยบนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของกรุงศรีอยุธยาในการสู้รบกับกองทัพพม่า ดังปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหลายตอนโดยเฉพาะในช่วงก่อนกรุงศรีอยุธยาแตกในปีพ.ศ. 2310 พม่าได้ใช้แขวงเมืองวิเศษชัยชาญเป็นที่ตั้งค่ายเพื่อตีกรุงศรีอยุธยา และทำให้เกิดการสู้รบครั้งสำคัญ นั่นคือ ศึกระหว่างระจันตภัยสมัยกรุงธนบุรีได้ย้ายที่ตั้งเมืองมาอยู่บริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาที่บ้านบางแก้ว เรียกชื่อใหม่ว่า “อ่างทอง” เนื่องจากเป็นที่ลุ่มและอยู่ช้ำวอช้ำน้ำอันเป็นเสมือนชุมทรัพย์ที่มีค่า คำขวัญประจำ

จังหวัด คือ พระนอนองค์ใหญ่ วีรไทยใจกล้า ตุ๊กตาชาววัง โด่งดังจักสาน ถิ่นฐานทำกลอง เมืองสองพระนอน

จังหวัดอ่างทองเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบภาคกลางของประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ 981.102 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 613,120 ไร่ แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง ป่าโมก โพธิ์ทอง ไชโย วิเศษชัยชาญ แสวงหา และสามโก้ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ค่ายบางระจัน อำเภอพรหมบุรี อำเภอบางบาล จังหวัดสิงห์บุรี

ทิศตะวันออก อำเภอบางปะหัน อำเภอมหาราช อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ
อำเภอท่าเรือ จังหวัดลพบุรี

ทิศใต้ อำเภอผักไห่ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันตก อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชุก และอำเภอเดิมบางนาง
บวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะคล้ายอ่างไม่มีภูเขา ป่าไม้ ดินเป็นดินเหนียวและปนทราย พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำการปลูกข้าว ทำไร่และทำสวน และมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อย

แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแม่น้ำสายแขนงที่ไหลผ่านจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดอ่างทอง ซึ่งไหลผ่านอำเภอไชโย อำเภอเมืองอ่างทอง และอำเภอป่าโมก รวมระยะทางที่ไหลผ่านจังหวัดอ่างทองประมาณ 40 กิโลเมตร

แม่น้ำน้อย เป็นแม่น้ำสายแขนงที่ไหลแยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ที่อำเภอเมืองชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และไหลผ่านอำเภอโพธิ์ทอง อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้งที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมระยะทางที่ไหลผ่านจังหวัดอ่างทองประมาณ 50 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปคล้ายจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางโดยจัดอยู่ในโซนร้อนและชุ่มชื้น ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ทำให้เกิดอากาศหนาวเย็น และแห้งแล้งในช่วงนี้ และได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกันยายน ทำให้มีเมฆมาก และฝนตกชุกในช่วงนี้

สภาพอากาศ ของจังหวัดอ่างทองแบ่งได้เป็น 3 ฤดู คือ
 ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม
 ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึงเดือนตุลาคม
 ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์

แผนภาพที่ 4.1 พื้นที่จังหวัดอ่างทอง

1.2 ประเภทแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดอ่างทอง

1.2.1 ประเภทบุคคล

ตารางที่ 4.1 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดอ่างทอง

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความเชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
1.	นายทองอยู่ พ่วงพจร	อ.เมือง			✓	แทงหยวก ปูนปั้น
2.	นายเสวย สังข์ทอง	อ.เมือง			✓	เล่นระนาด
3.	นายชุ่ม จำกระบมล	อ.เมือง			✓	รำโทน
4.	นางอุทัย สารระแสน	อ.เมือง			✓	แพทย์แผนไทย
5.	นางเจียบ จันพลา	อ.เมือง			✓	แพทย์แผนไทย
6.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้าน แห	อ.เมือง			✓	กล้วยแผ่นอบ ม้วน
7.	กลุ่มสตรีสหกรณ์ตำบล มหาคไทย	อ.เมือง			✓	ดอกไม้กระดาษ สา
8.	กลุ่มผลิตภัณฑ์เซรามิก ชุมชนวัดชัยมงคล	อ.เมือง			✓	เซรามิก (ชุด เครื่องใช้ภายใน ห้องน้ำ)
9.	กลุ่มจักสานผักตบชวาหมู่ 2 ตำบลบ้านรี	อ.เมือง			✓	จักสานผักตบ ชวา (แจกัน)
10.	กลุ่มสตรีกระเป๋านั่ง	อ.เมือง			✓	กระเป๋านั่ง
11.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรโพสะ	อ.เมือง			✓	แชมพูและครีม นวดผสมสมุนไพร
12.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านรี พัฒนา	อ.เมือง			✓	หมูทูปปรุงรส
13.	กลุ่มแม่บ้านบ้านแห หมู่ 6	อ.เมือง			✓	กะท้อนแช่อิ่ม
14.	บริษัทเอนกฟาร์มนกกระทา จำกัด	อ.เมือง		✓		ไข่นกกระทา แปรรูป
15.	นายสังวาลย์ ศรีสุวรรณ	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	แกะสลัก

ตารางที่ 4.1 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความเชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
16.	นายอนุช ประดิษฐ์ศรี	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ปี่พาทย์
17.	นางประยูร ขาวอ่อน	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ละคร
18.	นายสว่าง ขาวอ่อน	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ละคร
19.	นางพิกุล เกษมสุขสถณี	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ละคร
20.	นายบุญชู สว่างแสง	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ลิเก
21.	นายสุรินทร์ ปิ่นเพชร	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ลิเก
22.	นางอุษา ปิ่นเพชร	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ลิเก
23.	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จักสานบ้านตลาดใหม่	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	ตะกร้าหว้า
24.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรวิโรไทย	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	-พรมสุขภาพ -กระดาศรี ไซเคิล -ภาพนูนจาก กระดาศรีไซเคิล
25.	กลุ่มจักสานหวาย-ไม้ไผ่	อ.วิเศษชัยชาญ			✓	กระเป๋าสตรีหู หิ้ว
26.	นายดาวเรือง ชวนยิ้ม	อ.ป่าโมก			✓	ทำกลอง
27.	นายศรีเพชร นาคศิริ	อ.ป่าโมก			✓	ลิเก
28.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บางเสด็จสามัคคี	อ.ป่าโมก			✓	กล้วยเบรคแตก
29.	หัตถกรรมพื้นบ้านเรือน ไทยจำลอง(ของจิว)	อ.ป่าโมก			✓	บ้านทรงไทย จำลอง
30.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรป่าโมก พัฒนา	อ.ป่าโมก			✓	ชาสมุนไพรไทย
31.	กลุ่มปั้นตุ๊กตาชาววัง วัด ทำสุทธาวาส	อ.ป่าโมก			✓	ตุ๊กตาชาววัง

ตารางที่ 4.1 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
32.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โรงม้า พัฒนา	อ.ป่าโมก			✓	ปลาสาม
33.	นายมณเฑียร การสมชิต	อ.ป่าโมก			✓	เต้าหู้นมสด
34.	นายชลอ ขวัญอ่อน	อ.ไชโย			✓	ลิเก
35.	นางยุพิน โมราทอง	อ.ไชโย			✓	สมุนไพรแช่ อื่น
36.	กลุ่มแม่บ้านมหานาม	อ.ไชโย			✓	โคมไฟ
37.	กลุ่มอาชีพสตรีทำหมูหุบ / หมูสวรรค์	อ.ไชโย			✓	หมูหุบ หมูสวรรค์
38.	กลุ่มอาชีพสตรีทำกล้วยอบ ม้วน	อ.ไชโย			✓	กล้วยอบม้วน
39.	นางจันทร์ เชื้อกลิ่น	อ.โพธิ์ทอง			✓	ลิเก
40.	นายละม่อม พิมพ์เลขา	อ.โพธิ์ทอง			✓	แพทย์แผน ไทย
41.	นางสุรินทร์ แก้วมณี	อ.โพธิ์ทอง			✓	ขนมไทย พื้นบ้าน
42.	นายบุญช่วย สมบุญ	อ.โพธิ์ทอง			✓	การจัดการ องค์กรชุมชน
43.	นายบุญเลิศ หอมเนียม	อ.โพธิ์ทอง			✓	การจัดการ องค์กรชุมชน
44.	นางวันดี จันทร์หอม	อ.โพธิ์ทอง			✓	ไม้ไผ่
45.	นางสุนีย์ เชิงแซ่	อ.โพธิ์ทอง			✓	เย็บผ้า
46.	กลุ่มจักสานผักตบชวา บ้านโพธิ์รังนก	อ.โพธิ์ทอง			✓	แจกัน ผักตบชวา
47.	กลุ่มจักสานบางเจ้าฉ่า	อ.โพธิ์ทอง			✓	กระเป่าไม้ไผ่ ทรงรีรูปไข่

ตารางที่ 4.1 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
48.	กลุ่มจักสานศูนย์กลางชุมชน หมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบท	อ.โพธิ์ทอง			✓	กระเป๋าถือ สุภาพสตรี ลายไทย
49.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรบางพลับ	อ.โพธิ์ทอง			✓	น้ำตาลโตนด แท้ 100 %
50.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โพธิ์รังนกสามัคคี	อ.โพธิ์ทอง			✓	- พืชผักสวน ครัว - ดอกไม้ ประดิษฐ์
51.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรวัด จันทร์	อ.โพธิ์ทอง			✓	แคปหมูโร้มนัน
52.	กลุ่มจักสานหวาย	อ.โพธิ์ทอง			✓	ตะกร้าทรงรี ลายเครือวัลย์
53.	กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์บ้าน องค์กรักษ์	อ.โพธิ์ทอง			✓	ช่อดอกชบา กุระหงษ์ ประดิษฐ์จาก กระดาษฟาง ข้าว
54.	ตัดเย็บรองเท้ากระเป๋าผ้าไทย	อ.โพธิ์ทอง			✓	กระเป๋าผ้าลาย सान
55.	แปรรูปอาหารบางเจ้าฉ่า	อ.โพธิ์ทอง			✓	ข้าวแต๋น (น้ำ แดงโม)
56.	นางสาวอัมพร จันทร์ถาวร	อ.โพธิ์ทอง		✓		กระเป๋าถือ ประเภท สวยงาม
57.	นางสมหวัง สุขดี	อ.โพธิ์ทอง		✓		ถังหวายเวียน

ตารางที่ 4.1 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
58.	นางวารภรณ์ คัมภ์เอกชน	อ.โพธิ์ทอง		✓		กระบุงปาน น้ำชา
59.	นายสันติ จันทรถาวร	อ.โพธิ์ทอง		✓		กระเป๋าทวาย หัวสุภาพสตรี
60.	นางสาวชลอ ผักมิตร	อ.โพธิ์ทอง		✓		โซฟา
61.	หจก. อ่างทองผลิตภัณฑ์ ทวาย	อ.โพธิ์ทอง		✓		ตะกร้าทวาย ปักนิก
62.	นางสำเนียง ชักนำ	อ.โพธิ์ทอง		✓		ตู้ทรง สี่เหลี่ยมทวาย กลม
63.	น.ส.ศิริวรรณ คำนพัฒนา มงคล	อ.โพธิ์ทอง		✓		ขนมเปียะ ฮ่องเต้
64.	บาทบรรจง งามทอง	อ.แสวงหา		-	✓	ตะกร้าทวาย
65.	นายชูชาติ จิตรบันเทิง	อ.แสวงหา			✓	เครื่องประดับ มุก
66.	นายสำราญ สุขคำ	อ.แสวงหา			✓	เพลงอีแซว, รำโทน
67.	นางสำเนียง สุขคำ	อ.แสวงหา			✓	เพลงอีแซว
68.	กลุ่มอาชีพทอผ้ามัดหมี่	อ.แสวงหา			✓	ผ้าทอมัดหมี่ ยกตะกอ
69.	กลุ่มผลิตภัณฑ์ชีวภาพ	อ.แสวงหา			✓	ปุ๋ยน้ำชีวภาพ
70.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หลวงวิงพัฒนา	อ.แสวงหา			✓	กล้วยตาก
71.	กลุ่มจักสานทวายและ ไม้ไผ่	อ.แสวงหา			✓	ตะกร้าทวาย พิกุล ทวาย พิเศษ

ตารางที่ 4.1 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
72.	กลุ่มผลิตภัณฑ์ต้นไม้ ประดิษฐ์	อ.แสวงหา			✓	ต้นไม้ ประดิษฐ์
73.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ศรีพราน	อ.แสวงหา			✓	กล่องโจโจ้ ขอบไม้
74.	อุษาฟลอร่า	อ.แสวงหา		✓		ดอกไม้จาก กระดาษสา
75.	นางผ่อง วันขาว	อ.สามโก้			✓	เพลงอีแซว
76.	นางทยา เริ่มลึก	อ.สามโก้			✓	ทำขวัญนาค
77.	นางละเมียด จิตต์กระจ่าง	อ.สามโก้			✓	ทำขวัญนาค
78.	นายทองอยู่ ไชยสวัสดิ์	อ.สามโก้			✓	แพทย์แผนไทย
79.	กลุ่มทอผ้าฝ้ายมัดย้อม	อ.สามโก้			✓	ผ้าฝ้ายทอมือ
80.	กลุ่มแปรรูปผลผลิตทาง การเกษตร	อ.สามโก้			✓	น้ำผลไม้ เครื่องคั้นรังนก
81.	กลุ่มไข่เค็มพอกดินปลวก	อ.สามโก้			✓	ไข่เค็มพอก ดินปลวก

จากตารางที่ 4.1 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคลในจังหวัดอ่างทองมีทั้งสิ้น 81 แห่ง
จำแนกเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านอาหาร-งานประดิษฐ์ จำนวน 62 แห่ง ด้านการแสดง-
พิธีกรรม จำนวน 15 แห่ง ด้านแพทย์แผนไทยจำนวน 2 แห่ง และด้านการจัดการ จำนวน 2 แห่ง
ดำเนินการโดยเอกชนจำนวน 9 แห่ง และดำเนินการโดยประชาชนจำนวน 72 แห่ง

1.2.2 ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์

ตารางที่ 4.2 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ จังหวัดอ่างทอง

ที่	ชื่อสื่อ / วัสดุอุปกรณ์	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
1.	วิทยุชุมชนวัดคันสน	อ.เมือง		✓	
2.	วิทยุชุมชนเพื่อการศึกษา โรงเรียนสตรีอ่างทอง	อ.เมือง		✓	
3.	วิทยุชุมชนคนอ่างทอง	อ.เมือง		✓	
4.	วิทยุชุมชนเมืองอ่างทอง	อ.เมือง		✓	
5.	พระแสงราชวุธ	อ.เมือง	✓		
6.	วิทยุชุมชนบางปลากรด	อ.ป่าโมก		✓	
7.	วิทยุชุมชนคนป่าโมก	อ.ป่าโมก			✓
8.	บ้านทรงไทยไม้สักทองจำลอง	อ.ป่าโมก			✓
9.	ตุ๊กตาชาววัง	อ.ป่าโมก			✓
10.	กลองเมืองอ่างทอง	อ.ป่าโมก			✓
11.	อิฐแบบโบราณ	อ.ป่าโมก			✓
12.	วิทยุชุมชนเกษไชโย	อ.ไชโย			✓
13.	ผ้าทอที่กระดุก	อ.ไชโย			✓
14.	จักสานพลาสติก	อ.ไชโย			✓
15.	วิทยุชุมชนพระพุทธศาสนา จังหวัดอ่างทอง	อ.โพธิ์ทอง			✓
16.	เครื่องจักสานบางเจ้าฉ่า	อ.โพธิ์ทอง			✓
17.	เครื่องหวาย	อ.โพธิ์ทอง			✓
18.	วิทยุชุมชนพระพุทธศาสนา จังหวัดอ่างทองวัดสีบัวทอง	อ.แสวงหา		✓	

จากตารางที่ 4.2 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ของจังหวัดอ่างทองมีจำนวน 18 แห่ง ดำเนินการโดยรัฐจำนวน 1 แห่ง ดำเนินการโดยเอกชนจำนวน 6 แห่ง และดำเนินการโดยประชาชน จำนวน 11 แห่ง

1.2.3 ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น

ตารางที่ 4.3 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดอ่างทอง

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
1.	ศาลหลักเมือง	อ.เมือง	✓		
2.	วัดจันทรังษี	อ.เมือง	✓		
3.	วัดอ่างทอง	อ.เมือง	✓		
4.	วัดคันสน	อ.เมือง	✓		
5.	วัดมรุทธดิยาราม	อ.เมือง	✓		
6.	วัดสุวรรณเสวริยาราม	อ.เมือง	✓		
7.	ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอ่างทอง	อ.เมือง	✓		
8.	ไร่นาสวนผสม	อ.เมือง		✓	
9.	เอนกฟาร์มนกกระทา	อ.เมือง		✓	
10.	แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ อบอุ่น คลองวัว	อ.เมือง	✓		
11.	อนุสาวรีย์นายคอกนายทองแก้ว	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
12.	วัดสี่ร้อย	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
13.	วัดเขียน	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
14.	วัดม่วง	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
15.	วัดวิเศษชัยชาญ	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
16.	วัดหลวง	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
17.	วัดอ้อย	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
18.	วัดนางในจัมมิการาม	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
19.	วัดวันอุทิศ	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
20.	บ้านทรงไทย	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
21.	หนองบึกไพร	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
22.	วัดโพธิ์โชติยาราม	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
23.	วัดสนาม	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
24.	วัดลาดเป็ด	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
25.	วัดน้อย	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		

ตารางที่ 4.3 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
26.	วัดออบทม	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
27.	วัดไผ่หนูขวิด	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
28.	วัดบางจัก	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
29.	วัดห้วยคันแหลน	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
30.	วัดกำแพง	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
31.	วัดนางชำ	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
32.	วัดโพธิ์ศรี	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
33.	วัดไผ่ม่วง	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
34.	วัดทำนบ	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
35.	วัดขามฉิม	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
36.	วัดหลักแก้ว	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
37.	วัดลานช้าง	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
38.	วัดคลองสำโรง	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
39.	วัดใหม่ทางข้าม	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
40.	วัดตลาดใหม่	อ.วิเศษชัยชาญ	✓		
41.	วัดป่าโมกวรวิหาร	อ.ป่าโมก	✓		
42.	วัดถนน	อ.ป่าโมก	✓		
43.	วัดท่าสุทธาวาส	อ.ป่าโมก	✓		
44.	วัดสระแก้ว	อ.ป่าโมก	✓		
45.	วัดพินิจธรรมสาร	อ.ป่าโมก	✓		
46.	แพปลาหน้าวัดป่าโมก	อ.ป่าโมก	✓		
47.	อนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร / สมเด็จพระเอกาทศรถ	อ.ป่าโมก	✓		
48.	หนองเจ็ดเส้น	อ.ป่าโมก	✓		
49.	ศาลาหลวงพ่อดอม	อ.ป่าโมก	✓		
50.	วัดโบสถ์สายทอง	อ.ป่าโมก	✓		
51.	วัดพายทอง	อ.ป่าโมก	✓		
52.	วัดปราสาท	อ.ป่าโมก	✓		

ตารางที่ 4.3 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
53.	อนุสาวรีย์พันท้ายนรสิงห์	อ.ป่าโมก	✓		
54.	หมู่บ้านท่าคลอง	อ.ป่าโมก			✓
55.	วัดพิจารณ์โสภณ	อ.ป่าโมก	✓		
56.	หลวงพ่อโตปางมารวิชัย	อ.ป่าโมก	✓		
57.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.ป่าโมก	✓		
58.	วัดไชโยวรวิหาร	อ.ไชโย	✓		
59.	วัดโพธิ์หอม	อ.ไชโย	✓		
60.	วัดสระเกษ	อ.ไชโย	✓		
61.	วัดมหานาม	อ.ไชโย	✓		
62.	ศูนย์การเรียนรู้แพทย์พื้นบ้าน จังหวัดอ่างทอง	อ.ไชโย	✓		
63.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.ไชโย	✓		
64.	วัดจุฬามณี	อ.โพธิ์ทอง	✓		
65.	วัดขุนอินทประมูล	อ.โพธิ์ทอง	✓		
66.	พระตำหนักคำหยาด	อ.โพธิ์ทอง	✓		
67.	วัดจันทาราม	อ.โพธิ์ทอง	✓		
68.	วัดข่อย	อ.โพธิ์ทอง	✓		
69.	วัดสว่างอารมณ์	อ.โพธิ์ทอง	✓		
70.	วัดโพธิ์ทอง	อ.โพธิ์ทอง	✓		
71.	วัดยางทอง	อ.โพธิ์ทอง	✓		
72.	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดข่อย	อ.โพธิ์ทอง			✓
73.	พิพิธภัณฑ์ไม้ไผ่ตำบลบางเจ้าฉ่า	อ.โพธิ์ทอง			✓
74.	ศาลหลักเมือง	อ.แสวงหา	✓		
75.	บ้านคูเมือง	อ.แสวงหา	✓		
76.	วัดบ้านพราน	อ.แสวงหา	✓		
77.	วัดยาง	อ.แสวงหา	✓		
78.	สวนนภธรรมชาติหลังวัดริวหัว	อ.แสวงหา			✓

ตารางที่ 4.3 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
79.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.แสวงหา	✓		
80.	วัดโบสถ์	อ.สามโก้	✓		
81.	สวนอู่ถุน	อ.สามโก้		✓	
82.	บึงคลองแพ	อ.สามโก้	✓		
83.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.สามโก้	✓		

จากตารางที่ 4.3 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้นของจังหวัดอ่างทองมีจำนวน 83 แห่ง ดำเนินการโดยรัฐ 76 แห่ง ดำเนินการโดยเอกชน 3 แห่ง และดำเนินการโดยประชาชน 4 แห่ง

1.2.4 ประเภทกิจกรรม

ตารางที่ 4.4 แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม จังหวัดอ่างทอง

ที่	ชื่อกิจกรรม	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
1.	งานอู่ข้าวอู่น้ำ	อ.เมือง	✓		
2.	งานนมัสการหลวงพ่อบุญเมืองทอง	อ.เมือง			✓
3.	งานนมัสการหลวงพ่อดุสิตราชปักษี(วัดนกก)	อ.เมือง			✓
4.	งานนมัสการหลวงพ่อดุสิตร้อย	อ.วิเศษชัยชาญ			✓
5.	ลอยกระทงวัดสิริร้อย	อ.วิเศษชัยชาญ			✓
6.	งานนมัสการหลวงพ่อดุสิตป่าโมกวรวิหาร	อ.ป่าโมก			✓
7.	งานนมัสการหลวงพ่อดุสิต วัดไชโยวรวิหาร	อ.ไชโย			✓

ตารางที่ 4.4 แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

ที่	ชื่อกิจกรรม	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
8.	ประเพณีแข่งเรือยาวแม่น้ำเจ้าพระยา	อ.ไชโยและอ.ป่าโมก	✓		
9.	งานนมัสการหลวงพ่อดุสิต	อ.โพธิ์ทอง			✓
10.	ประเพณีแข่งเรือยาวแม่น้ำน้อย	อ.โพธิ์ทอง	✓		
11.	งานบุญชนมจินวัดสว่างอารมณ์	อ.โพธิ์ทอง			✓
12.	เดอะ ลีเก เฟสตีวัล	อ.โพธิ์ทอง	✓		

จากตารางที่ 4.4 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมมีจำนวนทั้งสิ้น 12 แห่ง จำแนกเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยรัฐ 4 แห่ง และดำเนินการโดยประชาชน 8 แห่ง

2. แหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสระบุรี

2.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดสระบุรี

จังหวัดสระบุรี เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งแต่โบราณสันนิษฐานว่าตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ.2092 ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ การตั้งเมืองนี้ สันนิษฐานว่าพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งพื้นที่เขตเมืองลพบุรีกับเมืองนครนายก บางส่วนมารวมกัน ตั้งขึ้นเป็นเมืองสระบุรี ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เป็นศูนย์ระดมพลเมืองในยามศึกสงคราม เพราะฉะนั้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา จึงมักพบเรื่องราวของจังหวัดสระบุรีเกี่ยวกับการศึกสงครามอยู่เสมอ สำหรับที่มาของคำว่า “สระบุรี” สันนิษฐานว่า เพราะเหตุที่ทำให้ที่ตั้งครั้งแรกมีบึงอยู่ใกล้ๆ คือ “บึงหนองไฉ้” เมื่อตั้งเมืองขึ้นจึงได้นำเอาคำว่า “สระ” มารวมเข้ากับคำว่า “บุรี” เป็นชื่อเมือง “สระบุรี” คำขวัญประจำจังหวัด คือ พระพุทธบาทสูงค่า เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ฐานผลิตอุตสาหกรรม เกษตรนำล้ำแหล่งเที่ยว หนึ่งเดียวกะหรีปีบมดี ประเพณีตักบาตรดอกไม้งาม เหลืองอร่ามทุ่งทานตะวัน ลือลั่นเมืองชุมทาง

จังหวัดสระบุรี แบ่งการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง หนองแซง เสาไห้ บ้านหมอ พระพุทธบาท หนองโดน แก่งคอย มวกเหล็ก วังม่วง วิหารแดง หนองแค คอนพุด และเฉลิมพระเกียรติ มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 3,576 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	-	ติดต่อกับจังหวัดลพบุรี
ทิศใต้		ติดต่อกับจังหวัดปทุมธานี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก		ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดนครนายก
ทิศตะวันตก		ติดต่อกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดลพบุรี

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสระบุรี มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดในสามลักษณะ ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่ม คือส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่าง ส่วนใหญ่คลุมพื้นที่ด้านตะวันตกของจังหวัด พื้นแผ่นดินประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศแบบที่ราบตะกอนพามา มีทั้งที่ราบน้ำท่วมถึง และที่ราบเป็นชั้นๆ ส่วนบริเวณเขาห่อม ลักษณะเป็นเขาลูกโคดที่กระจายกระจายตามบริเวณที่ราบของจังหวัด และที่เป็นแผ่นดินลักษณะเป็นคลื่นลอนต่ำๆทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด ซึ่งอยู่ในอ.มวกเหล็กเป็นส่วนใหญ่ สำหรับบริเวณที่เป็นเขาสูง เป็นพื้นที่ส่วนที่เหลือของบริเวณสองส่วนที่กล่าวมา

ลักษณะอากาศของจังหวัดสระบุรีเป็นแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู คือ จะมีฝั่นน้อยแห้งแล้งในฤดูหนาว อุณหภูมิค่อนข้างสูงในฤดูร้อน ค่อนข้างหนาวเย็นในฤดูหนาว และมีฝนตกชุกในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม

แผนภาพที่ 4.2 พื้นที่จังหวัดสระบุรี

2.2 ประเภทแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดสระบุรี

2.2.1 ประเภทบุคคล

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกในชุมชน	
1.	นายเสวย อุ่นที	อ.เมือง			✓	ข้าวเสาไห้
2.	นางสมใจ เชี่ยวชาญ	อ.เมือง			✓	ขนมอบ
3.	นางไพรินทร์ แยมเกตุ	อ.เมือง			✓	ผลิตภัณฑ์ สมุนไพร
4.	นางบุญเต็ม แสงสวัสดิ์	อ.เมือง			✓	ไข่เค็มดิน จอมปลวก
5.	นายบุญช่วย ชะมังกุล	อ.เมือง			✓	ผลิตภัณฑ์ จาก หินแกรนิต
6.	คุณสว่างจิตร มณีศิริ	อ.เมือง			✓	ผลิตภัณฑ์ ผ้าทอ พื้นเมือง
7.	คุณมาลินี อางมณี	อ.เมือง			✓	ผ้าไหม มัดหมี่
8.	นายวุฒิสักดิ์ ทรายภูมิ	อ.เมือง			✓	ปลาหับทิม
9.	นายอุดม สักดิ์คองคา	อ.เมือง			✓	ผลิตภัณฑ์ หินอ่อน
10.	นางสุพรรณ คำพันธ์	อ.เมือง			✓	เทียนหอม

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
11.	นางจิระภา บุญประกอบ	อ.เมือง			✓	-ข้าวซ้อมมือ - ชุดกีฬา - ดอกไม้ ประดิษฐ์ - สัตว์น้ำ เพื่อจำหน่าย - อาหาร ขนมแปรรูป ต่างๆ
12.	กลุ่มสตรีแม่บ้านสีข้าวกล้อง	อ.เมือง			✓	ข้าวกล้อง หอมมะลิ
13.	คุณพิชชา คีรีวรรณ	อ.เมือง			✓	แก้วเพ้นท์
14.	นายสุพรชัย สมนเต่า	อ.เมือง			✓	เซรามิค
15.	นางสุภาพร กศุท	อ.เมือง			✓	ผลิตภัณฑ์ อาหารจาก สมุนไพร
16.	นายจ้านงค์ พรหมทรัพย์	อ.เมือง			✓	ครกหินกลิ้ง สากหินกลิ้ง
17.	นางวิภา สอนตระกูล	อ.เมือง			✓	ลูกกึ่ง ทานตะวันเจ
18.	น.ส.มณฑนา วงษ์ประเสริฐ	อ.เมือง			✓	สมุนไพร
19.	นางพิชชา คีรีวรรณ	อ.เมือง			✓	สื่อประสม
20.	นายบุญลือ เต้าแก้ว	อ.เมือง			✓	ไร่นาสวน ผสม
21.	นางมาลัย หับสาร	อ.เมือง			✓	แพทย์แผน ไทย
22.	กลุ่มหัตถกรรมหินอ่อน ค.ตลิ่งชัน	อ.เมือง			✓	โคมไฟหิน อ่อน

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
23.	กลุ่ม ภูมิแฮนด์คิคราฟท์	อ.เมือง			✓	ผลิตภัณฑ์จาก ผ้าฝ้ายทอมือ และกระดาษ สา
24.	ทอผ้าพื้นเมือง	อ.เมือง			✓	ผ้ายกมุก
25.	ผลิตภัณฑ์สมุนไพร (ธาราโรมา)	อ.เมือง			✓	สบู่สมุนไพร
26.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควาเรือง	อ.เมือง			✓	กล้วยอบมัน
27.	กลุ่มผลิตภัณฑ์ครกหิน ตำบล ปากข้าวสาร	อ.เมือง			✓	ครกหิน
28.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โคกสว่าง	อ.เมือง			✓	ผ้าไหมทอมือ
29.	ริชเชอร์ เบเกอร์รี่	อ.เมือง			✓	ลูกก๊ากวนตะวัน
30.	นางสาวพ้องพิน พุทธิรักษา	อ.แก่งคอย			✓	ทองมัน
31.	กลุ่มทอผ้าโคกเขือก	อ.แก่งคอย			✓	ผ้าทอ
32.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	อ.แก่งคอย			✓	-ขนมปั้นขลิบ -พรมเช็ทเท้
33.	นางสำราญ ศรีวารินทร์	อ.แก่งคอย			✓	-เครื่องต้มยำ อบแห้ง
34.	นางทิพย์ แก้วประดับ	อ.แก่งคอย			✓	-น้ำพริกนรก -ปลาร้าสับ
35.	นายบุญลือ วันดาคุณ	อ.แก่งคอย			✓	เปลญวนจาก เศษผ้าใบ
36.	นางสพี่ เจริญพร	อ.แก่งคอย			✓	ดอกไม้จันทน์ และหรีดจาก ผ้าเช็ดตัว
37.	นางทรัพย์ จันทะวงษ์	อ.แก่งคอย			✓	แชมพู สมุนไพร

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
38.	นางทองคำ สีนพานิช	อ.แก่งคอย			✓	จักสาน ผลิตภัณฑ์ ด้วย กระดาษ สมุด โทรศัพท์
39.	นางสุพิน ทองสุข	อ.แก่งคอย			✓	เสื่อถัก
40.	นายสายบัว พาศักดิ์	อ.แก่งคอย			✓	ต้นไม้ชุด ล้อม
41.	นางลำจวน จันทร์ลา	อ.แก่งคอย			✓	พรมเช็ด เท้า
42.	นางสาววิเศษ	อ.แก่งคอย			✓	ดอกดา หลา
43.	นางเสมอ สายคำภา	อ.แก่งคอย			✓	- คุกกี้ - แคมพูนู - ผ้าฝ้าย มัดหมี่ - เสื่อแปร รูป
44.	น.ส.ศิริวรรณ พนมศรี	อ.แก่งคอย			✓	ผลิตภัณฑ์ แปรรูป จาก สมุนไพร
45.	นางทรัพย์ จันทวงษ์	อ.แก่งคอย			✓	ดอก ทานตะวัน ประดิษฐ์
46.	นางจำลอง คาน	อ.แก่งคอย			✓	ผลไม้แปร รูป

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
47.	นางวันทนา สหส์ดี	อ.แก่งคอย			✓	-ครองแครง - ถั่วทอด สมุนไพร - น้ำ สมุนไพร - ปลากรอบ สมุนไพร - พวงหรีด - หมูสวรรค์
48.	นางเล็ก อิงคะประดิษฐ์	อ.แก่งคอย			✓	น้ำพริก
49.	นายกิตินนท์ รุจิณรงค์	อ.แก่งคอย			✓	น้ำผุดดิน เผา, น้ำริน หินรอง
50.	นางศศิประทอง นาคะปัท	อ.แก่งคอย			✓	ดอกไม้ ประดิษฐ์
51.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเตาปูน	อ.แก่งคอย			✓	เครื่องดัดมียา อบแห้ง
52.	กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา "ภูเพียง"	อ.แก่งคอย			✓	เครื่องปั้น ดินเผา
53.	กลุ่มอาชีพสตรีบ้านเขามัน	อ.แก่งคอย			✓	ผ้าบาติก
54.	กลุ่มสตรีบ้านขอนแก่น	อ.แก่งคอย			✓	ผลิตภัณฑ์ ผ้าแปรรูป
55.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรท่าชุม	อ.แก่งคอย			✓	ครีมอาบน้ำ ดอกไม้ ทานตะวัน
56.	น้ำดื่ม บัวศรีทอง	อ.แก่งคอย		✓		น้ำดื่ม
57.	นายวัฒนา คงสมบูรณ์	อ.หนองแค			✓	ข้าวหอม มะลิ ไร่ดำ

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
58.	นายทองยศ สีสวัสดิ์	อ.หนองแค			✓	ขนม ชาลาเป่า
59.	คุณสุนทร อินบุญมา	อ.หนองแค			✓	สินค้า หัตถกรรม เครื่องแก้ว
60.	นายเอกอัมรินทร์ อินบุญมา	อ.หนองแค			✓	สินค้า หัตถกรรม เครื่องแก้ว
61.	นางนฤมล ทองสิริอนันต์	อ.หนองแค			✓	- ต้น กระบอง เพชร - ผลิตภัณฑ์ จากเชือกมัด ก้อนฟาง
62.	นายฟัก ชาติสี	อ.หนองแค			✓	ข้าวซ้อมมือ
63.	นางพรรณิ์ สาวิสิทธิ์	อ.หนองแค			✓	ตะกร้าจาก เส้น พลาสติกนึ่ง
64.	นางจำปา สงวนพรรค	อ.หนองแค			✓	พรมเช็ดเท้า
65.	นางทองสิน ธรรมมา	อ.หนองแค			✓	- กระเป๋า หนังเทียม สตรี
66.	นายประสิทธิ์ ม่วงจีบ	อ.หนองแค			✓	ดอกไม้ ประดิษฐ์ จากดินไทย- ญี่ปุ่น
67.	นางละมัย แดงโม	อ.หนองแค			✓	ปลาบู่ดู
68.	นางละม่อม อุดทะปา	อ.หนองแค			✓	พรมเช็ดเท้า

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความเชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
69.	นางสมบัติ ภู่ขาว	อ.หนองแค			✓	ข้าวซ้อมมือ
70.	นายเฉลิม ฤกษ์ชัย	อ.หนองแค			✓	เห็ดฟาง
71.	คุณณัฐนันท์ ศรีระษา	อ.หนองแค			✓	- เตาถ่าน - ผลิตภัณฑ์จาก เซรามิก
72.	นายบุญมี จำลองพิมพ์	อ.หนองแค			✓	ขนมคุกกีและ ขนมเค้ก
73.	น.ส.ดวงคารา มาลินันท์	อ.หนองแค			✓	เสื้อผ้า
74.	นางบุญยัง ปิ่นคาพวง	อ.หนองแค			✓	ข้าวซ้อมมือ
75.	นายสมจิตร พูลขวัญ	อ.หนองแค			✓	ไข่เค็ม
76.	นายพนัส พรหมสร	อ.หนองแค			✓	น้ำผลไม้
77.	นายณรงค์ไชย เวชกาญจนา	อ.หนองแค			✓	สาโท
78.	นายคมเดช คุปตสรรค์	อ.หนองแค			✓	จิตรศิลป์บน กระจก
79.	นายทำนุ อ้นประเสริฐ	อ.หนองแค			✓	วรรณกรรม เยาวชน
80.	นายพงษ์ไพบูลย์ ศรีวรสาร	อ.หนองแค			✓	จักสานเชือก มัดฟาง
81.	กลุ่มสตรีห้วยทองหลาง	อ.หนองแค			✓	จักสานเชือก มัดฟาง
82.	แม่บ้าน โศกแดง ตำบล โศกตุม	อ.หนองแค			✓	หมวกคาวบอย
83.	กลุ่มอาชีพจักสานบ้านลำบัว	อ.หนองแค			✓	ผลิตภัณฑ์จาก เส้นพลาสติก สาน
84.	กลุ่มเกษตรกรทำสวนหนอง โรง	อ.หนองแค			✓	น้ำส้มเกลือ หิมะ

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความเชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
85.	นางสำรวย พิกอุดม	อ.หนองแค			✓	สมุนไพร ประคบ
86.	หจก. โชคอุดมทรัพย์สระบุรี	อ.หนองแค		✓		เอโกะ
87.	นายณัฐนันท์ ศรีระสา NN เซรามิก	อ.หนองแค		✓		เซรามิกและ เครื่องปั้นดินเผา
88.	บริษัทจักรชัยแพทย์แผน โบราณ จำกัด	อ.หนองแค		✓		เครื่องคั้น สมุนไพร
89.	พัชรพร สุขไพบุลย์	อ.หนองแค		✓		เครื่องคั้น สมุนไพร
90.	นายธนพล พุ่มฤทัยวัฒน์	อ.วิหารแดง			✓	-น้ำพริกแปรรูป -ไข่เค็ม -ข้าวสาร
91.	นางสุนีวรรณ อุ่นคำ	อ.วิหารแดง			✓	ข้าวแต่น้ำ แดงโม
92.	นางคุณ ฤกษ์ปราณี	อ.วิหารแดง			✓	-น้ำพริกเผต่างๆ -ปลาร้าสับ
93.	นายสุเทพ ชื่นบาน	อ.วิหารแดง			✓	น้ำส้มคั้น
94.	นางชลธิชา คชประเสริฐ	อ.วิหารแดง			✓	พรมเช็ดเท้า
95.	นางสาวนงนุช ชันดวง	อ.วิหารแดง			✓	เห็ดฟาง
96.	นายสะอาด เพ็ชรบังเกิด	อ.วิหารแดง			✓	กัณฑ์ไม้ไผ่
97.	แม่บ้านเจริญธรรม	อ.วิหารแดง			✓	ปลาร้าสับ
98.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หนองสรวง	อ.วิหารแดง			✓	ข้าวแต่น้ำ แดงโม
99.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคลองนา	อ.วิหารแดง			✓	ดอกไม้ประดิษฐ์ ผ้าใยบัว
100.	กลุ่มสตรีพัฒนาบ้านลำ	อ.วิหารแดง			✓	น้ำพริกแปรรูป เห็ดฟาง

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความเชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
101.	นายชาญณรงค์ อ่อนแก้ว	อ.วิหารแดง		✓		ชุดकिโมโนสอง หน้า
102.	บริษัทไทยอาร์ตโปรดักต์ (2000) จำกัด	อ.วิหารแดง		✓		ผลิตภัณฑ์กระดาษ สา
103.	นายจ้านงค์ เหล็กแก้ว	อ.หนองแขง			✓	เฟอร์นิเจอร์จาก ไม้ลัง
104.	นางสำเรียง ดันติพิศกุล	อ.หนองแขง			✓	ดอกไม้ประดิษฐ์ จากก้านกล้วย
105.	นางสมคิด คีรีเวช	อ.หนองแขง			✓	ไข่เค็มสมุนไพร
106.	คุณละม่อม คำมี	อ.หนองแขง			✓	เส้นขนมจีน
107.	น.ส. จีรภา ไบกุหลาบ	อ.หนองแขง			✓	น้ำฝรั่งคั้นสด บรรจุขวด
108.	นางศรีไพร ตรีรัตนแสงมณี	อ.หนองแขง			✓	ขนมหวาน
109.	นางพรรณมา จำลองพิมพ์	อ.หนองแขง			✓	ขนมทอง ม้วน
110.	นางบุญเรือง บุญปรี	อ.หนองแขง			✓	ผ้าทอเช็ดเท้า
111.	นายสมพร นิยมทัย	อ.หนองแขง			✓	นวดจับเส้น
112.	นายปรีชา สร้อยฟ้า	อ.หนองแขง			✓	หัตถกรรม
113.	กลุ่มอาชีพเฟอร์นิเจอร์ไม้ลัง	อ.หนองแขง			✓	เฟอร์นิเจอร์ไม้ ลัง
114.	กลุ่มทอพรหมเช็ดเท้า	อ.หนองแขง			✓	พรหมเช็ดเท้า
115.	กลุ่มสืบสานงานศิลป์ ท้องถิ่นหัตถกรรม	อ.หนองแขง			✓	ผ้าบาติก
116.	นายสายชล เพียวน้อย	อ.หนองแขง		✓		กาแฟไทยชง
117.	กลุ่มอาชีพผลิตผ้าเช็ดเท้า	อ.บ้านหมอ			✓	พรหมเช็ดเท้า
118.	คุณอำนาจ เฉลยวิมาณ	อ.บ้านหมอ			✓	- กะหรี่ปั๊บ - ขนม - น้ำพริกต่างๆ

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
119.	คุณยุพา แสงประไพ	อ.บ้านหมอ			✓	- ขนบกليب ลำควน - เทียนหอม สมุนไพร - พิมพ์เสนา การบูร
120.	นายณรงค์ เพ็งรุ่ง	อ.บ้านหมอ			✓	การจัดการ ชุมชน
121.	นายวีเชียร เทพพงษ์	อ.บ้านหมอ			✓	เผือกฉาบ
122.	น.ส.อัญชลี พงษ์สิงห์	อ.บ้านหมอ			✓	ตัดเย็บ เสื้อผ้า สำเร็จรูป
123.	นางสุภิญญา พิมพ์สอน	อ.บ้านหมอ			✓	เห็ดเป๋าฮื้อ
124.	กลุ่มแปรรูปเห็ดฟาง	อ.บ้านหมอ			✓	- ดอกไม้ จันทร์ - น้ำพริก เห็ดฟาง
125.	นายปัญญา ดิษฐ์	อ.บ้านหมอ			✓	ทำเครื่อง ดนตรีไทย
126.	นางกรองจิตต์ ขจรภัย	อ.บ้านหมอ			✓	รังไหม ประดิษฐ์
127.	นายศักดิ์ชาย อาสนจินดา	อ.บ้านหมอ			✓	จิตรกรรม, เพลงลูกทุ่ง
128.	พระครูศุภธรรมคุณ	อ.บ้านหมอ			✓	พื้นฟูกีฬา พุ่งเรือ
129.	นางอุทัย ศรีเกษตริน	อ.บ้านหมอ			✓	โภชนาการ
130.	นายอาร์กย์ แดงจันทร์	อ.บ้านหมอ			✓	ธุรกิจชุมชน

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
131.	นายวิสิทธิ์ศักดิ์ เฉลิมวัฒน์	อ.บ้านหมอ			✓	เกษตรกรรม
132.	กลุ่มพัฒนาอาชีพ	อ.บ้านหมอ			✓	เทียนหอม แฟนซี สมุนไพรไล่ แมลง
133.	กลุ่มโคมไฟจากผ้าใยบัว	อ.บ้านหมอ			✓	โคมไฟจาก ผ้าใยบัว
134.	กลุ่มอาชีพเทศบาลตำบล บ้านหมอ	อ.บ้านหมอ			✓	ดอกไม้ จันทน์
135.	กลุ่มรังไหมประดิษฐ์	อ.บ้านหมอ			✓	ผลิตภัณฑ์ จากรังไหม
136.	หจก. ตะวันรุ่งทอง โดย นาง ทรัพย์สมบูรณ์ จตุรภัทร	อ.บ้านหมอ		✓		สาโท กระชายดำ
137.	นางประภาศรี สีม่วง	อ.คอนทูด			✓	ไข่เค็ม ไอโอดีน ดินสอพอง
138.	นางจำรอง หนุอยู่	อ.คอนทูด			✓	แชมพู ครีมนวด สมุนไพร
139.	นางสุภารัตน์ ศรีอำไพ	อ.คอนทูด			✓	ผลไม้แช่อิ่ม
140.	นางฉันทนา ดารา	อ.คอนทูด			✓	ข้าวเกรียบ สมุนไพร
141.	นายธรรมบุญ เอิบกมล	อ.คอนทูด			✓	ทำหัวโขน
142.	นายไพฑูรย์ ศรีสวัสดิ์ชัย	อ.คอนทูด			✓	สื่อประสม
143.	นายเสน่ห์ มนต์ประสิทธิ์	อ.คอนทูด			✓	สื่อประสม
144.	นายไพศาล จำวงษ์	อ.คอนทูด			✓	ธุรกิจชุมชน
145.	บริษัทพีรโพลีตี้ จำกัด	อ.คอนทูด		✓		เครื่องเค็มรัง นกสำเร็จรูป

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
146.	นางฉลวย ราชวัตร	อ.หนองโดน			✓	น้ำปลา
147.	น.ส.อัจฉรา ผาสุขธรรม	อ.หนองโดน			✓	กล้วยฉาบ (มันวัน)
148.	นางบัวลา ผาสุก	อ.หนองโดน			✓	แจ่วบอง
149.	นางอุดม เขียวกุล	อ.หนองโดน			✓	ไข่เค็มเสริม ไอโอดีน
150.	นางเลา ลาภุคมะระ	อ.หนองโดน			✓	ผ้าทอ
151.	นางสนั่น ทองโสภา	อ.หนองโดน			✓	กระติบ
152.	นางสุณี เดชกุล	อ.หนองโดน			✓	ผลิตภัณฑ์ อาหารแปรรูป
153.	น.ส.วัฒนา บุญอ่อน	อ.หนองโดน			✓	เสื่อลายดอก ทานตะวัน
154.	นางวิมูฎา สุวารี	อ.หนองโดน			✓	ไข่เค็ม ไอโอดีน
155.	นางเครือวัลย์ เครือแก้ว	อ.หนองโดน			✓	ผ้าทอที่ กระดุก
156.	อาชีพสตรีกระเป๋าลัก	อ.หนองโดน			✓	กระเป๋าลัก
157.	กลุ่มแปรรูปอาหารตำบลบ้าน กล้วย	อ.หนองโดน			✓	กุนเชียงปลา
158.	นางนงนุช สอนราช	อ.พระพุทธบาท			✓	ดอกไม้ ประดิษฐ์
159.	นางวันเพ็ญ เจริญใจ	อ.พระพุทธบาท			✓	ทองมันวัน สมุนไพร
160.	นางจงกล บุญญา	อ.พระพุทธบาท			✓	หมอนจิด
161.	น.ส.บุญเจิด โพธิ์ทอง	อ.พระพุทธบาท			✓	- ขนมหักกล้วย กวน - ข้าวเกรียบ

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
162.	น.ส.บุญมาก วงษ์ษา	อ.พระพุทธบาท			✓	ผ้าทอมัดหมี่ บ้านดาล เลียน
163.	นางเรณู ฉิมนาคพันธ์	อ.พระพุทธบาท			✓	ปลาสามฟัก
164.	นายบุญธรรม นามสุรินทร์	อ.พระพุทธบาท			✓	ข้าวซ้อมมือ
165.	นางจงบุญ สิงห์เกิด	อ.พระพุทธบาท			✓	หมูเส้น หวานทิพย์
166.	นายนันท์วัฒน์ ริษา	อ.พระพุทธบาท			✓	ผลิตภัณฑ์ แกะสลักจาก กะลา มะพร้าว
167.	นายสุเทพ วงษ์ทอง	อ.พระพุทธบาท			✓	น้ำเอนไซค์ กระชายดำ
168.	นายสุภาพ เพชรสลักแก้ว	อ.พระพุทธบาท			✓	สิ่งประดิษฐ์ จากเศษซาก ไม้
169.	นายพิเนตร น้อยพุทธา	อ.พระพุทธบาท			✓	วัฒนธรรม
170.	นางสุนีย์ แสงดาว	อ.พระพุทธบาท			✓	นาฏศิลป์ไทย
171.	กลุ่มหัตถกรรมหวมกขางพารา	อ.พระพุทธบาท			✓	หวมกขางพารา
172.	กลุ่มแม่บ้านธารเกษม	อ.พระพุทธบาท			✓	น้ำพริกเผา เห็ดหอม
173.	กลุ่มพัฒนาสตรีตำบลนาขาว	อ.พระพุทธบาท			✓	ทองม้วน สมุนไพร
174.	กลุ่มแม่บ้านพุดคำจาน	อ.พระพุทธบาท			✓	ขนมกล้วยกวน
175.	น.ส.ศรัภย์ มากฤทธิ์	อ.พระพุทธบาท		✓		ห่อหมกปลา แซ่แข็ง
176.	น.ส.สนธิ หงษ์เอิบ	อ.เสาไห้			✓	ผ้าทอกีกระตุก
177.	นางแสงจันทร์ เกษะทอง	อ.เสาไห้			✓	ข้าวสาร

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
178.	กลุ่มผลิตภัณฑ์ไข่เค็มไอโอดีน	อ.เสาไห้			✓	- ไข่เค็ม ไอโอดีน - ปลาทับทิม
179.	นางวงเดือน ยะกุล	อ.เสาไห้			✓	- ขนมง - ผ้าทอ พื้นบ้าน
180.	นางทัศนีย์ สังข์เงิน	อ.เสาไห้			✓	- นำยาล้าง จาน - แชมพูครีม นวดผม - ครีมอาบน้ำ
182.	นางสมพิศ อวยพร	อ.เสาไห้			✓	ชุดนักเรียน ชุดกีฬา ชุดนอน น้ำพริกแกง น้ำพริกเผา
183.	นายสำราญ หน่อทองคำ	อ.เสาไห้			✓	ต้นกล้วยไม้ ดอก ดอกไม้
184.	นางพรเพ็ญ สำเนียงพันธ์	อ.เสาไห้			✓	ขนมกง ข้าว แตน กลิบ ลำควน โดนัท
185.	นางสำอางค์ จำปานาน	อ.เสาไห้			✓	ขนมโมจิ
186.	นายทองอ่อน หนูเล็ก	อ.เสาไห้			✓	ตัดเย็บ เสื้อผ้า
187.	นางสายหยุด เทียงดี	อ.เสาไห้			✓	จักสาน ผักตบชวา
188.	นายวิจิษณ์ โพธิ์ใบ	อ.เสาไห้			✓	ข้าวสาร

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
189.	นางกัญญารัตน์ จันทร์ทอง	อ.เสาไห้			✓	ตุ๊กตาเปลือก ข้าวโพด
190.	นายสุวรรณ ไตรทอง	อ.เสาไห้			✓	สมุนไพร ข้าวโพด
191.	นางฉัฐวิพรรณ คันทรบัณฑิตย์	อ.เสาไห้			✓	ตัดเย็บเสื้อผ้า ทอมือ
192.	นางอิม วงเดือน	อ.เสาไห้			✓	นวดแผน โบราณ
193.	นางพยุง คัมภีระพันธ์	อ.เสาไห้			✓	ทอผ้า พื้นบ้านไท- ยวน
194.	นายธงชัย ศรีสำแดง	อ.เสาไห้			✓	กลุ่มออม ทรัพย์
195.	นายกฤษณ์ตฤณ เหล่าอัจฉริยะพร	อ.เสาไห้			✓	จิตรกรรม
196.	นางสาส์ี วัลยางกูร	อ.เสาไห้			✓	กรีนิพันธ์
197.	นายทรงชัย วรรณกุล	อ.เสาไห้			✓	บ้านเขาแก้ว
198.	กล้วยหอมทองทอดอบเนย	อ.เสาไห้			✓	กล้วยทอด อบเนย
199.	สมุนไพรข้าวโพดขัดผิว	อ.เสาไห้			✓	สมุนไพร ข้าวโพด ขัดผิว
200.	สหกรณ์การเกษตรเสาไห้ จำกัด	อ.เสาไห้			✓	ข้าวสารหอม มะลิ
201.	นายวิจิต จิตหอม	อ.เสาไห้		✓		กระยาสารท กะทิสด
202.	นายปัญญา นำชม	อ.เสาไห้		✓		กระยาสารท กะทิสด (ดั้งเดิม)
203.	น.ส.สิริพร แสนยะนันท์	อ.เสาไห้		✓		กระยาสารท

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
204.	กลุ่มอาชีพสตรีแปรรูปอาหาร	อ.มวกเหล็ก			✓	กล้วยอบ, ข้าวเกรียบ เผือก
205.	นางทองชั้น หมั่นมี	อ.มวกเหล็ก			✓	กะหรี่ปั๊ป
206.	นางสุกัญญา สะอาดโฉม	อ.มวกเหล็ก			✓	กวนเขียง สมุนไพร
207.	นางเอี่ยมพร กาพย์กระโทก	อ.มวกเหล็ก			✓	แปรรูปน้ำ ผลไม้และ สมุนไพร
208.	นายจำ วารินทร์	อ.มวกเหล็ก			✓	-เฟอร์นิเจอร์ จากรากไม้ -ของชำร่วย -หมวก -คาวบอย
209.	นางกมลทรัพย์ ส้ากลาง	อ.มวกเหล็ก			✓	ผ้าทอมัดหมี่
210.	นางทองใส รุ่งเรือง	อ.มวกเหล็ก			✓	ขนม คอกจอก
211.	นายจรัส สมโชค	อ.มวกเหล็ก			✓	ปุ๋ยอัดเม็ด ชีวภาพ
212.	คุณกาญจนา กลางชัยเดช	อ.มวกเหล็ก			✓	กระเป๋าเชือก มัดก้อนฟาง
213.	นางอมรัตน์ ขอดนครจง	อ.มวกเหล็ก			✓	กะหรี่ปั๊ป
214.	นายกิตติศักดิ์ ปุณฺณอมรศรี	อ.มวกเหล็ก		✓		ไวน์องุ่น
215.	นางธนิดา เจริญศักดิ์	อ.มวกเหล็ก			✓	แพทย์แผน ไทย
216.	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลิตภัณฑ์องุ่น	อ.มวกเหล็ก			✓	น้ำองุ่นสด

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
217.	กลุ่มอาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ เนื้อสัตว์	อ.มวกเหล็ก			✓	ğunเชียง สมุนไพร
218.	นายไพโรจน์ ชาดิวิวัฒนาการ	อ.มวกเหล็ก		✓		ถั่วกระจก งากระจก
219.	ห้างหุ้นส่วน จำกัด พรทิพย์ การ์เมนท์	อ.มวกเหล็ก		✓		ไวน์ลำพญา
220.	บริษัท วอลริกอินเตอร์เนชั่น แนล จำกัด	อ.มวกเหล็ก		✓		ไวน์แวง เคอร์เรย์
221.	ร้านแม่ประนอม	อ.มวกเหล็ก		✓		ที่ออฟฟี่ กระทิสด
222.	นางศิราภรณ์ จัตรพรมงคล	อ.มวกเหล็ก		✓		หมวก คาวบอย และ กระโจม
223.	นายวรวิทย์ พงศกร	อ.มวกเหล็ก		✓		น้ำอุ่นสด
224.	น.ส.พรทิพย์ บุตรน้ำเพชร	อ.มวกเหล็ก		✓		ลูกเคียบ กรอบ
225.	คุณบานเย็น สอนดี	อ.วังม่วง			✓	ผลิตภัณฑ์ จากไบลาน
226.	นางปราณี ฤทธิบุตร	อ.วังม่วง			✓	น้ำดอก ทานตะวัน
227.	นางพรณี พรหมณี	อ.วังม่วง			✓	ขนมปังไส้ ต่างๆ
228.	คุณ สายทิ่ง คำพรานลาน	อ.วังม่วง			✓	ขนม ทองม้วน ทองพับ สมุนไพร

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี(ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
229.	นางอรเพ็ญ บุญประเสริฐ	อ.วังม่วง			✓	ดอกไม้ประดิษฐ์ จากเกล็ดปลา
230.	นายสมเกียรติ ฤทธิ์น้อย	อ.วังม่วง			✓	ผลิตภัณฑ์ จากกะลามะพร้าว
231.	ถักกระเป๋าเชือกมัดฟาง	อ.วังม่วง			✓	กระเป๋าถัก เชือกมัดฟาง
232.	ศูนย์ส่งเสริมหัตถกรรม หมู่บ้านลานทอง	อ.วังม่วง			✓	หมวก ควาบอย
233.	กลุ่มทอผ้าบ้านโป่งแก้ง	อ.วังม่วง			✓	ผ้ามัดหมี่
234.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเขื่อน ป่าสัก	อ.วังม่วง			✓	น้ำดอก ทานตะวัน
235.	นางส่องศรี	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	มะลิอิน หอมมะลิ, การบูรหอม
236.	นางจรัส พุกทิส	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	ผ้าทอ
237.	นางวรรณพร จินบุญ	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	-ตุ๊กกี้ และ ขนมต่างๆ - มะพร้าว น้ำหอม - สิ่ง ประดิษฐ์ จากรังไหม
238.	นางนาค มานะกุล	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	-ผ้าทอ พื้นเมือง -หมूसัม
239.	นายแกะ ไชยตัน	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	ข้าวซ้อมมือ

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
240.	นางสายทอง สิงห์ประเสริฐ	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	วันมะพร้าว ในน้ำเชื่อม
241.	นางบัวผัน บุตรดา	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	- พรหมเช็ด เต้า - เสื่อคอก กระเช้า
242.	นางศรีวิไล สหาวัตร	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	- ปลาต้ม และมะม่วง กวน - เสื่อคอก กระเช้า
243.	คุณดวงรัตน์ ศรีวัฒน์	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	ผลิตภัณฑ์ ผ้าพื้นเมือง
244.	นายสุรชัย วงษ์สง่า	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	ขลุ่ยปู้ไหนด
245.	นายเอกพจน์ มะไฟ	อ.เฉลิมพระ เกียรติ			✓	ทำขวัญนาค ปราสาทผึ้ง เมรุเผาศพ
246.	กลุ่มยูวเกษตรกร ตำบลพุดแค	อ.เฉลิมพระเกียรติ			✓	ดอกไม้ ประดิษฐ์ จากรังไหม
247.	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรพุดแค	อ.เฉลิมพระเกียรติ			✓	ลูกกึ่งฉลุพีช กระเจี๊ยบ
248.	ชมรมผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หิน อ่อนหน้าพระลาน	อ.เฉลิมพระเกียรติ			✓	เสาโซ่วหิน อ่อน
249.	กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป ชาย - หญิง ตำบลห้วยบง	อ.เฉลิมพระเกียรติ			✓	เสื้อผ้า สำเร็จรูป
250.	กลุ่มทอผ้าตำบลเขาหิน พัฒนา	อ.เฉลิมพระเกียรติ			✓	ผ้าทอมัดหมี่

ตารางที่ 4.5 แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ			ความ เชี่ยวชาญ
			รัฐ	ธุรกิจ เอกชน	สมาชิกใน ชุมชน	
251.	กลุ่มสตรีแปรรูปบ้านท่าวีว	อ.เฉลิมพระเกียรติ			✓	ปลาสามตัว
252.	นายณรงค์ วันทนา	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		โต๊ะชุด อาหารหิน อ่อน
253.	บริษัท เมืองฝ้ายลายหมี่ จำกัด	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		ผ้าทอมัดหมี่
254.	โรงงานขันหินอ่อน	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		กระดางหิน อ่อน
255.	นายจินต์ แซ่เฮ้ง	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		แจกันหิน อ่อน
256.	นางพรศรี สัจพงษ์	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		แจกันหิน อ่อน
257.	นางดวงกมล แวนมณี	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		โต๊ะอาหาร หินอ่อน
258.	นางรัตนา คำธิระ	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		โต๊ะอาหาร หินอ่อน
259.	นายสมคิด สุทธิชัย	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		ภาพเซรามิก แกะสลัก ลวดลาย
260.	บริษัท สระบุรีหัตถกรรมหิน อ่อน จำกัด	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓		เสาโชว์หิน อ่อน

จากตารางที่ 4.5 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคลในจังหวัดสระบุรีมีจำนวน 260 แห่ง จำแนกเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านอาหาร-งานประดิษฐ์ จำนวน 242 แห่ง ด้านการแสดงผลกรรม จำนวน 8 แห่ง ด้านแพทย์แผนไทย จำนวน 4 แห่ง และด้านการจัดการ จำนวน 6 แห่ง ดำเนินการโดยเอกชนจำนวน 31 แห่ง และดำเนินการโดยประชาชนจำนวน 229 แห่ง

2.2.2 ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์

ตารางที่ 4.6 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ จังหวัดสระบุรี

ที่	ชื่อสื่อ/วัสดุอุปกรณ์	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
1.	วิทยุชุมชนคนสระบุรี	อ.เมือง		✓	
2.	วิทยุชุมชนคนตลาดสระบุรี	อ.เมือง		✓	
3.	วิทยุชุมชนเมืองสระบุรี	อ.เมือง		✓	
4.	วิทยุชุมชนสะพานค้ำ	อ.เมือง		✓	
5.	วิทยุชุมชนSaraburi City Radio	อ.เมือง		✓	
6.	วิทยุชุมชนเพื่อคนรักสุขภาพ	อ.เมือง			✓
7.	วิทยุชุมชนคนเขาคุยา	อ.เมือง		✓	
8.	วิทยุชุมชน LOVE STATION F.M. 102.25	อ.เมือง		✓	
9.	วิทยุชุมชนศูนย์วิทยุการศึกษา- ชุมชนเทคโนโลยีสระบุรี	อ.เมือง		✓	
10.	วิทยุชุมชนกลุ่มชุมชนบ้านกล้วย สระบุรี	อ.เมือง		✓	
11.	วิทยุชุมชนคนรักถิ่น	อ.เมือง		✓	
12.	วิทยุชุมชนคนรักบ้าน	อ.เมือง		✓	
13.	วิทยุชุมชนตำบลหนองยาว	อ.เมือง			✓
14.	พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์ จตุทิศ	อ.เมือง	✓		
15.	ผ้าทอโบราณของชาวไทย-ยวน	อ.เมือง			✓
16.	วิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน	อ.แก่งคอย		✓	
17.	วิทยุชุมชนคนทับทิม	อ.แก่งคอย		✓	
18.	วิทยุชุมชนคนอำเภอแก่งคอย	อ.แก่งคอย		✓	
19.	วิทยุชุมชนคนเมืองเพรียว	อ.แก่งคอย		✓	
20.	วิทยุชุมชนคนหินซ้อน	อ.แก่งคอย		✓	
21.	วิทยุชุมชนคนโอท็อป	อ.หนองแค		✓	
22.	วิทยุชุมชนคนอุตสาหกรรมหิน กองเรดิโอ	อ.หนองแค		✓	

ตารางที่ 4.6 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อสื่อ/วัสดุอุปกรณ์	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
23.	วิทยุชุมชนศรีปทุม	อ.หนองแค			✓
24.	วิทยุชุมชนคนวิหารแดง	อ.วิหารแดง		✓	
25.	วิทยุชุมชน 96.75 Relax FM	อ.วิหารแดง		✓	
26.	วิทยุชุมชนวิหารแดง	อ.วิหารแดง		✓	
27.	วิทยุชุมชนบ้านหนองแขง ชมรม สายน้ำใจ	อ.หนองแขง		✓	
28.	วิทยุชุมชนตำบลบางโจมค	อ.บ้านหมอ		✓	
29.	วิทยุชุมชนตลาดใหม่ท่าลาน	อ.บ้านหมอ		✓	
30.	วิทยุชุมชนคนไผ่ขวาง	อ.บ้านหมอ		✓	
31.	วิทยุชุมชนคนคอนพุด	อ.คอนพุด			✓
32.	วิทยุชุมชนศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พระพุทธบาท	อ.พระพุทธบาท		✓	
33.	วิทยุชุมชนตำบลพิภุกระัง	อ.พระพุทธบาท		✓	
34.	วิทยุชุมชนธารเกษมเพื่อข่าวสาร และการอาชีพ	อ.พระพุทธบาท		✓	
35.	พระพุทธรูปทองคำ	อ.เสาไห้	✓		
36.	วิทยุชุมชนคนลำพญากลาง	อ.มวกเหล็ก			✓
37.	วิทยุชุมชนตำบลซับสนุ่น	อ.มวกเหล็ก			✓
38.	วิทยุชุมชนคนมวกเหล็ก	อ.มวกเหล็ก		✓	
39.	วิทยุชุมชนคนเลี้ยงโคนม	อ.มวกเหล็ก		✓	
40.	วิทยุชุมชนชาววังม่วง	อ.วังม่วง		✓	
41.	โรงเรียนเทคโนโลยีบริหารสากล (ไอ-แมท)	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓	
42.	วิทยุชุมชนคนพุด	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓	
43.	วิทยุชุมชนคนวังเลน	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓	
44.	วิทยุชุมชนเฉลิมพระเกียรติ สระบุรี	อ.เฉลิมพระเกียรติ		✓	

จากตารางที่ 4.6 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ของจังหวัดสระบุรีมีจำนวน 44 แห่ง ดำเนินการโดยรัฐจำนวน 2 แห่ง ดำเนินการโดยเอกชนจำนวน 35 แห่ง และดำเนินการโดยประชาชนจำนวน 7 แห่ง

2.2.3 ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น

ตารางที่ 4.7 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดสระบุรี

ที่	ชื่อสื่อ/วัสดุอุปกรณ์	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
1.	วัดพระพุทธฉาย	อ.เมือง	✓		
2.	วัดป่าสัก	อ.เมือง	✓		
3.	วัดมหาคาราวาส (สวนป่าขางนา 500ปี)	อ.เมือง	✓		
4.	วัดโคกนาค	อ.เมือง	✓		
5.	วัดหัวถนน	อ.เมือง	✓		
6.	วัดถนนเหล็ก	อ.เมือง	✓		
7.	วัดหนองยาวสูง	อ.เมือง	✓		
8.	วัดกุดนกกเปล้า	อ.เมือง	✓		
9.	เจดีย์ภูธาคู	อ.เมือง	✓		
10.	ศูนย์การทหารม้า	อ.เมือง	✓		
11.	อุทยานแห่งชาติพระพุทธฉาย	อ.เมือง อ.แก่งคอย อ.หนองแค และอ.วิหารแดง	✓		
12.	วัดศาลาแดง	อ.เมือง	✓		
13.	ฟาร์มจระเข้ และสวนสัตว์	อ.เมือง	✓		
14.	บ้านเขาแก้ว	อ.เมือง	✓		
15.	หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไท-ยวนสระบุรี	อ.เมือง	✓		
16.	บึงป่าสัก	อ.เมือง	✓		
17.	ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสระบุรี	อ.เมือง	✓		

ตารางที่ 4.7 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
18.	สนามกีฬาจังหวัด	อ.เมือง	✓		
19.	วัดสูง	อ.เสาไห้	✓		
20.	วัดโคกกระท้อน	อ.เสาไห้	✓		
21.	วัดปากบาง	อ.เสาไห้	✓		
22.	เบญจสุทธคงคา	อ.เสาไห้	✓		
23.	วัดเขาแก้วรววิหาร	อ.เสาไห้	✓		
24.	วัดสมุหประดิษฐาราม	อ.เสาไห้	✓		
25.	วัดจันทบุรี	อ.เสาไห้	✓		
26.	วัดท่าช้าง	อ.เสาไห้	✓		
27.	วัดหนองจิก	อ.เสาไห้	✓		
28.	วัดพระเขว้	อ.เสาไห้	✓		
29.	วัดโพธิ์	อ.เสาไห้	✓		
30.	วัดตะเฒ่า	อ.เสาไห้	✓		
31.	ศูนย์การเรียนรู้ทอผ้าตำบลคัน ดาล	อ.เสาไห้	✓		
32.	ศาลแม่นางตะเคียน	อ.เสาไห้	✓		
33.	บ้านทรงไทยโบราณ ประเพณี ไท-ขวน	อ.เสาไห้	✓		
34.	สวนป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ	อ.เสาไห้	✓		
35.	บึงโจ้ง	อ.เสาไห้	✓		
36.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.เสาไห้	✓		
37.	วัดแก่งคอย	อ.แก่งคอย	✓		
38.	เขาพระพุทธบาทน้อย	อ.แก่งคอย	✓		
39.	ศาลท้าวมหาพรหม	อ.แก่งคอย	✓		
40.	ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเจ็ดคด-โป่ง ก้อนเส้า	อ.แก่งคอย	✓		

ตารางที่ 4.7 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
41.	องค์การศาสนาเซไกวเซเคียวประจำประเทศไทย	อ.แก่งคอย		✓	
42.	ศูนย์เกษตรธรรมชาติคิวกะ	อ.แก่งคอย		✓	
43.	ถ้ำลุมพินีสวนหิน	อ.แก่งคอย	✓		
44.	ถ้ำพระโพธิสัตว์	อ.แก่งคอย	✓		
45.	ถ้ำผาหลุบ	อ.แก่งคอย	✓		
46.	เขาคอก	อ.แก่งคอย	✓		
47.	ถ้ำพระธาตุเจริณธรรม	อ.แก่งคอย	✓		
48.	ถ้ำถนนเขาค่าน	อ.แก่งคอย	✓		
49.	ถ้ำสันติสุข	อ.แก่งคอย	✓		
50.	ถ้ำพระใหญ่วัดพระบาทน้อย	อ.แก่งคอย	✓		
51.	ถ้ำพระพุทธรูป	อ.แก่งคอย	✓		
52.	ผาเสด็จ	อ.แก่งคอย	✓		
53.	ถ้ำพระโพธิสัตว์	อ.แก่งคอย	✓		
54.	พระบรมราชวังสีทา	อ.แก่งคอย	✓		
55.	น้ำตกโกรกหิน	อ.แก่งคอย	✓		
56.	น้ำตกเจ็ดคด	อ.แก่งคอย	✓		
57.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.แก่งคอย	✓		
58.	สวนพฤกษศาสตร์ภาคกลาง	อ.เฉลิมพระเกียรติ	✓		
59.	ถ้ำศรีวิไล	อ.เฉลิมพระเกียรติ	✓		
60.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.เฉลิมพระเกียรติ	✓		
61.	วัดมงคลที่ป่าราม	อ.หนองแค	✓		
62.	สวนนภธรรมชาติดำบลไผ่ดำ	อ.หนองแค	✓		
63.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.หนองแค	✓		
64.	วัดพระพุทธรูปท้าวธรรมหาวิหาร	อ.พระพุทธบาท	✓		

ตารางที่ 4.7 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
65.	สำนักสงฆ์ถ้ำกระบอก	อ.พระพุทธบาท	✓		
66.	ตำหนักสระยอ	อ.พระพุทธบาท	✓		
67.	ถ้ำเทพนิมิตธารทองแดง	อ.พระพุทธบาท	✓		
68.	ถ้ำนารายณ์ หรือ ถ้ำเขาวง	อ.พระพุทธบาท	✓		
69.	พระตำหนักท้ายพิบูล พระราชวังโบราณ	อ.พระพุทธบาท	✓		
70.	พระตำหนักธารเกษม	อ.พระพุทธบาท	✓		
71.	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระพุทธบาท	อ.พระพุทธบาท	✓		
72.	ศาลเจ้าพ่อเขาคดก	อ.พระพุทธบาท	✓		
73.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.พระพุทธบาท	✓		
74.	วัดเกาะแก้วอรุณคาม	อ.วิหารแดง	✓		
75.	เจดีย์พระคุณแม่	อ.วิหารแดง	✓		
76.	อ่างเก็บน้ำซับปลากั้ง	อ.วิหารแดง	✓		
77.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.วิหารแดง	✓		
78.	ทะเลสาบบ้านหมอ	อ.บ้านหมอ	✓		
79.	ศาลหลักเมืองโบราณ	อ.บ้านหมอ	✓		
80.	ฟาร์มนกกระจอกเทศ Banmo Ostrich farm	อ.บ้านหมอ		✓	
81.	บ่อน้ำร้อน	อ.บ้านหมอ	✓		
82.	บ่อพระอินทร์	อ.บ้านหมอ	✓		
83.	ถนนพระเจ้าทรงธรรม หรือ ถนนฝรั่งส่องกล้อง	อ.บ้านหมอ	✓		
84.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.บ้านหมอ	✓		
85.	วัดโป่งมะนาว	อ.มวกเหล็ก	✓		
86.	สวนรุกขชาติมวกเหล็ก และน้ำตกมวกเหล็ก	อ.มวกเหล็ก	✓		

ตารางที่ 4.7 แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น
จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

ที่	ชื่อสถานที่	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
87.	อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย	อ.มวกเหล็ก และ อ.วังม่วง	✓		
88.	ไร่อรุณकुณมาลี	อ.มวกเหล็ก		✓	
89.	ถ้ำดาวเขาแก้ว	อ.มวกเหล็ก	✓		
90.	น้ำตกซับพลู	อ.มวกเหล็ก	✓		
91.	น้ำตกยุบใหญ่	อ.มวกเหล็ก	✓		
92.	น้ำตกเหวน้อย	อ.มวกเหล็ก	✓		
93.	น้ำตกซับเหว	อ.มวกเหล็ก	✓		
94.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.มวกเหล็ก	✓		
95.	ศูนย์ส่งเสริมหัตถกรรมหมู่บ้านลานทอง	อ.วังม่วง		✓	
96.	เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์	อ.วังม่วง	✓		
97.	น้ำตกป่าลานหินลาด	อ.วังม่วง	✓		
98.	อุโมงค์คันไม้	อ.วังม่วง	✓		
99.	เนินพิศวง	อ.วังม่วง	✓		
100.	ทุ่งทานตะวัน	อ.วังม่วง อ.แก่งคอย		✓	
101.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.วังม่วง	✓		
102.	วัดหนองสีดา	อ.หนองแซง	✓		
103.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.หนองแซง	✓		
104.	วัดทองย้อย	อ.หนองโดน	✓		
105.	วัดกองทอง	อ.หนองโดน	✓		
106.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.หนองโดน	✓		
107.	วัดคอนพุท	อ.คอนพุท	✓		
108.	ห้องสมุดประชาชนอำเภอ	อ.คอนพุท	✓		

จากตารางที่ 4.7 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้นของจังหวัดสระบุรีมีจำนวน 108 แห่ง ดำเนินการโดยรัฐ 102 แห่ง ดำเนินการโดยเอกชน 6 แห่ง

2.2.4 ประเภทกิจกรรม

ตารางที่ 4.8 แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม จังหวัดสระบุรี

ที่	ชื่อกิจกรรม	ที่ตั้ง	ผู้ดำเนินการ		
			รัฐ	ธุรกิจเอกชน	สมาชิกในชุมชน
1.	ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรบาท	อ.พระพุทธรบาท			✓
2.	ประเพณีแห่พระเจี๊วแก้ว	อ.พระพุทธรบาท			✓
3.	ประเพณีตักบาตรดอกไม้	อ.พระพุทธรบาท			✓
4.	ประเพณีแห่เจ้าพ่อเขาคอก	อ.พระพุทธรบาท			✓
5.	งานโคนมแห่งชาติ	อ.มวกเหล็ก	✓		
6.	ประเพณีกำฟ้า	อ.คอนทุด			✓
7.	ประเพณีสงกรานต์สร้างน้ำเสานางตะเคียนวัดสูง	อ.เสาไห้			✓
8.	ประเพณีบุญข้าวห่อ(สาคลาว)วัดม่วงงาม	อ.เสาไห้			✓
9.	การแข่งขันเรือยาวประเพณีลุ่มน้ำป่าสัก	อ.เสาไห้	✓		

จากตารางที่ 4.8 พบว่า แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมของจังหวัดสระบุรีมีจำนวน 9 แห่ง ดำเนินการโดยรัฐจำนวน 2 แห่ง และดำเนินการโดยประชาชนจำนวน 7 แห่ง

ตารางที่ 4.9 สรุปการจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ในจังหวัดอ่างทองและสระบุรี

จังหวัด \ ประเภท	บุคคล	สื่อ/วัสดุอุปกรณ์	สถานที่ ฯ	กิจกรรม
อ่างทอง	81 (0-9-72)	18 (1-6-11)	83 (76-3-4)	12 (4-0-8)
สระบุรี	260 (0-31-229)	44 (2-35-7)	108 (102-6-0)	9 (2-0-7)

จากตารางที่ 4.9 สรุปในภาพรวมได้ว่า จังหวัดอ่างทองมีแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จำนวน 81 แห่ง ดำเนินการโดยประชาชนมากที่สุดจำนวน 72 แห่ง ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ มีจำนวน 18 แห่ง ดำเนินการโดยประชาชนมากที่สุดจำนวน 11 แห่ง ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น มีจำนวน 83 แห่ง ดำเนินการโดยรัฐมากที่สุดจำนวน 76 แห่ง และประเภทกิจกรรม มีจำนวน 12 แห่ง ดำเนินการโดยประชาชนมากที่สุดจำนวน 8 แห่ง

จะเห็นได้ว่า จังหวัดอ่างทองมีแหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้นจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.78 รองลงมาได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ประเภทสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 41.75 และ 9.28 ตามลำดับ หากจำแนกตามการดำเนินการ จะพบว่า แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ นั้น มีการดำเนินการโดยภาคประชาชนมากที่สุดถึง 95 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 48.97 รองลงมาได้แก่ การดำเนินการโดยภาครัฐ 81 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 41.75 และการดำเนินการโดยเอกชน 18 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 9.28

สำหรับจังหวัดสระบุรีมีแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล จำนวน 260 แห่ง ดำเนินการโดยประชาชนมากที่สุดจำนวน 229 แห่ง ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ มีจำนวน 44 แห่ง ดำเนินการโดยเอกชนมากที่สุดจำนวน 35 แห่ง ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น มีจำนวน 108 แห่ง ดำเนินการโดยรัฐมากที่สุดจำนวน 102 แห่ง และประเภทกิจกรรม มีจำนวน 9 แห่ง ดำเนินการโดยประชาชนมากที่สุดจำนวน 7 แห่ง

จะเห็นได้ว่า จังหวัดสระบุรีมีแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคลจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.76 รองลงมา ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น คิดเป็นร้อยละ 25.65 หากจำแนกตามการดำเนินการ พบว่า แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ นั้น มีการดำเนินการโดยภาคประชาชนมากที่สุดถึง 243 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 57.72 รองลงมาได้แก่ การดำเนินการภาครัฐ 106 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 25.18 และการดำเนินการโดยภาคเอกชน 72 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 17.10

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 กำหนดให้ “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ...แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ” ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานที่มากกว่าให้ความสำคัญกับแหล่งการเรียนรู้ประเภทอื่นๆ ดังนั้น รูปแบบการบริหารจัดการของแหล่งการเรียนรู้ที่รัฐจัดขึ้นจึงเป็นในลักษณะของการบริหารราชการแบบเป็นเอกเทศ เป็นทางการ ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา หรือแม้แต่แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ซึ่งในอดีตเคยบริหารจัดการโดยประชาชนทั้งกระบวนการ แต่ในปัจจุบัน เมื่อมีการส่งผ่านโครงการจากภาครัฐลงมาสู่ชุมชน โดยกำหนดเป็นโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จึงไม่ได้เป็นการบริหารจัดการโดยประชาชนเองทั้งหมด แต่ได้มีการครอบงำทางอำนาจของรัฐไว้ แม้รัฐไม่ได้ครอบงำโดยตรงแต่ได้ส่งผ่านมาในลักษณะของการยกย่องเชิดชูเกียรติ เช่น ได้มีสภยวฒฒนธรรมประจำจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ซึ่งจัดเป็นตัวแทนของภาครัฐมาดำเนินการคัดสรรเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประจำจังหวัด หรือแม้แต่งานหัตถกรรมต่างๆ เช่น การทำกลอง การทำตุ๊กตาชาววัง ได้จัดทำในรูปแบบของธุรกิจ มีการครอบงำให้ประชาชนยอมรับในระบบทุนนิยม โดยมีผลประโยชน์เป็นเป้าหมายสำคัญ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการทำแผนกลยุทธ์การตลาด เป็นต้น ดังที่ Illich ได้กล่าวไว้ว่า

“สถาบันที่พึงปรารถนาควรจะสนับสนุนการติดต่อสัมพันธ์ที่มีอิสระและสร้างสรรค์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ควรจะรับใช้ปัจเจกบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์กันอย่างเท่าเทียม ไม่ใช่รับใช้แต่ผู้นำ หรือผู้บริหาร สมาชิกในสังคมทุกคนต้องสามารถมีส่วนร่วมและใช้ประโยชน์จากบริการของสถาบันได้”

ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม หรือแหล่งการเรียนรู้เก่า จึงเอื้อประโยชน์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน ทำให้มีลักษณะการให้บริการเชิงรับ มุ่งให้ความรู้เฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยความรู้นั้นๆ เป็นความรู้แบบสำเร็จรูป และมีการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้แบบเอกเทศ

แต่แหล่งการเรียนรู้ใหม่อย่างวิทยุชุมชน จะมีลักษณะการให้บริการเชิงรับและเชิงรุก เป็นความรู้ที่หลากหลายแต่สัมพันธ์กับความต้องการของชุมชน มีการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆสามารถใช้เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือถ่ายทอดความรู้ได้

ตารางที่ 4.10 ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้เก่าและแหล่งการเรียนรู้ใหม่

แหล่งการเรียนรู้เก่า	แหล่งการเรียนรู้ใหม่ (วิทยุชุมชน)
-ให้บริการเชิงรับ	-ให้บริการเชิงรับและเชิงรุก
-มุ่งให้ความรู้เฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใด	-มุ่งให้ค : ะมูรู้ที่หลากหลายตามความต้องการของชุมชน
-เป็นความรู้แบบสำเร็จรูป	-แหล่งการเรียนรู้อื่นใช้เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้
-บริหารจัดการแบบเอกเทศ	-บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

วิทยุชุมชน จึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ให้ผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเชิงพัฒนา ซึ่งตามหลักการสร้างความรู้ ของ Nonaka & Takeuchi การสร้างความรู้ให้เกิดประสิทธิผลนั้น ควร มีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือเรียกว่า บา (ba) หรือชุมชนนักปฏิบัติ (Communities of Practice CoPs) โดยมีผู้ทำหน้าที่กระตุ้น ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ นักปฏิบัติจัดการความรู้ และ นักเอื้ออำนวยความสะดวก ซึ่งในการวิจัยนี้ ผู้ที่ดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชนจะเป็นนักปฏิบัติจัดการความรู้ ส่วนแหล่งการเรียนรู้อื่นๆคือ นักเอื้ออำนวยความสะดวก โดยวิทยุชุมชนต้องการความรู้ใน 2 ลักษณะ คือ ความรู้ในการบริหารจัดการวิทยุชุมชน และความรู้ในการผลิตเนื้อหารายการ ซึ่งความรู้ลักษณะแรกจะเป็นความรู้เฉพาะทาง ไม่มีรูปแบบตายตัว จึงควรมหาแหล่งเรียนรู้ประเภทวิทยุชุมชนด้วยกันเองเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนความรู้ในการผลิตเนื้อหารายการ สามารถหาได้จาก แหล่งการเรียนรู้เก่า อาทิ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ประเภทสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ประเภทสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์จัดตั้งขึ้น และประเภทกิจกรรม

3. วิทยุชุมชน : แหล่งการเรียนรู้ใหม่กับการครอบครองความเป็นเจ้าอุดมการณ์

วิทยุชุมชน เป็นแหล่งการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ เป็นพื้นที่ที่ชุมชนสามารถใช้สื่อของตนเองเพื่อเป็นกระบอกเสียง และสร้างความรู้ความเข้าใจในชุมชน เนื่องจาก การถือกำเนิดของวิทยุชุมชนตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า สื่อเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของ โดยตรง บริหารเอง มีรูปแบบไม่แสวงหากำไร (อุบลรัตน์ ศิริวุศักดิ์, 2547) โดยองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กล่าวว่า สื่อวิทยุชุมชนเป็น

กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ที่เน้นหลักการให้ประชาชนเข้าถึงสื่อ (Access) การมีส่วนร่วม (Participation) และการจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การสร้างความเข้าใจ การยอมรับความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีของประชาชน การยอมรับอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย (Diversity) ความไม่เป็นเพียงหนึ่งหรือความมีมากกว่าหนึ่ง (Plurality)

การก่อเกิดวิทยุชุมชน จึงถือเป็นก้าวอย่างของภาคประชาชนที่ต้องต่อสู้ท่ามกลางความบิดเบือนของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ผูกขาดอำนาจในการควบคุมจัดสรรคลื่นวิทยุมาตลอด และมักเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุนเข้ารับสัมปทานเพื่อใช้ประโยชน์จากคลื่นวิทยุ หรือได้ประโยชน์จากการโฆษณาสินค้า ในขณะที่เดียวกัน ถือเป็นการทดสอบจุดยืนที่ชัดเจนของวิทยุชุมชนที่ต้องต่อสู้กับตนเอง เพื่อพิสูจน์ถึงเจตจำนงในการก่อตั้งวิทยุชุมชน คือ ไม่แสวงหากำไรเหมือนวิทยุกระแสหลัก ไม่มีการโฆษณาสินค้าของบริษัทต่างๆ อย่างกลาดเกลื่อน และเป็นอิสระจากอำนาจของพรรคการเมืองและระบบข้าราชการ โดยปรัชญาวิทยุชุมชน ที่สำคัญคือ เพื่อการปลดปล่อยจากการครอบงำของรัฐและระบบทุนนิยม หรือเพื่อความเท่าทันจากการที่รัฐผูกขาดอำนาจความรู้ ข้อมูล ข่าวสารแต่เพียงฝ่ายเดียวอย่างที่เห็นและเป็นอยู่ เนื่องจากว่า รัฐครอบงำมอมเมาสร้างความชอบธรรมในเรื่องราวต่างๆ ในการผูกขาดความรู้ เพื่อให้ผู้คนหลงเชื่อเห็นด้วย ไม่คัดค้าน ไม่ต่อต้าน ไม่มีความคิดเห็นแตกต่าง (สันติ ธรรมประชา, 6 มิถุนายน 2548 แหล่งที่มา : http://www.thaingo.org/writer/1_view.php?id=68)

หลังจากมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยกำหนดในมาตรา 40 ความว่า “คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ...ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม” วิทยุชุมชนได้ก่อร่างสร้างตัวและต่อสู้เพื่อสิทธิในการสื่อสาร ซึ่งผู้วิจัยได้ลำดับเหตุการณ์การดำเนินการวิทยุชุมชนระหว่างรัฐบาลและประชาชน โดยผู้วิจัยให้ความหมายของชนชั้นปกครองว่า หมายถึง รัฐบาล หรือตัวแทนของรัฐบาล ส่วนชนชั้นที่ถูกปกครอง หมายถึง ประชาชน ดังรายละเอียดดังนี้

3.1 ช่วงเสรีภาพเบ่งบานของภาคประชาชน (พ.ศ. 2540–2545)

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นปกครองและชนชั้นที่ถูกปกครองนั้น โดยชนชั้นปกครองได้สร้างอุดมการณ์ ความจริง กฎเกณฑ์ ผ่านผู้นำทางการเมือง โดยสร้างศีลธรรม และ

ปัญญา ไปกำหนดโลกทัศน์ของชนชั้นปกครองให้เป็นโลกทัศน์ที่ทุกๆฝ่ายยอมรับนับถือ ซึ่งมีผลในการชี้นำผลประโยชน์และความต้องการของกลุ่มที่ถูกอำนาจครอบงำ ดังที่ รัฐบาลได้พยายามสร้างภาพให้เห็นว่า ตนเองได้กระจายทรัพยากรสื่อสารไปสู่สาธารณะ โดยกำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 40 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2540) ความว่า

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่งและกำกับ ดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

จากรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงเป็นที่มาของพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 โดยมาตรา 26 อนุ 4 และ 5 (กรมประชาสัมพันธ์, 2543) ระบุว่า

“การจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าว ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบ ในกรณีภาคประชาชนยังไม่มีความพร้อม ให้ กสทช. ให้การสนับสนุน เพื่อให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนตามที่กำหนด

เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้และสนับสนุนการใช้คลื่นความถี่ของภาคประชาชน ให้ กสทช. กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับลักษณะของภาคประชาชนที่พึงได้รับการจัดสรรและสนับสนุนให้ใช้คลื่นความถี่ รวมทั้งลักษณะการใช้คลื่นความถี่ที่ได้รับการจัดสรรโดยอย่างน้อยภาคประชาชนนั้น ต้องดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ”

เมื่อรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้แล้ว ภาคประชาชนได้มีการตื่นตัวที่จะจัดตั้งวิทยุชุมชนซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี 2542-2544 โดยองค์กรภาคประชาชนในหลายจังหวัดทุกภูมิภาคได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องวิทยุชุมชนผ่านเวทีการสัมมนา ซึ่งดำเนินการโดยองค์กรภาคประชาชนทั้งสิ้น เช่น มูลนิธิ

การเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ(คปส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) เป็นต้น จากนั้นเมื่อภาคประชาชนตระหนักชัดขึ้น จึงมีการขอรุณสนับสนุนทางการเงินจากองค์กรต่างๆ เช่น สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) แล้วเริ่มออกอากาศ โดยวิทยุชุมชนที่ออกอากาศเป็นแห่งแรก คือ วิทยุชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2544 ซึ่งนายบุญส่ง จันทร์ส่องรัมย์ ประธานกลุ่มปฏิรูปสื่อจังหวัดกาญจนบุรี ผู้บุกเบิกวิทยุชุมชนแห่งแรก ได้กล่าวถึงวิทยุชุมชนดังนี้ (จดหมายข่าวไฮปาร์ค, 11 มิ.ย.-ก.ค.46)

“วิทยุชุมชน เป็นเครื่องมือหนึ่งในการถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน องค์ความรู้ของตัวเองที่มีอยู่ในทุกคน ไม่ใช่เพื่อกลุ่มอำนาจใดกลุ่มหนึ่ง เราต้องสร้างทางเลือกด้วยตัวเราเอง ต้องสละเวลากลุ่มของตนเองมาร่วมกัน ผมทำงานด้านสื่อภายใต้ความคิดว่า ปลดแอก กับการสื่อสาร การครอบงำทางความคิดโดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือ”

ในวันที่ 20 ธันวาคม 2544 ภาคประชาชนประกาศตัวตนของวิทยุชุมชนต่อสาธารณะว่า ให้มีวิทยุภาคประชาชน หรือวิทยุชุมชนขึ้น เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไร โดยเสนอให้มีจุดปฏิบัติการ หรือสถานีนำร่องสำหรับทดลองเรียนรู้ จังหวัดละ 1-2 แห่ง และต่อมาได้เกิดเป็นเครือข่ายคณะทำงานสื่อวิทยุชุมชนขึ้น 7 ภูมิภาค คือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือตอนล่าง และภาคอีสาน

ในขณะที่วิทยุชุมชนหลายแห่งได้ทดลองออกอากาศไปบ้างแล้ว ด้วยคำนึงถึงสิทธิ ตามรัฐธรรมนูญที่ประชาชนจะทำได้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเอง หากแต่ กสช. ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่จะเอื้อต่อการทำงานอย่างเสรีของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ก็ยังมีข้อติดขัดไม่สามารถถือกำเนิดเพื่อขจัดปัญหาดังกล่าวได้ วิทยุชุมชนจึงยังอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจรัฐ และถูกตราหน้าว่าเป็นวิทยุเถื่อน โดยยังไม่ได้ขออนุญาตจากกรมไปรษณีย์โทรเลขในการดำเนินการ จึงทำให้วิทยุชุมชนอยู่ในข่ายผิดกฎหมาย ดังที่ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ได้มีหนังสือ ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2545 ถึงวิทยุชุมชนจังหวัด กาญจนบุรี และวิทยุชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี ให้ระงับการกระจายเสียง โดยอ้างว่าไม่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ และอาจผิดกฎหมาย หลังจากนั้น หน่วยงานองค์กรพัฒนาภาคประชาชนได้ยื่นหนังสือตอบโต้ขอยกเลิกคำสั่งดังกล่าว โดยชี้แจงเหตุผลดังนี้

“รัฐธรรมนูญมาตรา 40 ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าให้องค์กรของรัฐที่เป็นอิสระเป็นผู้ทำหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยขณะนี้ก็มีกฎหมายลูกประกาศใช้แล้ว ดังนั้นหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และการกำกับดูแลกิจการวิทยุและโทรทัศน์ จึงเป็นอำนาจขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ หากให้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ เช่น กรมไปรษณีย์โทรเลข กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น อีกต่อไป

ได้บัญญัติให้มีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ หรือ กสช. มีอำนาจหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุและโทรทัศน์ แทนนายกรัชมุนตรี กรมประชาสัมพันธ์ และกรมไปรษณีย์โทรเลข และในระหว่างที่ไม่มี กสช. อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ไม่มีอำนาจเกี่ยวข้อง กับการออกใบอนุญาต ให้มีการกระจายวิทยุแต่อย่างใด เพราะเป็นอำนาจ โดยแท้จริง ของกสช.เท่านั้น กฎหมายบัญญัติว่าต้องจัดสรรคลื่นความถี่ในการกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ให้ภาคประชาชนได้ใช้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 และหากประชาชนไปมีความพร้อม เป็นหน้าที่ของ กสช. ต้องสนับสนุนให้ภาคประชาชน ได้มีโอกาสใช้คลื่น ความถี่ในสัดส่วนอย่างน้อยร้อยละ 20 ดังนั้น ในระหว่างที่ไม่มี กสช. จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวกับข้อ สมควรต้องมีหน้าที่ในการสนับสนุนการเตรียมความพร้อมให้แก่ภาคประชาชน เพื่อให้ภาคประชาชน ได้เกิดความตื่นตัวเป็นอย่างมากในการรับรู้และสร้างความเข้าใจในสิทธิที่มีในคลื่น โดยเฉพาะวิทยุชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี และวิทยุชุมชนในจังหวัดสิงห์บุรี ที่มีความพร้อมถึงขั้นการทดลองออกอากาศ ถือว่าเป็นโครงการนำร่องที่สมควรสนับสนุนและมีคุณค่าอย่างยิ่งในการสร้างความพร้อมและความเข้าใจที่ชัดเจน

คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย และเครือข่ายวิทยุชุมชนทั่วประเทศ จึงขอให้พิจารณายกเลิกคำสั่งของอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ดังกล่าว อันเป็นคำสั่งที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 40 และขัดขวางการปฏิรูปสื่อตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอีกด้วย”

เมื่อรัฐบาลแสดงบทบาทให้ภาคประชาชนยินยอมพร้อมใจรับข้อกล่าวไม่ได้ จึงได้ใช้มาตรการกลไกการปราบปราม นั่นคือ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2545 อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ในฐานะเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตได้มีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศขอความอนุเคราะห์สำรวจวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีที่มีได้รับอนุญาต โดยอ้างว่า ได้รับการร้องเรียนว่ามีการจัดตั้งและดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีที่ไม่ได้รับใบอนุญาตจากกรมประชาสัมพันธ์ในหลายจังหวัด โดยขอให้สำรวจและแจ้งกลับมาภายในวันที่ 29 มีนาคม 2545 เพื่อจะได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดต่อไป

นอกจากนั้น ในช่วงกลางเดือนมีนาคม 2545 ทางสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีหนังสือส่งไปยังหน่วยงานในสังกัดทั่วประเทศ โดยข้อความกล่าวว่า (อ้างถึงในรายงานสถานการณ์ด้านสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนในรอบปี 2546, 2547)

“ด้วยได้มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้ไม่ประสงค์ดีต่อประเทศไทยและรัฐบาลจัดตั้งสถานีหรือจุดรับส่งวิทยุกระจายเสียงกล่าวโจมตีการบริหารงานของรัฐบาล หรือเผยแพร่ข้อมูลในลักษณะคลาดเคลื่อนไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง ทำให้ประชาชนสับสนและส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการบริหารประเทศของรัฐบาล จึงขอให้หน่วยงานเกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการสืบสวนหาที่ตั้งและสถานีจุดรับส่งวิทยุกระจายเสียงทุกความถี่ที่น่าเชื่อว่าจัดตั้งขึ้นโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย โดยให้ประสานหน่วยงานเกี่ยวข้อง และประชาชนในหลายพื้นที่ เพื่อร่วมกันในการป้องกันปราบปรามให้สุม่เปิดฟังการกระจายเสียง หากพบการกระจายเสียงที่เข้าข่ายเป็นความผิด ให้แจ้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติและกรมไปรษณีย์ โทรเลขเพื่อร่วมกันจับกุมผู้กระทำความผิดดำเนินคดี ให้ตรวจสอบในพื้นที่รับผิดชอบว่า มีการจัดตั้งและดำเนินการใช้คลื่นความถี่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ได้รับอนุญาตอย่างไร”

รัฐบาลยิ่งเพิ่มกระแสความกดดันให้แก่วิทยุชุมชนมากขึ้น โดยในวันที่ 11 เมษายน 2545 กองประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ กรมประชาสัมพันธ์ ได้จัดทำเอกสารข่าวประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานและสื่อของกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีเนื้อความสำคัญดังนี้ (อ้างถึงในรายงานสถานการณ์ด้านสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนในรอบปี 2546, 2547)

“ขณะนี้ในหลายจังหวัดได้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีขึ้น เพื่อดำเนินบริการภายในชุมชน และอ้างถึงมาตรา 40 ในรัฐธรรมนูญ และ พ.ร.บ.องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ พ.ศ. 2543 ซึ่งเข้าใจว่าดำเนินการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวีได้ แต่ในความเป็นจริง พ.ร.บ.ดังกล่าวกำหนดให้ต้องขอใบอนุญาตประกอบกิจการจาก กสทช. และบทเฉพาะกาลใน พ.ร.บ.องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ ยังระบุว่า หากยังไม่มี กสทช. ให้ใช้กฎหมายเดิมไปก่อน จึงขอเตือนผู้ประกอบการว่า หากฝ่าฝืน ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับเป็นรายวันวันละสองพันบาท...หากชุมชนใดมีความประสงค์จะดำเนินรายการวิทยุชุมชนก็สามารถใช้บริการของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศอยู่แล้วในจังหวัดนั้นๆ”

ในภาวะสูญญากาศของวิทยุชุมชนที่ยังไม่ชัดเจนนี้ ส่งผลให้การจัดสรรคลื่นความถี่ต้องชะงัก ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2545 เกี่ยวกับการสรรหาและคัดเลือกกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการ โทรทัศน์แห่งชาติและกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ความว่า (<http://61.19.53.10/SLK/Showlist3.asp?pagecode=4928&pdate=2002/07/16&pno=1&PageGroup=1>)

“คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบรายงานความคืบหน้าการสรรหาและคัดเลือกกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการ โทรทัศน์แห่งชาติและกรรมการกิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติ ตามที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเสนอ ทั้งนี้...รอผลการพิจารณาของศาลปกครองสูงสุดและ โดยที่เรื่องนี้ต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่ง...จึงมอบหมายให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรับ ไปศึกษาและกำหนดมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราว เพื่อควบคุมดูแลการใช้คลื่นความถี่ของ วิทยุชุมชนและให้กิจการต่าง ๆ สามารถดำเนินการต่อไปได้โดยไม่เกิดความเสียหายต่อประเทศ แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป”

เมื่อรัฐบาลส่งอำนาจโดยส่งผ่านกรมประชาสัมพันธ์เป็นตัวแทนดำเนินการ อีกทั้งทาง ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ ไม่ได้มีเจตนาที่จะฟังประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น เครือข่ายวิทยุชุมชน 10 อนุภูมิภาคทั่วประเทศ จึงได้มีการประชุมเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2545 และมีความเห็นขัดแย้งกับรัฐบาลว่า ควรมีการสานต่อความร่วมมือในการทำงานของเครือข่ายในรูปแบบของสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ โดยมีนายวิเชียร คุณดิวส์ เป็นผู้ประสานงานสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถกำหนดเจตนารมณ์และบทบาทหน้าที่เอง ไม่อยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำทางความคิดของ รัฐบาลอีกต่อไป หากแต่ยืนยันเจตนารมณ์ในการจัดขึ้นการดำเนินงานของรัฐ โดยมุ่งที่จะประสาน การทำงานทั้งในระดับภูมิภาคและระดับชาติ ในรูปของเครือข่ายความรู้และประสบการณ์ในการ ดำเนินการของภาคประชาชนต่อกระบวนการเรียนรู้เรื่องสื่อชุมชน ซึ่งแสดงเจตนารมณ์และบทบาท หน้าที่ไว้ 5 ประการ คือ

1. กำหนดมาตรการจูงใจเรียนรู้หรือสถานีเพื่อให้มีการเรียนรู้ก่อนจะมี กสช.
2. เพื่อผลักดัน พ.ร.บ.วิทยุกระจายเสียง และ พ.ร.บ.วิทยุโทรทัศน์
3. เพื่อให้การคัดสรร กสช. เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม
4. เตรียมความพร้อมของภาคประชาชน เสนอแผนแม่บทวิทยุชุมชนและตรวจสอบแผนแม่บท วิทยุโทรทัศน์ที่ กสช. จะเข้ามาทำประชาพิจารณ์
5. สนับสนุนพื้นที่ปฏิบัติการจูงใจเรียนรู้วิทยุชุมชน เชื่อมเครือข่ายทั้งระดับภาค ระดับจังหวัด โดยการทำงานของสหพันธ์ฯ

ครั้งที่ นายเอนก นาคะบุตร อดีตผู้อำนวยการกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ได้กล่าวถึงการรวมตัว ในครั้งนี้ว่า

“...ประชาชน คนในชุมชน ในหมู่บ้าน ในท้องถิ่นต่างๆ คือคนส่วนใหญ่ของประเทศ อย่าให้ คนเพียงหยิบมือเดียวที่เรามอบอำนาจให้ มากำหนดชีวิตเรา มาสื่อเพื่อบอกเราว่า อะไรดี มา กระตุ้นให้เราบริโภค เราจะตั้งกรมประชาสัมพันธ์ของภาคประชาชน เพื่อสื่อสารเรื่อง การทำ มาหากิน เรื่องประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สุขภาพ เรื่องดีๆ เรื่องของการช่วยเหลือ กัน เพื่อให้ความเป็นอยู่ของเราดีขึ้น เพื่อพี่น้อง เพื่อลูกหลานของเรา ร่วมสร้างประวัติศาสตร์ หน้า ใหม่ของประชาชนพลเมืองด้วยสำนึกของชุมชนเป็นฐานราก”

การทำงานเป็นเครือข่ายในรูปของ สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ โดยยังไม่มี กสช. มากำกับดูแล เป็นการแสดงถึงพลังอำนาจของภาคประชาชนในการที่จะใช้อุดมการณ์ทางความคิดเข้าต่อสู้ต่ออำนาจ รัฐบาล และเป็นการสร้างพื้นที่ในกลุ่มวิทยุชุมชน ซึ่งต่างจากในอดีตที่รัฐมีอำนาจในการควบคุม เพื่อให้ประชาชนรับข้อมูลข่าวสารในทิศทางที่รัฐบาลต้องการ เห็นได้จากจำนวนคลื่นวิทยุในประเทศไทย ซึ่งมีทั้งสิ้น 524 คลื่น (กรมประชาสัมพันธ์, 2546 อ้างถึงใน <http://www.prd.go.th/media/radiothai.asp>) จะพบว่า ผู้ครอบครองคลื่นวิทยุมากที่สุดได้แก่ กรมประชาสัมพันธ์ มีจำนวน 147 คลื่น รองลงมาได้แก่ กองทัพบก จำนวน 139 คลื่น องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย จำนวน 62 คลื่น และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 44 คลื่น ตามลำดับ โดยทุกคลื่นสถานีจะมีรัฐเป็นเจ้าของ แต่เอกชนรับช่วงสัมปทาน ดังนั้น รัฐบาลจึงดำเนินการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดกลับโดยใช้กลไก การปราบปรามเข้ามาอีกระลอกหนึ่ง เข้าทำนองที่ว่า เชือดไก่ให้ลิงดู จึงเกิดเหตุการณ์การจับกุมจุด ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทอง เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2545 โดยผู้แทนกรมไปรษณีย์โทรเลข นำหมายศาลไปค้นและยึดเครื่องส่งวิทยุ รวมทั้งออกหมายจับ นายเสถียร จันทร ผู้ประสานงานจุด ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทองด้วย ในข้อหาเป็นวิทยุเถื่อน (เสถียร จันทร, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2547)

“สาเหตุที่จับ ทางจังหวัดออกข่าวสถานการณ์จังหวัดน้ำไม่ท่วม ภาพรวมดี แต่ของผม ผมก็ นำเสนอเรื่องน้ำท่วม แล้วให้เบอร์โทรศัพท์มือถือ โดยให้ที่นี่เป็นศูนย์กลางแจ้งข่าวน้ำท่วม แล้ว ผมก็ออกอากาศ 106.25 รายงานข่าวน้ำท่วม ที่ไหนต้องการทราบ ผมก็โทร.ติดต่อทราบดีให้ ที่ ไหนต้องการอะไรก็ติดต่อให้ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ปรากฏว่าข่าวน้ำท่วมไม่ตรงกับข่าวของ จังหวัด และมีเรื่องของกาชาด เอาของที่หมดอายุแล้วไปให้ชาวบ้าน ชาวบ้านกินเข้าไปแล้ว ท้องเสีย ผมต้องพาไปหาหมอ ผมก็อัดตรงนั้นเลย ได้ข่าวแล้วว่าเขาร้องว่าเราเป็นวิทยุเถื่อน...

เขาก็แจ้งไปที่กรมประชาสัมพันธ์ ว่าเป็นวิทยุเถื่อน พุดจาไม่สุภาพ ก็รวมตัวกันจะเล่นงานเรา เรื่องเบิกเงินค่าทรายไม่ได้ เราไปตีเรื่องของหมคอายุ แต่เขามาทำเราเรื่องวิทยุเถื่อน”

เหตุการณ์ครั้งนั้น สร้างความตระหนักให้แก่วิทยุชุมชนแห่งอื่นเป็นอย่างมาก ทำให้วิทยุชุมชนหลายแห่งปิดกระบอกเสียงวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล และนำเสนอแต่ข่าวสารที่ไม่กระทบกับการทำงานของตน แต่รัฐได้สร้างกระแสความสับสนอย่างต่อเนื่องให้แก่ประชาชน โดยการบิดเบือนเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ที่ให้รัฐจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชน ดังข้อความที่ว่า (<http://www.nationgroup.com>, 20 ธันวาคม 2545)

“รัฐเสนอแนวคิดโครงการวิทยุ อปต. 400 แห่งทั่วประเทศ สังกัดกรมไปรษณีย์โทรเลข ด้านกรมประชาสัมพันธ์ อ้างเป็นของขวัญปีใหม่ จากนายกฯ โดย นายชงยุทธ ดิยะไพรัช อ้างวิทยุ อปต. เป็นส่วนหนึ่งของวิทยุชุมชน”

องค์การบริหารส่วนตำบล (อปต.) ถือเป็นหุ้นเชิดของรัฐบาลที่ส่งผ่านความคิดจากส่วนกลางสู่ชุมชน โดยใช้ปัญญาชนท้องถิ่นครอบงำทางความคิดอย่างแยบยล คือเปลี่ยนเป็นวิทยุอปต. (ดูเป็นของประชาชน) แต่เป็นรูปแบบของอำนาจในการครอบงำชาวบ้านในรูปแบบใหม่ เป็นรูปแบบที่มาจากประชาชนเอง

1.2 ช่วงการสร้างกระแสที่บิดเบือนของสิทธิภาคประชาชน (พ.ศ. 2546-2549)

หลังจากมีกระแสของวิทยุ อปต.เป็นส่วนหนึ่งของวิทยุชุมชนนั้น ทำให้องค์กรภาคประชาชน โดย รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ในฐานะประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) ได้ออกมาแสดงความแตกต่างระหว่างวิทยุชุมชนและวิทยุ อปต. ดังนี้ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 10 มกราคม 2546)

“ถ้าจะตอบกันแบบฟังตรง ก็ตอบได้ทันทีว่า ไม่ใช่วิทยุชุมชนอย่างแน่นอน เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อปต.) เป็นองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นที่ใช้อำนาจรัฐในการทำงาน อปต. จึงจัดว่าเป็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของภาครัฐ ไม่ใช่องค์กรภาคประชาชน นอกจากนี้ การที่รัฐนำคลื่นไปแจกเท่ากับเป็นการคงความคิดการบริหารแบบบนลงล่างของระบอบอำนาจนิยม ซึ่งตรงกันข้ามกับกระบวนการประชาธิปไตยที่ประชาชนอาสาเข้ามาดำเนินการเองอย่างเป็นอิสระ

วิทย์ชุมชน

- เป็นวิทย์ของภาคประชาชน
- เป็นวิทย์ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการ รับผิดชอบ ดำเนินการผลิต, บริหารจัดการและเป็นเจ้าของ โดยตรง
- งบประมาณมาจากภาคประชาชน
- เนื้อหาสาระรับใช้ชุมชนหรือเฉพาะกลุ่ม
- เป็นส่วนหนึ่งของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
- เป็นนวัตกรรมของสิทธิการสื่อสารภาคประชาชน

วิทย์ อบต.

- เป็นวิทย์ของภาครัฐที่กรมประชาสัมพันธ์ดูแล
- เป็นวิทย์ที่ อบต. เป็นผู้บริหารจัดการ ประชาชนอาจ มีส่วนร่วมหรือ ไม่มีส่วนร่วมโดยตรง
- งบประมาณมาจากภาครัฐ (ผ่านกรมประชาสัมพันธ์)
- เนื้อหาสาระรับใช้นโยบาย/วัตถุประสงค์ของ อบต.
- เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจแนวดิ่ง(บนลงล่าง)
- เป็นรูปลักษณะใหม่ของหอกระจายข่าวอันเป็นตัวแทนอำนาจบริหารส่วนกลาง

วิทย์ อบต. ของกรมประชาสัมพันธ์นั้นแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากวิทย์ชุมชนในหลักการ พื้นฐาน ข้อเสนอที่ดูเร่งร้อนจัดหีบห่อมาเป็น “ของขวัญปีใหม่” ทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นการเตรียมการเพื่อขยายกลไก โฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองของรัฐบาล เป็นการเพิ่มฐานเสียงแทนที่จะเป็นการสนับสนุนการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นอย่างจริงจัง”

เมื่อเกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์กรณีวิทย์อบต. ขึ้น ภาคประชาชนได้คัดค้านแนวคิดดังกล่าว ทำให้กรมประชาสัมพันธ์ต้องยุติการดำเนินการเรื่องวิทย์ อบต.

การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดเริ่มรุนแรงมากขึ้น เมื่อรัฐได้อ้างมติของคณะกรรมการกถำเรื่องเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี(กรม.) คณะที่ 7 (ฝ่ายกฎหมายและระบบราชการ) ซึ่งมีนายวิษณุ เครืองาม เป็นประธาน เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2546 โดยมีมติ ดังนี้

“ไม่เห็นด้วยกับร่างมาตรการหลักเกณฑ์ชั่วคราวจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน ที่คณะทำงานซึ่งมี นายบุญเลิศ ศุกคิลล ผู้ตรวจราชการ สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นประธานเป็นผู้ร่างขึ้น ร่วมกับ ตัวแทนนักวิชาการและสหพันธ์วิทย์ชุมชนแห่งชาติ แต่มีมติให้ไปใช้แนวทางของกรมประชาสัมพันธ์ โดยให้ผู้ที่ต้องการดำเนินการวิทย์ชุมชนไปใช้คลื่นของกรมประชาสัมพันธ์ผ่าน องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)”

การดำเนินการดังกล่าวเท่ากับเป็นการล้มข้อตกลงซึ่งสหพันธ์วิद्यุชุมชนแห่งชาติ กับสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีได้ตกลงกันไว้ก่อนหน้านี้และยกวางเป็นหลักเกณฑ์ชั่วคราว รอเสนอต่อคณะรัฐมนตรี แต่ไม่ปรากฏว่ามีการดำเนินการใดๆ และถือว่าขัดต่อแนวทางปฏิรูปสื่อที่ต้องการให้ชุมชนมีอิสระในการจัดการวิद्यุชุมชนของตนเอง แทนที่จะให้กรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ควบคุมการออกอากาศของวิद्यุชุมชนทุกสถานี

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้วิद्यุชุมชนภาคประชาชนแสดงสิทธิของตนเองอย่างมาก โดยมีการ รวมกลุ่มเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยน รวมถึงจัดประชุม สัมมนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงอำนาจของประชาชนในการที่จะแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดกลับมา โดยกระตุ้นให้วิद्यุชุมชนตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่ถูกต้องของตน ดังเช่น การสัมมนา “วิद्यุชุมชน” ซึ่งจัดโดย สำนักข่าวสารอเมริกันสถานทูตสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2546 ได้มีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศมาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ดังข้อความที่ว่า (จิรพร วิทยศักดิ์พันธ์ ประธานกรรมการเครือข่ายองค์กรวิद्यุชุมชนเชียงใหม่, เทปดลับ, 28 กุมภาพันธ์ 2546)

“เกษตรกรที่แม่แดง จะมาจัดการ ต้องนั่งรถประจำทางมาเอง เกือบ 2 ชั่วโมง เขาต้องเสียเวลา มีค่าใช้จ่าย และถ้าวันนั้นตรงกับวันที่เขาต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตมาขายก็ทำให้เขาต้องเสียสละรายได้ไปอีก ตรงนี้ ไม่มีใครช่วยเขา เพราะอาสาสมัคร มาทำงานโดยไม่มีเงินตอบแทน อาจจะมีบ้าง แต่ก็ไม่สม่ำเสมอ...เคยได้ข้อมูลว่า มีนักจัดการพูดพาดพิงฝ่ายการเมือง แม้จะเป็นการอ้างถึงข่าวที่เกิดขึ้น แต่ปรากฏว่า มีเจ้าหน้าที่สถานีระดับปฏิบัติการบางคน แสดงความวิตกกังวลอย่างเห็นได้ชัด เดินไปมาหน้าห้อง เคยถึงขั้นเคาะประตูหรือเข้าไปในห้องออกอากาศเพื่อบอกผู้ดำเนินรายการว่า อย่าพูดประเด็นนี้ เชื่อแน่ว่า หากถามไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานระดับสูงก็จะได้รับคำตอบว่า ไม่เคยมีนโยบายที่จะขัดขวางเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน”

เมื่อการรุกคืบพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาชนก่อตัวเป็นพลังมวลชนมากขึ้น รัฐจึงได้แสดงท่าทีผ่อนปรนลง โดยมีมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2546 เรื่อง ร่างมาตรการดูแลหลักเกณฑ์ชั่วคราวจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชน ดังนี้ (<http://61.19.53.10/SLK/Showlist3.asp?pagecode=9548&pdate=2003/06/24&pno=1&PageGroup=1>)

“คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการกั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 7 ที่มีมติเกี่ยวกับร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราวจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนตามที่สำนัก

นายกรัฐมนตรีเสนอ ดังนี้ (1) มอบให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเร่งรัดการดำเนินการ แต่งตั้งคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) และ คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) ให้เสร็จเรียบร้อยโดยเร็ว (2) ให้กรม ประชาสัมพันธ์ ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในฝ่ายบริหาร และมีสถานีวิทยุ กระจายเสียงในสังกัดรีบไปพิจารณาจัดสรรเวลาให้ชุมชนได้ใช้ออกอากาศให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะ ทำได้ เพื่อทดแทนการที่ประชาชนหรือชุมชนต้องตั้งสถานีวิทยุขึ้นเอง และ (3) โดยที่ร่าง มาตรการและหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้คณะทำงานได้ยกร่างขึ้นในระหว่างกรมประชาสัมพันธ์หรือ ปัญหาข้อกฎหมายไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา จึงเห็นควรให้กรมประชาสัมพันธ์รับ ร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราวในเรื่องนี้ รวมทั้งข้อสังเกตของสำนักนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน ขณะที่ยังไม่มี กสช. และ กทช. เป็นการกระทำที่ไม่ สอดคล้องกับหลักการของกฎหมาย”

จึงเป็นอีกครั้งหนึ่งที่รัฐบาลพยายามที่จะสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุม โดยรัฐบาลมอบ อำนาจในการจัดการวิทยุชุมชนให้แก่กรมประชาสัมพันธ์ โดยขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน อย่างสิ้นเชิง รัฐบาลซึ่งเป็นผู้สร้างกฎก็คือผู้มีอำนาจควบคุม และเมื่อไรที่กฎเกณฑ์ไม่ถูกตั้งคำถาม ในที่สุดก็จะกลายเป็นความจริง ความถูกต้องที่เราต้องทำตาม

รัฐบาลพยายามแสดงให้เห็นว่า ภาคประชาชนและรัฐบาลควรมีการร่วมมือกันประกอบ กิจกรรมเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง โดยในความหมายของรัฐ ไม่ใช่ประโยชน์ของประชาชน อีกนัย หนึ่ง คือเพื่อบ้านเมืองสงบ ก็คือการยอมให้รัฐบาลครอบงำความคิดแบบเดิมนั่นเอง โดยมีมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2546 เรื่อง การขอให้คณะรัฐมนตรีมีมติให้องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น ตั้งงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานหอกระจายข่าว ดังมีข้อความว่า(<http://61.19.53.10/SLK/Showlist3.asp?pagecode=10379&pdate=2003/09/02 &pno=1&PageGroup=1>)

“คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการกั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 7 (คกท.7) ที่มีมติให้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย รับข้อเสนอของ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (สำนักงาน กกต.) เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาแบบยั่งยืนให้หอ กระจายข่าวเป็นสื่อของชุมชน ไปพิจารณาบูรณาการในภาพรวมทั้งในเรื่องการจัดตั้งงบประมาณ ใช้หอกระจายข่าว และการดูแลและซ่อมบำรุงหอกระจายข่าวให้สามารถใช้งานได้อยู่เสมอ... รวมทั้งการนำวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวี เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของ กกต. ไปพิจารณา ดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ ให้ส่วนราชการหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือ สำนักงาน กกต. ในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือให้ความรู้”

ทุนจึงเป็นเครื่องมือทางอำนาจอีกอย่างหนึ่งของรัฐบาลที่ผู้นำรัฐบาลและรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องหลายคนล้วนมาจากระบบทุน โดยรัฐบาลพยายามใช้ทั้งอำนาจทุนในการครอบงำมวลชนเพื่อสยบให้ประชาชนที่ยากจนและต้องการเงินทุน เพราะแน่นอนการดำเนินงานใดๆย่อมต้องมีค่าใช้จ่าย หรือแม้ไม่มีค่าใช้จ่าย เงินก็อาจเป็นที่ต้องการของคนที่รัฐต้องการจะส่งผ่านอำนาจให้อยู่ภายใต้การตั้งกฎเกณฑ์ของรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ รัฐบาล ได้พยายามครอบงำความคิดเกี่ยวกับการสร้างปัญหารบกวนของวิद्यุชุมชนทั้งต่อวิद्यุกระแสหลัก โทรทัศน์ที่ตั้งอยู่ใกล้ช่องสัญญาณ รวมทั้งวิद्यุการบิน ดังข้อความที่ว่า (วิษณุ เครืองาม, รายการข่าว ช่อง 9 อ.ส.ม.ท., 5 สิงหาคม 2546)

“ทางกกช.มองว่า การจัดตั้งวิद्यุชุมชนที่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก จนกลายเป็นปัญหาที่ศูนย์วิद्यุควบคุมการบินแจ้งมาว่า มีคลื่นความถี่กระจายมากเกินไปและไม่มีระเบียบ จนไปรบกวนการกำหนดเส้นทางการบินในต่างจังหวัดนั้น ส่วนใหญ่เป็นวิद्यุชุมชนที่ผิดกฎหมายและไม่มีใบอนุญาต อย่างไรก็ตาม กกช.ไม่สามารถดำเนินการอะไรกับผู้ประกอบการเหล่านี้ได้ และต้องใช้มาตรการที่ว่า สิ่งที่ทำไปแล้ว ก็ให้ทำไปได้เท่าที่ทำอยู่ เนื่องจากกกช.มองว่า วิद्यุชุมชนเห็นสถานที่ให้บริการในลักษณะการเรียนรู้ ซึ่งก็น่าจะสามารถอนุโลมให้มีได้ เพราะเป็นสิ่งก่อสร้างประโยชน์ต่อชุมชน แต่การกระจายเสียงจะต้องไม่ออกอากาศด้วยเนื้อหาที่ละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิทางปัญญาและไม่ละเมิดศีลธรรม...ทั้งนี้การออกอากาศจะต้องคิดป้ายว่า “จุดปฏิบัติการเรียนรู้...อยู่ระหว่างการทดลอง” ซึ่งไม่มีการออกใบอนุญาตใดๆให้”

แม้ว่ารัฐจะยินยอมให้วิद्यุชุมชนได้ตั้งจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนในแต่ละแห่งเพื่อเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมดังกล่าว แต่รัฐไม่สามารถควบคุมหรือสั่งการให้วิद्यุชุมชนสนองเจตนารมณ์ตามที่รัฐต้องการ ดังนั้น รัฐจึงได้พยายามล้มล้างวิถีการเรียนรู้ของวิद्यุชุมชนซึ่งอยู่ภายใต้สหพันธ์วิद्यุชุมชนแห่งชาติ โดยจัดให้มีโครงการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ ดังข้อความดังนี้ (อ้างถึงในรายงานสถานการณ์ด้านสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนในรอบปี 2546, 2547)

“กกช. ในคราวประชุมครั้งที่ 3/2546 (1 ธ.ค. 46) เกี่ยวกับการดำเนินการ โครงการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ มีมติเห็นควร มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการของ กกช. เป็นผู้พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง โดยมี รศ.ดร.ฉิม หิรัญรักษ์ เป็นประธาน เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการที่เหมาะสมเกี่ยวกับการทดลองเรียนรู้การดำเนินการวิद्यุชุมชนตามมติ คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 มิ.ย. 46”

“กทช. ในการประชุมครั้งที่ 1/2547 (13 ก.พ.47) ได้พิจารณาข้อเสนอของคณะกรรมการพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ และมีมติ ดังนี้

1. ให้โครงการนี้เป็นเพียงมาตรการชั่วคราวในระหว่างที่ยังไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.)
2. ให้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อกำกับดูแลการดำเนินการวิทยุชุมชน โดยมีรองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม) เป็นประธาน
3. ให้คณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นตามข้อ 2. พิจารณาสถานีวิทยุชุมชนที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันนี้เป็นหลัก ทั้งนี้ให้กำหนดกรอบเวลาสำหรับการดำเนินการขอจัดตั้งให้ชัดเจน”

เมื่อการสร้างกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมประชาชนที่ผ่านมาไม่สำเร็จ รัฐบาลจึงใช้อำนาจรัฐในการกำหนดเป็นคณะกรรมการเพื่อควบคุม และกำหนดให้เกิดโครงการเตรียมความพร้อมที่เป็นความต้องการของประชาชนแต่ควบคุมโดยรัฐ นับเป็นการสร้างวาทกรรมภายใต้กฎเกณฑ์ชุดใหม่ที่รัฐกำหนด

ในที่สุด แนวคิดวิทยุชุมชนที่ว่า วิทยุชุมชน โดยชุมชน ของชุมชน และเพื่อชุมชน ได้กลายสภาพเป็นวิทยุชุมชนเชิงพาณิชย์ เมื่อคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบการอนุมัติโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ ในวันที่ 26 ตุลาคม 2547 ดังข้อความดังนี้ (<http://61.19.53.10/SLK/Showlist3.asp?pagecode=37288&pdate=2004/10/26&pno=1&PageGroup=1>)

“คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบตามที่รองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม) ประธานคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ ในช่วงปี พ.ศ. 2547 ซึ่งคณะกรรมการ ฯ ได้มีการประชุม รวม 1 ครั้ง ประกอบด้วย การประชุมครั้งที่ 1/2547 วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2547 ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องต่าง ๆ อาทิอนุมัติโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์...และการประชุมครั้งที่ 3/2547 วันที่ 3 กันยายน 2547 ที่ประชุมได้มีมติเกี่ยวกับการดำเนินการวิทยุชุมชน โดยสังเขปดังนี้ การดำเนินการวิทยุชุมชน ให้พิจารณาทุกกลุ่ม คือกลุ่มผู้ดำเนินการอยู่แล้วและกลุ่มที่ประสงค์จะดำเนินการรายใหม่ และให้ผู้เข้าร่วมดำเนินการวิทยุชุมชนต้องนำเครื่องส่ง/อุปกรณ์มาขึ้นทะเบียนให้ถูกต้อง พร้อมทั้งจัดทำป้ายแสดงหน้าที่ทำการเพื่อแสดงว่าเป็นสถานที่ดำเนินการวิทยุชุมชน และให้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งทำหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินการวิทยุชุมชนในจังหวัด

นั้น ๆ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน และให้มีผู้แทนกรมไปรษณีย์โทรเลขร่วมด้วย (ลักษณะเหมือนเคเบิลทีวี) เป็นต้น”

“กรมประชาสัมพันธ์จัดโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน โดยเชิญชวนให้ผู้ดำเนินการวิทยุชุมชนทั่วประเทศและผู้มีความประสงค์เข้าร่วมเป็นเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ ระหว่าง 1 พฤศจิกายน - 31 ธันวาคม นี้ และภายใน 31 มกราคม 2548 จะให้มีการลงนามในสัญญา ภายใต้เงื่อนไขว่าจะหารายได้หรือโฆษณาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายได้ไม่เกินชั่วโมงละ 6 นาที โดยผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องชำระค่าธรรมเนียมร่วมโครงการปีละ 1,000 บาท และต้องชำระเงินค่าประกัน 5,000 บาท เพื่อป้องกันการทำผิดสัญญา ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการ คือ กลุ่มที่ดำเนินการอยู่แล้ว และ กลุ่มที่ต้องการดำเนินการใหม่ โดยไม่ต้องเป็นนิติบุคคล แต่เป็นเพียงกลุ่มบุคคลในชุมชน เมื่อทำสัญญาแล้ว จะเป็นวิทยุชุมชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับของกรมประชาสัมพันธ์ แต่สามารถหารายได้จาก การโฆษณาได้ ซึ่งสามารถมีโฆษณาได้ชั่วโมงละ 6 นาที”

นายพิทยา ว่องกุล รองประธานคณะกรรมการณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) กล่าวถึงโครงการของกรมประชาสัมพันธ์ว่า (มติชน, 20 ธันวาคม 2547)

“ขณะนี้วิทยุชุมชนกำลังถูกคุกคามอย่างหนักจากรัฐบาลกรณีกรมประชาสัมพันธ์ออกประกาศให้วิทยุชุมชนต้องจดทะเบียนภายในสิ้นปี 2547 ไมเช่นนั้นจะดำเนินการขั่นเด็ดขาด ซึ่งทางสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติเห็นว่าประกาศดังกล่าวไม่ถูกต้อง เนื่องจากกรมประชาสัมพันธ์ไม่มีอำนาจเข้ามาควบคุมดูแลการดำเนินงานของวิทยุชุมชน เพราะเรื่องนี้ถือเป็นอำนาจของคณะกรรมการกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) เมื่อเป็นเช่นนี้สมาชิกของสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติจึงประกาศที่จะไม่จดทะเบียนตามประกาศกรมประชาสัมพันธ์ และถ้าภาครัฐยังใช้อำนาจคุกคามเช่นนี้ ก็จะมีการยื่นเรื่องฟ้องต่อศาลปกครองเพื่อให้มีการวินิจฉัยต่อไป”

การต่อสู้ทางความคิดอีกรูปแบบหนึ่ง คือ ในกรณีที่ยังไม่มี กสช. คือการที่ต้องขึ้นกับกรมประชาสัมพันธ์ หากแต่ภาคประชาชนกลับตีความว่า กรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานรัฐ จึงไม่ใช่เจตนารมณ์ตามที่รัฐธรรมนูญต้องการ ภาย และ การตีความจึงเป็นอำนาจอย่างหนึ่งในการที่ต้องการสร้างระเบียบกฎหมายขึ้นมาตามที่ผู้มีอำนาจต้องการ

แต่ในความเป็นจริงนั้น สมาชิกของสหพันธ์วิทย์ชุมชนแห่งชาติบางแห่งได้ยื่นเรื่องเพื่อขอเข้าร่วมกับโครงการเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ เนื่องจาก เกรงอำนาจของรัฐที่จะเข้ามาบีบบังคับให้ยุติการดำเนินกิจกรรม และถูกทำให้เข้าใจว่า การเข้าร่วมโครงการดังกล่าวกับกรมประชาสัมพันธ์เป็นการดำเนินการที่ถูกต้องตามกฎหมาย

“ผมไม่สนใจหรอกว่าจะขึ้นกับใคร ถ้าที่ไหนไม่ผิดกฎหมาย ผมก็ไปอยู่กับเขา สหพันธ์ฯ ไม่เห็นเคยช่วยอะไรผมเลย” (ผู้ประสานงานวิทย์ชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548)

“ไม่ได้เข้าร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ตั้งแต่ตอนแรก แต่ก็กลัวว่า เขาจะตัดสิทธิ์เรา เลยต้องยอมตามเขา” (ผู้ประสานงานวิทย์ชุมชน, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2548)

หลังจากที่กรมประชาสัมพันธ์ได้จัดโครงการดังกล่าว ปรากฏว่า จำนวนวิทย์ชุมชนเพิ่มมากขึ้นเป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยได้สำรวจจำนวนวิทย์ชุมชนในเขตภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง สระบุรี ลพบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี และ พระนครศรีอยุธยา ที่ขึ้นทะเบียนต่อกรมประชาสัมพันธ์ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึงเดือนมกราคม 2548 มีจำนวนวิทย์ชุมชนใน 6 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 141 แห่ง (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 8 และวิทย์แห่งประเทศไทย, 2548) โดยสามารถศึกษาพัฒนาการของวิทย์ชุมชนในแต่ละจังหวัดจากตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 จำนวนวิทย์ชุมชนจังหวัดอ่างทอง สระบุรี ลพบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี และ พระนครศรีอยุธยา

ช่วงเวลา	อ่างทอง	สระบุรี	ลพบุรี	ชัยนาท	สิงห์บุรี	พระนครศรีอยุธยา
ช่วงรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ (2545) (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2545)	1	2	ไม่มีเปิด	1	3	1
ช่วงการตั้งสหพันธ์วิทย์ชุมชนแห่งชาติ (2545-2546) (สหพันธ์วิทย์ชุมชนแห่งชาติ, 2546)	1	2	ไม่มีเปิด	3	3	1
ช่วงระหว่างการสรรหา กสช. (2547 – กลางปี 2547) (กองงาน กกช., พ.ศ. 2547)	4	3	3	4	8	3

ตารางที่ 4.11 จำนวนวิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทอง สระบุรี ลพบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี และ
พระนครศรีอยุธยา (ต่อ)

ช่วงเวลา	อ่างทอง	สระบุรี	ลพบุรี	ชัยนาท	สิงห์บุรี	พระนครศรีอยุธยา
ช่วงที่กรมประชาสัมพันธ์ให้ขึ้นทะเบียน (ต.ค. 2547 – 31 ม.ค. 2548) (สำนักประชาสัมพันธ์เขต 8 กาญจนบุรี , 29 ม.ค. 2548 และสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ไทย , มี.ค. 2548)	9	40	37	12	14	29

จากตารางข้างต้น พบว่า หลังจากทีกรมประชาสัมพันธ์ได้เปิดโอกาสให้วิทยุชุมชนสามารถมี
โฆษณาได้ตามเงื่อนไขที่กรมฯกำหนดไว้ ได้มีวิทยุชุมชนยื่นขอขึ้นทะเบียนเป็นจำนวนมาก เท่ากับว่า
รัฐเปิดโอกาสให้วิทยุชุมชนทำผิดอุดมการณ์ของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐเอง

ในการปฏิบัติการเพื่อรองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์นั้น อาจประกอบด้วยปฏิบัติการทาง
วาทกรรม (discursive practice) เช่น การให้คำอธิบาย การอบรมสั่งสอน การเผยแพร่แนวคิดผ่านสื่อ
ต่างๆ การโฆษณาชวนเชื่อ ฯลฯ รวมถึงการมีบทบาทในการประกอบกรวิทยุชุมชน ปัญญาชน จะมี
บทบาทเป็นพิเศษ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงอาชีพของประธานกรรมการบริหารวิทยุชุมชน และ หัวหน้า
วิทยุชุมชน เนื่องจาก สามารถเป็นตัวสะท้อนถึงวัตถุประสงค์แอบแฝงในการ ดำเนินกิจกรรมวิทยุชุมชน
ได้เป็นอย่างดี และผลจากการศึกษาวิทยุชุมชนในเขตภาคกลาง 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอ่างทอง
สระบุรี ลพบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี และพระนครศรีอยุธยา พบว่า บุคคลทั้งสองตำแหน่งดังกล่าว
ประกอบอาชีพนักธุรกิจหรือค้าขาย เป็นจำนวนมากที่สุด คือ 54 คน และ 41 คน รองลงมาได้แก่
อาชีพรับจ้างหรือพนักงานบริษัท โดยแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 4.12 อาชีพของประธานบริหาร และหัวหน้าวิทยุชุมชน ใน 6 จังหวัดภาคกลาง

อาชีพ	ตำแหน่ง	จังหวัด						รวม
		อ่างทอง	สระบุรี	ลพบุรี	ชัยนาท	สิงห์บุรี	พระนครศรีอยุธยา	
เกษตรกร	ประธาน	2	4	5	1	3	-	15
	หัวหน้า	2	5	-	-	1	-	8
รับจ้าง+พนักงานบริษัท	ประธาน	3	8	4	-	1	4	20
	หัวหน้า	2	4	4	-	1	6	17
ธุรกิจส่วนตัว+ค้าขาย	ประธาน	2	12	12	7	6	15	54
	หัวหน้า	2	12	8	5	2	12	41
สื่อสารมวลชน	ประธาน	1	1	1	1	-	5	9
	หัวหน้า	1	2	4	1	-	5	13
ข้าราชการ+บำนาญ+รัฐวิสาหกิจ	ประธาน	-	2	2	1	-	2	7
	หัวหน้า	-	1	1	1	-	3	6
พระสงฆ์	ประธาน	-	-	2	1	1	2	6
	หัวหน้า	-	-	1	-	-	-	1
ผู้รับใบอนุญาต ร.ร.	ประธาน	-	1	-	-	-	-	1
	หัวหน้า	-	1	-	-	1	-	2
ครู+อาจารย์	ประธาน	-	1	-	-	-	-	1
	หัวหน้า	-	1	-	-	-	1	1
นักเรียน	ประธาน	-	-	-	-	1	-	1
	หัวหน้า	-	-	-	-	-	-	-
ทนายความ	ประธาน	-	-	-	-	-	-	-
	หัวหน้า	-	1	-	-	-	-	1
ไ้ประมุ	ประธาน	1	11	11	5	2	1	27
	หัวหน้า	2	13	19	2	9	2	50
จำนวน จวช. แต่ละจังหวัด		9	40	37	12	14	29	141

ประธาน หมายถึง ประธานกรรมการบริหารวิทยุชุมชน

หัวหน้า หมายถึง หัวหน้าวิทยุชุมชน

ผู้วิจัยพบว่า การแสดงความจำนงขอขึ้นทะเบียนวิสาหกิจชุมชนต่อกรมประชาสัมพันธ์ เป็นเพียงการจัดระเบียบวิสาหกิจชุมชนจอมปลอม เนื่องจาก มีความละเอียด เพิกเฉยต่อเงื่อนไขในการเข้าร่วมโครงการของกรมประชาสัมพันธ์ อาทิ จากกรอบการเข้าร่วมโครงการในด้านการบริหารกิจการ จะต้องบริหารจัดการโดยกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งขึ้น โดยชุมชนนั้นๆ หัวหน้า/เจ้าหน้าที่จุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิสาหกิจชุมชนผู้ที่ดำเนินการวิสาหกิจชุมชนต้องไม่เป็น ส.ส. ส.ว. ข้าราชการ สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และจัดให้มีคณะกรรมการจุดปฏิบัติการจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน / ผู้นำท้องถิ่น / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ (คู่มือการเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมวิสาหกิจชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์, เอกสารอัดสำเนา, มปป.) แต่ปรากฏว่า การบริหารจัดการ ได้มีวิสาหกิจชุมชนแอบแฝงมาขอเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก ไม่มีการรวมกลุ่มของชุมชน เป็นเพียงความต้องการของนายทุนเท่านั้นและบางวิสาหกิจชุมชนก็ใช้ชื่อผู้อื่นเป็นผู้ดำเนินการ แต่เบื้องหลังแล้วก็คือ ผู้มีอำนาจให้การสนับสนุนด้านค่าใช้จ่าย เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การจัดตั้งโครงการนี้ขึ้นมาเพื่อลิดรอนอำนาจของสหพันธ์วิสาหกิจชุมชนแห่งชาติ และเป็นช่องทางจួយโอกาสของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจ โดยสนองต่อความต้องการของนายทุนที่ผิดหวังจากการขึ้น ขอสัมปทานคลื่นความถี่จากรัฐ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมผังรายการของวิสาหกิจชุมชนจาก 6 จังหวัดในเขตภาคกลาง และจำแนกประเภทรายการ สรุปผลดังนี้

ตารางที่ 4.13 การจำแนกประเภทของผังรายการวิสาหกิจชุมชนใน 6 จังหวัดภาคกลาง

จังหวัด ประเภทรายการ	อ่างทอง	สระบุรี	ลพบุรี	ชัยนาท	สิงห์บุรี	พระนครศรีอยุธยา	รวม
การทำมาหากิน	10	52	19	12	49	27	169
การปกครอง	21	19	30	4	20	26	120
สังคม- วัฒนธรรม- ศาสนา	53	203	84	81	138	164	723
การศึกษา	28	16	25	8	20	29	126

ตารางที่ 4.13 การจำแนกประเภทของผังรายการวิทยุชุมชนใน 6 จังหวัดภาคกลาง (ต่อ)

จังหวัด ประเภทรายการ	อ่างทอง	สระบุรี	ลพบุรี	ชัยนาท	สิงห์บุรี	พระนครศรีอยุธยา	รวม
สุขภาพอนามัย	10	20	22	8	10	21	91
ศิลปะ/บันเทิง	64	248	320	118	154	342	1246
สิ่งแวดล้อม	1	7	-	-	-	-	8
การท่องเที่ยว	1	6	4	1	8	12	42
ข่าวจาก กรม ประชาสัมพันธ์	26	113	119	17	41	88	404

จากตารางที่ 4.13 พบว่า วิทยุชุมชนในทุกจังหวัด มีประเภทรายการด้านศิลปะ/บันเทิงมากที่สุด เป็นจำนวนถึง 1,246 รายการ ซึ่งจำนวนดังกล่าวเป็นการจัดรายการเพลง ไม่ว่าจะเป็นเพลงไทยเดิม เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง เพลงสตริง หรือเพลงสากลก็ตาม และที่ขอตั้งเป็นข้อสังเกต คือ วิทยุชุมชน ทุกแห่งจะมีการถ่ายทอดข่าวจากกรมประชาสัมพันธ์ หรือข่าวจากส่วนกลางด้วยกันทั้งสิ้น โดยมีจำนวนถึง 404 รายการ และหากนับรวมกับประเภทรายการด้านการปกครอง จะมีรายการที่ชนชั้นปกครองครอบงำด้านการปกครองอยู่ถึง 1,127 รายการ ซึ่งจัดเป็นอันดับสองของประเภทรายการที่มีบรรจุในผังรายการ แม้ว่านายวิเชียร กุศถวัศ ผู้ประสานงานสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ ได้เคยกล่าวไว้ว่า

“คุณบังคับให้ผมถ่ายทอดรายการของสถานีวิทยุประเทศไทย ถ่ายทอดข่าวหรือรายการ ซึ่งมันเป็นไปไม่ได้ เพราะชุมชนเขาจัดผังรายการของเขาไว้เองแล้ว มันเป็นเวลาที่เขาจะสื่อถึงกัน อันนี้เราก็ทำไม่ได้” (วิเชียร กุศถวัศ, สัมภาษณ์ในผู้จัดการออนไลน์, 23 ธันวาคม 2547)

นอกจากการครอบงำ การควบคุม การจัดระเบียบ การใช้อำนาจของรัฐบาลกระทำผ่านปัญญาชน การจัดผังรายการเป็นศิลปะเพื่อบิดเบือนความจริงที่ถูกรองรับอยู่ โดยการทำให้คนได้รับความบันเทิง โดยไม่คิดว่ามีปัญหาอะไร ไม่คิด ไม่ตั้งคำถาม จนในที่สุดการต่อสู้เพื่อวิทยุชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนก็หายไป ประชาชนกลับเข้าสู่การครอบงำของรัฐ สบายอย่างราบคาบ วิทยุชุมชนจึงเป็นเพียงวิทยาการของอำนาจอย่างหนึ่งที่รัฐบาลคิดค้นขึ้นมาเพื่อควบคุม ปกครอง จัดระเบียบให้กับประชาชนอยู่ภายใต้อำนาจอย่างแยบยลและแนบเนียน

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้เห็นถึงเทคนิค และกระบวนการในการจัดระเบียบ ทำให้กฎเกณฑ์ของภาครัฐเป็นสิ่งที่ต้องยอมรับอย่างแบบยล เพื่อให้รัฐบาลสามารถเข้ามามีอิทธิพลครอบงำได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยการปิดกั้น กีดกันความคิดของประชาชนซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ภาครัฐประชาชนได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการสื่อสาร และกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนอย่างแท้จริงอีกครั้งหนึ่ง ดังข้อความดังนี้

“การกระทำของกรมประชาสัมพันธ์ แสดงถึงความตั้งใจในการทำลายล้างกระบวนการเรียนรู้ และการเตรียมความพร้อม เพื่อใช้สิทธิการร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นผู้ประกอบการสื่อวิทยุกระจายเสียง และ วิทยุโทรทัศน์ ของภาคประชาชน ผลกระทบร้ายแรงที่สุด คือ การอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิภาคพลเมือง และ สิทธิในการสื่อสาร ด้วยการพยายามใช้กลไกและวิธีการให้การสื่อสารทางคลื่นวิทยุกระจายเสียงของภาคประชาชนต้องตกอยู่ภายใต้กลไกการควบคุมของภาครัฐและภาครัฐกิจโดยดวารอย่างสิ้นเชิง นับเป็นการพยายามตัดสิทธิเสรีภาพ และทางเลือกในการสื่อสาร อย่างกำเนิงถึงประโยชน์สาธารณะของภาคประชาชน...จึงขอให้กรมประชาสัมพันธ์ ระวังการดำเนินความพยายามสร้างความสับสน ความแตกแยก และการแทรกแซงกระบวนการเรียนรู้วิทยุชุมชนอย่างพึ่งตนเองของประชาชน และขอให้ นายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบดูแลเรื่องนี้มาโดยตลอด ทั้งยังดำรงตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ(กททช.) สั่งการให้มีการสอบสวนหาข้อมูล ความเป็นจริง และชี้แจงประชาชนถึงแนวนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องนี้ของรัฐบาล รวมทั้งสอบสวนสาเหตุ หรือ เหตุผล ของกรมประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการอย่างเข้าลักษณะ “จักรวรรดินิยม” ทั้งต่อวิธีการ “แบ่งแยกและปกครอง” ที่ไม่เกิดผลดี ต่อกระบวนการเรียนรู้วิทยุชุมชน และ ต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทย ทั้ง ๆ ที่กรมประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างประชาชน และ ระหว่างประชาชนกับภาครัฐ” (<http://www.thaibja.org>, 2547)

“ปัจจุบันผมคิดว่า วิทยุชุมชนมันเหมือนกับอนาธิปไตย ทุกอย่างทำไปอย่างไร้หลักการ ไร้กฎเกณฑ์ ไม่มีระเบียบไม่มีอะไร ต่างๆ ที่จะมาดำเนินการ ผมกำลังมองดูว่า มันมีอะไรมั๊ยที่จะมาทำตรงนี้ โอเค.วิทยุชุมชนอย่างแท้จริงก็ให้เขาดำเนินการต่อไป แต่ในส่วนที่แสวงหาผลประโยชน์ตรงนี้จะทำอย่างไร ใครเป็นทำ ใครเป็นคนดำเนินการ ใครเป็นคนจัดการ ถ้ากรมประชาสัมพันธ์ทำ 1. ไม่ควรเปิดโอกาสให้มีการโฆษณา เพราะเหมือนกับเป็นการเร่งเร้าที่จะทำให้ในลักษณะของวิทยุในเชิงธุรกิจมันเพิ่มมากขึ้น” (อนุสรณ์ ศรีแก้ว, สัมภาษณ์ในวิทยุผู้จัดการ, หัวข้อ กรรมการสรรหา กสช. วิทยุชุมชนอยู่ในภาวะ”อนาธิปไตย” ควรจัดระเบียบ แต่ไม่ควรให้มีโฆษณา!, 22 ธันวาคม 2547)

“ผมบอกได้ว่า กรมประชาสัมพันธ์ไม่รู้เรื่องวิทยุชุมชน วิทยุชุมชนเป็นสื่อชุมชน ไม่ใช่สื่อมวลชน ผมเห็นด้วยกับการจัดระเบียบ แต่การจัดระเบียบนี้ไม่ใช่จัดระเบียบแบบที่คิดเองว่าวิทยุชุมชนต้องการอะไร เช่น เรื่องโฆษณา และมาพูดว่า ไม่รู้จักสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ ตัวคุณกฤษณะพรเอง รู้จักกันมาตั้งกี่ปี และประชุมก็รู้ว่าผมเป็นตัวแทนของสหพันธ์ฯ แต่เวลาเรียกประชุมหรือลงพื้นที่ เองง่ายๆ อย่างเวลาคุณกฤษณะพรพากรรมการ ไปลงพื้นที่ชุมชน ก็ไม่เคยพาไปดูวิทยุชุมชนที่อยู่กับสหพันธ์ฯ พาไปดูวิทยุชุมชนที่เป็นของ อบต. พาไปดูวิทยุชุมชนที่เป็นดีเจ ที่อ้างว่าเป็นวิทยุชุมชน ที่เป็นของค่ายเทป แล้วก็มาสรุปว่า ต้องการโฆษณา 6 นาที วิทยุชุมชนหลักการคือไม่มีโฆษณา แต่กรมประชาสัมพันธ์เห็นพอนักดีเจ พวกค่ายเทปให้มาเปิดวิทยุเพื่อมาป่วนพวกผม ผมพูดตรงๆ เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกรมประชาสัมพันธ์เป็นคน ไปบอกดีเจทั้งหลายว่า เอ็งเปิดสถานีไปเถอะ แล้วเดี๋ยวจะมีโฆษณาให้ด้วย ผมคิดว่า เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกรมประชาสัมพันธ์หลายคนต้องการทำลายพวกผมและยืมมือ ผมพูดตรงๆ เลย วันนี้ต้องพูดกันเรื่องจริงแล้วว่า คุณนั่นแหละมีเจตนาไม่ดีที่จะทำลายวิทยุชุมชน” (วิเชียร กุศควิส, สัมภาษณ์ในผู้จัดการออนไลน์, หัวข้อ ผู้ประสานงานสหพันธ์วิทยุชุมชนฯ แจก กรมประชาสัมพันธ์จ้องทำลายวิทยุชุมชน โดยยืมมือดีเจและค่ายเทป! , 23 ธันวาคม 2547)

อุดมการณ์ของวิทยุชุมชนหลังจากกรมประชาสัมพันธ์เปิดโอกาสให้มีโฆษณาได้นั้น ได้ลดน้อยถอยลงไปทุกขณะ จึงมีผู้ประกอบการธุรกิจซื้อเวลาจากกลุ่มวิทยุชุมชนฉวยโอกาส เพื่อออกอากาศกระจายเสียงกันอย่างมากขึ้น ดังข้อความที่ว่า

“ขณะนี้วิทยุชุมชนได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการใน จ.หนองคายและผู้ที่มีธุรกิจในตลาดลาวมาก ทำให้การหาสปอนเซอร์สนับสนุนในสถานีวิทยุหลักยากขึ้นกว่าเดิมมาก สปอนเซอร์ที่สนับสนุนอยู่ทุกวันนี้ส่วนใหญ่เป็นสปอนเซอร์หลักจากกรุงเทพฯ ส่วนสปอนเซอร์ในหนองคายได้หันไปใช้บริการวิทยุชุมชนมากขึ้น และที่สำคัญนักจัดรายการในวิทยุหลักเริ่มไปจัดที่สถานีวิทยุชุมชนมากขึ้นเช่นกัน เพราะสามารถหาสปอนเซอร์ได้ง่าย และมีแนวโน้มจะหันไปจัดวิทยุชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะวิทยุชุมชนที่ตั้งในเขต อ.เมืองหนองคาย” (ประชาชาติธุรกิจ, 9 ธันวาคม 2547: 17)

“วังทอง กรุ๊ป ประมูลคลื่นเอฟเอ็ม 92.75 วิทยุชุมชนกุศุดหวังใช้เป็นเครื่องมือการตลาดใหม่เจาะตรงกลุ่มลูกค้า ไซ้จริงมี.ค.นี้รับแผนเปิด 3 โครงการทาวน์เฮ้าส์ใหม่ มั่นใจสิ้นปียอดขายทะลุ 3,000 ล้านบาท” (กรุงเทพธุรกิจ, 3 กุมภาพันธ์ 2548)

รวมทั้งมีการจัดตั้งเครือข่ายวิทยุชุมชนคนรักภัยถิ่น เครือข่ายผู้ประกอบการวิชาชีพวิทยุท้องถิ่นไทย (วทท.) ซึ่งเป็นกลุ่มวิทยุชุมชนที่เรียกร้องขอให้มีโฆษณา โดยประกาศเจตนารมณ์ที่ชัดเจนว่าขอประกอบการวิทยุธุรกิจขนาดเล็กในชุมชนเพื่อหาเลี้ยงชีพ ซึ่งปรากฏการณ์ต่างๆเหล่านี้ได้เกิดขึ้นหลังจากที่กรมประชาสัมพันธ์เปิดโอกาสให้มีโฆษณาได้นั่นเอง

เมื่อปรากฏถึงภาพของวิทยุชุมชนที่แอบแฝงมากขึ้น จึงทำให้รัฐบาลออกมาแสดงบทบาทผู้ปราบปรามอีกครั้งหนึ่ง โดยมีมาตรการดำเนินการอย่างจริงจังกับวิทยุชุมชนที่ทำผิดระเบียบและข้อกำหนด โดยเฉพาะละเมิดข้อกำหนดการส่งสัญญาณด้วยกำลังส่งเกิน 30 วัตต์ ตั้งเสาอากาศสูงเกิน 30 เมตร และมีกำลังส่งเกินรัศมี 15 กิโลเมตร และทำผิดพ.ร.บ.วิทยุคมนาคม พ.ศ.2498 ในกรณีส่งคลื่นรบกวนวิทยุการบิน ตั้งแต่ 15 มิถุนายน 2548 เป็นต้นมา

“กทช.นำกองปราบฯบุกปิดสถานีวิทยุชุมชน“ลูกทุ่งเอฟเอ็ม” คลื่น 102.25 ของ“เสี่ยแหบ” วิทยา สุขพร โอภาส ฐานตั้งสถานีวิทยุชุมชนโดยไม่ได้รับอนุญาต และคลื่นรบกวนวิทยุการบิน คมตัวดีเจ.และซี้คอปกรณ์ เครื่องส่ง และเสาอากาศไปดำเนินคดี” (ข่าวสด, 2 สิงหาคม 2548)

“กทช.เคยทำหนังสือเตือนมานาน เนแล้ว และสถานีได้ย้ายเสาอาคารจากชั้นที่ 37 ลงมาชั้นล่าง พร้อมทั้งลดกำลังส่งไม่ให้เกิน 30 วัตต์แล้ว ขอให้เดี๋ยวที่เหลืออยู่จึงเป็นเรื่องของการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเท่านั้น ซึ่งรัฐบาลนี้ก็จะเล่นงานอยู่แล้ว” (มติชน, 10 สิงหาคม 2548: 13)

“อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ออกประกาศคำสั่งถึงผู้อำนวยการประชาสัมพันธ์เขตและประชาสัมพันธ์ทุกจังหวัดทั่วประเทศ เรื่อง การดำเนินการอย่างเข้มงวดกับผู้ดำเนินการส่งวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์โดยผิดกฎหมาย โดยอ้างว่าเนื่องจากมีผู้ร้องเรียนจากสถานีวิทยุกระจายเสียงหลัก สถานีวิทยุการบิน และสถานีวิทยุโทรทัศน์ว่ามีผู้รับฟังถูกรบกวนจากวิทยุที่ดำเนินการ โดยผิดกฎหมาย ซึ่งมีการส่งคลื่นวิทยุจากที่ใดที่หนึ่ง ที่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์(ฉบับที่ 4) พ.ศ.2530 มาตรา 6 วรรคหนึ่ง “ห้ามมิให้ผู้ใดส่งวิทยุกระจายเสียงหรือส่งวิทยุโทรทัศน์เพื่อให้บริการแก่สาธารณะ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตให้ดำเนินการส่งวิทยุกระจายเสียงหรือบริการส่งวิทยุโทรทัศน์จากเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาต” โดยคำสั่งนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม 2548 เป็นต้นไป” (<http://www.thaibja.org>, 2548)

รัฐบาลได้แสดงบทบาทของผู้ห่วงใยประชาชนอีกครั้ง โดยนำเรื่องวิทยุชุมชนเข้าคณะรัฐมนตรี เพื่อแก้ไขปัญหา โดยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2548 เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาวិทยุชุมชน มีดังนี้

“คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบและเห็นชอบตามที่รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ) เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาวิทยุชุมชน ดังนี้ ยืนยันในหลักการ การสนับสนุนให้ชุมชนมีกลไกในการสื่อสารภายในชุมชน ยืนยันแนวทางการดำเนินการวิทยุชุมชนภายใต้โครงการจุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ยืนยันการอนุญาตให้โฆษณา ได้ไม่เกินชั่วโมงละ 6 นาที บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังต่อเนื่อง ให้มีการติดตามตรวจสอบ เนื้อหาการจัดรายการ สนับสนุนให้มีการสัมมนาระดมความคิดเห็น และติดตามการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาในอนาคต ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การกำหนดให้วิทยุชุมชนสามารถโฆษณาได้ไม่เกินชั่วโมงละ 6 นาที ในหลักการควรให้ดำเนินการได้เฉพาะการโฆษณาภาพลักษณ์ของสินค้าหรือกิจการซึ่งเป็นของท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้น ๆ เท่านั้น จึงขอให้รับประเด็นดังกล่าวไปพิจารณาประกอบกับความเห็นของคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ โดยให้หารือรองนายกรัฐมนตรี (นายวิญญู เครื่องงาม) ด้วย ส่วนการแก้ไขปัญหาโดยจัดให้วิทยุชุมชนเข้าอยู่ในระบบวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ จะเป็นการแก้ไขปัญหาส่วนหนึ่งได้ โดยให้ประสานงานร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์ และสำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ พิจารณาดำเนินการ โดยให้หารือรองนายกรัฐมนตรี (นายวิญญู เครื่องงาม) ด้วย”

นพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ สว.อุบลราชธานี ในฐานะประธานอนุกรรมการปฏิรูปสื่อ วุฒิสภา ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“คำสั่งของกรมประชาสัมพันธ์ และนโยบายวิทยุชุมชน เป็นการใช้อำนาจโดยลำพังของฝ่ายรัฐ อย่างขาดการมีส่วนร่วมเพื่อสร้าง ความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกันในปรัชญา และหลักการ วิทยุชุมชนที่เป็นสิทธิการสื่อสารของประชาชนตามกฎหมาย และต้องดำเนินการเพื่อสาธารณะ ไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ ดังระบุในมาตรา 26 ของ พรบ. องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ” (<http://www.thaiobja.org>, หัวข้อ ชี้นำวิทยุชุมชน ใช้อำนาจโดยมิชอบ สว. จักรวาลเปิดให้สังคมมีส่วนร่วม, 5 กันยายน 2548)

สิ่งที่รัฐได้กระทำการมาทั้งหมดยังไม่รุนแรงเท่ากับการพิพากษาคดีวิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทอง ซึ่งถือเป็นคดีวิทยุชุมชนคดีแรกและคดีเดียวของหน้าประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อสิทธิในการสื่อสาร โดยผลการพิจารณาปรากฏว่า

“ศาลจังหวัดอ่างทองพิพากษาคดีวิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทอง ระบุผิด พรบ. โทรคมนาคม 2498 มีความผิด 2 กระทั่งฐานนำเข้าเครื่องส่งวิทยุโดยไม่มีใบอนุญาตและกระจายเสียง โดยไม่ได้รับอนุญาต ลงโทษจำคุก 4 เดือน ปรับ 40,000 บาท เจ้าตัวยื่นอุทธรณ์ผู้คดีเพื่อ วิทยุชุมชน 3,000 กว่าแห่งทั่วประเทศ เผยอำนาจรัฐเริ่มแทรกแซง ส่งตำรวจครอบงำวิทยุ ชุมชนไม่ให้ถ่ายทอด ออกข่าว หรือพูดถึงการชุมนุมผู้ชาติวันที่ 11 ก.พ.นี้” (บางกอก โปสต์, วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2549: 1)

“สถานีวิทยุหลายแห่งจึงพากันเอาตัวรอดด้วยการหยุดรายการข่าววิพากษ์วิจารณ์ การเมืองเพราะเกรงว่าจะถูกเชือดเหมือนที่อ่างทอง แต่ในส่วนของสถานีวิทยุชุมชนที่ ราบสูงจะยังเป็นสถานี วิทยุแห่งเดียวในจังหวัดมหาสารคามที่ประกาศตัวว่า ยังคงยืน หักทรายการวิพากษ์การเมืองเอาไว้ เพราะเห็นว่าหน้าที่ของสื่อที่ต้องนำเสนอ ข้อเท็จจริงให้กับสังคม จะมาปิดหูปิดตาประชาชนไม่ได้” (ประชาชาติธุรกิจ, วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2549: 1)

“กลุ่มเครือข่ายวิทยุชุมชนจาวล้านนาและเครือข่ายองค์กรพันธมิตร นุศลากลาง จังหวัดเชียงใหม่ ขึ้นหนังสือรัฐบาลทักษิณ จี้รับผิดชอบกรณีศาลสั่งจำคุก เสถียร จันทิร พร้อมยืนยันจัดตั้งวิทยุชุมชนต่อไป ตามสิทธิของรัฐธรรมนูญ มาตรา 40” (สำนักข่าวประชาไท, วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2549)

จากการดำเนินการวิทยุชุมชนทั้งในส่วนของรัฐบาลและประชาชนนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ เหตุการณ์หลักที่แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดในชีวิตประจำวันของประชาชน ดังนี้

ตารางที่ 4.14 การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาชน

รัฐบาล	ประชาชน
1. การกระจายทรัพยากรสื่อสารไปสู่สาธารณะ	
-รัฐธรรมนูญมาตรา 40 มีผลบังคับใช้ -มีพ.ร.บ.องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่	-องค์กรภาคประชาชนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้วิทยุชุมชน -เกิดสถานีนำร่องสำหรับทดลองเรียนรู้จังหวัดละ 1-2 แห่ง -เกิดเครือข่ายคณะทำงานสื่อวิทยุชุมชนใน 7ภูมิภาค

ตารางที่ 4.14 การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาชน (ต่อ)

รัฐบาล	ประชาชน
2. กสช.ไม่เกิด วิทยุชุมชน = วิทยุเถื่อน	
- (12ก.พ.45) อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ออกหนังสือสั่งระงับการกระจายเสียงวิทยุชุมชนจ.กาญจนบุรี และจ.สิงห์บุรี	- (25 ก.พ. 45) คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย และเครือข่ายวิทยุชุมชนทั่วประเทศเข้าพบประธานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ และยื่นหนังสือขอให้พิจารณายกเลิกคำสั่งของอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เนื่องจากเป็นคำสั่งที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 40
	- (27 ก.พ.45) เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคตะวันตกจัดสัมมนาเพื่อกำหนดท่าทีในการเคลื่อนไหวในสิทธิของประชาชนต่อการบริหารวิทยุชุมชนของภาคประชาชน ณ จังหวัดกาญจนบุรี
- (12 มี.ค. 45) อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ออกหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดให้สำรวจวิทยุชุมชนที่ไม่ได้รับอนุญาตเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย	- วิทยุชุมชนที่ได้รับหนังสือจากผู้ว่าราชการจังหวัด
- (กลางเดือน มี.ค. 45) สำนักงานตำรวจแห่งชาติออกหนังสือให้หน่วยงานคุ้มครองการกระจายเสียงของวิทยุชุมชนที่ไม่ประสงค์ดีต่อชาติและรัฐบาลเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย	ทำหนังสือและยื่นหลักฐานการดำเนินการตามหลักปรัชญาวิทยุชุมชนแก่จังหวัดเพื่อขอกระจายเสียงต่อ
- (11เม.ย.45) กรมประชาสัมพันธ์จัดทำเอกสารชี้แจงความผิดของการตั้งวิทยุชุมชน และให้ชุมชนใช้บริการของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศในจังหวัดนั้นๆดำเนินรายการได้	- เครือข่ายวิทยุชุมชน 10 อนุภูมิภาคทั่วประเทศ ร่วมกันทำงานในรูปของสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ

ตารางที่ 4.14 การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาชน (ต่อ)

รัฐบาล	ประชาชน
2. กสช. ไม่เกิด วิทยุชุมชน = วิทยุเถื่อน	
- (30ค.ค.45) ผู้แทนกรมไปรษณีย์โทรเลขนำ หมายศาลไปค้น และยึดเครื่องส่งวิทยุ รวมทั้ง ออกหมายจับ ผู้ประสานงานจุดปฏิบัติการเรียนรู้ วิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทอง ในข้อหาเป็นวิทยุเถื่อน	- คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ ดำเนินการแต่งตั้งทนายเพื่อต่อสู้คดีความ
3. การบิดเบือนข้อเท็จจริง	
- รัฐบาลเสนอแนวคิดวิทยุ อบต. โดยอ้างว่าเป็น ส่วนหนึ่งของวิทยุชุมชน	- ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ เขียนบทความแสดงความแตกต่างระหว่างวิทยุ ชุมชนและวิทยุ อบต. - จัดสัมมนาวิทยุชุมชน โดย สำนักข่าวสารอเมริกา สถานทูตสหรัฐอเมริกา มีนักวิชาการทั้งไทยและ ต่างประเทศร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน
4. การทำให้แบ่งแยกแล้วปกครอง	
รัฐบาล	ประชาชน
- รัฐบาลจัดโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ของกรมประชาสัมพันธ์ โดยสามารถหารายได้ หรือโฆษณาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายได้ไม่เกินชั่วโมงละ 6 นาที	- สมาชิกสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติประกาศไม่ เข้าร่วมโครงการดังกล่าว และหากภาครัฐยังใช้ อำนาจคุกคามเช่นนี้ จะมีการยื่นเรื่องฟ้องต่อศาล ปกครองเพื่อให้มีการวินิจฉัยต่อไป - แกนนำภาคประชาชนออกมาเคลื่อนไหวโดย เขียนบทความและให้สัมภาษณ์ทางสื่อมวลชน แขนงต่างๆ - ประธานอนุกรรมการปฏิรูปสื่อ วุฒิสภาจัดเวที สาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสังคม

ตารางที่ 4.14 การต่อสู้เพื่อแย้งชิงพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาชน (ต่อ)

รัฐบาล	ประชาชน
5. การเอาชนะ	
-ศาลจังหวัดอ่างทองพิพากษาว่า วิทยุชุมชน จังหวัดอ่างทองมีความผิดตามกฎหมาย	- กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย แฉลงการณ์ ความไม่ชอบธรรมกรณีวิทยุชุมชน จังหวัดอ่างทอง -กลุ่มเครือข่ายวิทยุชุมชนจาวล้านนาและเครือข่ายองค์กรพันธมิตร ยื่นหนังสือถึงรัฐบาลให้ รับผิดชอบกรณีศาลสั่งจำคุก เสถียร จันทิร

การแย้งชิงพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาชนในการดำเนินการวิทยุชุมชน เป็นปฏิบัติการแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยกลุ่มที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น จะต้องเอาชนะความคิดและจิตใจของประชาชนคนในสังคม ไม่ได้หักล้างความคิดเดิม แต่ค่อยๆผสมผสานความคิดใหม่ให้ประชาชนได้ตระหนักและเข้าใจบทบาทของตนมากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของแหล่งการเรียนรู้ประเภทวิทยุชุมชน

1. กรณีศึกษาวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง

1.1 ที่ตั้ง

วิทยุชุมชน 1 ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง สภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ห่างจากอำเภอไชโยประมาณ 20 กิโลเมตร มีระบบสาธารณูปโภคครบครัน ทั้งถนนลาดยาง ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ อาชีพหลักของชาวบ้านในพื้นที่คือ ทำนา ทำสวน แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับต.ราชสถิตย์ อ.ไชโย

ทิศใต้ ติดกับต.ย่านซื่อ อ.เมือง

ทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศตะวันตก ติดกับต.อินทประมูล อ.โพธิ์ทอง

1.2 ประวัติความเป็นมา

-วิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง ก่อตั้งโดยมีมูลเหตุของความสนใจจากการเริ่มทำหอกระจายข่าว ซึ่งผู้ก่อตั้งมีความสนใจเป็นการส่วนตัว เริ่มจากการศึกษาด้วยตนเอง สอบถามจากผู้รู้อื่นๆ จนกระทั่งเข้าศึกษาต่อทางด้านนิเทศศาสตร์จากสถาบันการศึกษาของรัฐ ทำให้มีทักษะและเครือข่ายในแวดวงการสื่อสารเพิ่มมากขึ้น เมื่อรัฐธรรมนูญประกาศใช้ จึงมีความคิดที่จะทำวิทยุชุมชน โดยได้เข้าร่วมการอบรมสัมมนาที่องค์กรพัฒนาเอกชนอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งได้รับเงินสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม(SIP) สถานที่ก่อตั้งวิทยุชุมชนคือ บริเวณคอกเลี้ยงวัวของบ้านผู้ก่อตั้ง ได้เปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2545 ใช้ชื่อว่า วิทยุชุมชนจังหวัด... FM 106.25 MHz จากการที่ผู้ก่อตั้งได้รับการศึกษาในศาสตร์ทางสื่อสารมวลชน จึงนำวิธีการของสื่อกระแสหลัก มาดำเนินการ มีการกำหนดผังรายการ โดยผู้ก่อตั้งได้ออกหนังสือเชิญหน่วยงานราชการมาร่วมเป็นอาสาสมัครนักจัดรายการ ซึ่งในระยะแรกจัดผังรายการตามเวลาว่างของผู้จัด แต่ผู้ฟังมีไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากจัดช่วงรายการไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย จึงมีการปรับเปลี่ยนผังรายการ โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ ต่อมาเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2545 วิทยุชุมชนแห่งนี้ถูกจับในข้อหาวิทยุเถื่อน และกรมไปรษณีย์โทรเลขได้ยึดอุปกรณ์การกระจายเสียงไปเป็นของกลาง เป็นเหตุให้วิทยุชุมชนทั่วประเทศรวมตัวจัดตั้งเป็นสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ และมีการเคลื่อนไหวตามมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ดังนั้น มติคณะรัฐมนตรีจึงให้วิทยุชุมชนเป็นจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2546 และวิทยุชุมชนแห่งนี้ ได้ออกอากาศอีกครั้งโดยเปลี่ยนชื่อเป็น จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน 1 FM 92.25 MHz สาเหตุของการเปลี่ยนชื่อ เนื่องมาจากทางสำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดแจ้งกับผู้ก่อตั้งว่า ผู้ฟังทั่วไปจะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นคลื่นวิทยุของจังหวัด และการเปลี่ยนคลื่น เพราะคลื่นเดิมถูกอายัด ส่งผลให้อาสาสมัครนักจัดรายการบางรายไม่กล้ามาจัดรายการ เนื่องจากกลัวถูกจับ ดังนั้น ผู้ก่อตั้งจึงมีการรวมกลุ่มสมาชิกเพื่อจัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารสถานี และได้มีการปรับผังรายการ ในช่วงนี้ได้เชิญหน่วยงานราชการเข้าร่วมจัดรายการอีกด้วย แต่หลังจากที่มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2547 อนุญาตให้มีโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ โดยให้มีการโฆษณาได้ไม่เกินชั่วโมงละ 6 นาที จึงมีวิทยุชุมชนเข้าร่วมโครงการอย่างมากมาย ซึ่งวิทยุชุมชน 1 ได้เข้าร่วมโครงการนี้ด้วย และเปลี่ยนชื่อเป็น จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน 1 ปัจจุบัน(ข้อมูล ณ วันที่ 7 ตุลาคม 2548)ในจังหวัดอ่างทอง มีวิทยุชุมชนจำนวนถึง 16 แห่ง โดยสำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดอ่างทอง ได้จัดตั้งเป็นเครือข่ายวิทยุชุมชนของจังหวัด ซึ่งผู้ก่อตั้งได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้าเครือข่ายดังกล่าว แต่ในทางปฏิบัตินั้น วิทยุชุมชนแต่ละแห่งก็ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการประชุมชี้แจงเพื่อให้ถูกต้องตามนโยบายของจังหวัด เพราะแต่ละแห่งมุ่งแสวงหา

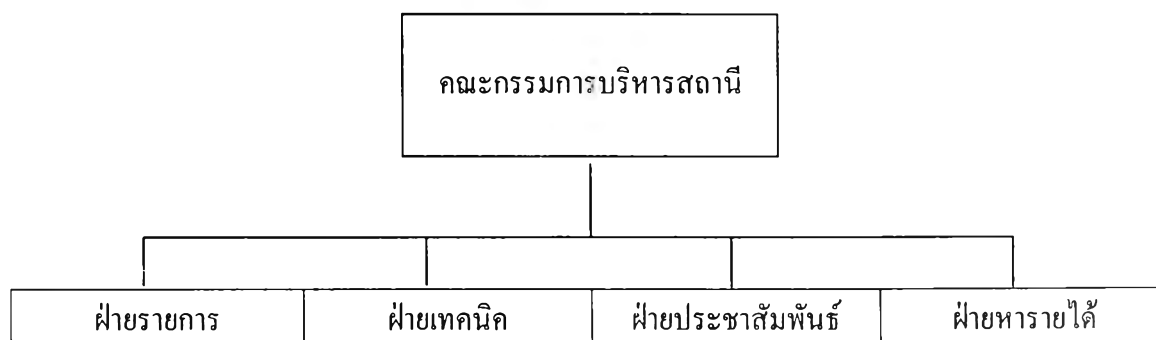
ผลกำไรเชิงธุรกิจด้วยกันทั้งสิ้น (ผู้ก่อตั้ง, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548) และเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2549 ศาลจังหวัดอ่างทองพิพากษาผู้ก่อตั้ง ให้มีความผิดสองกระทง คือความผิดฐานมิและใช้เครื่องวิทยุคมนาคมโดยไม่ได้รับอนุญาต และความผิดฐานตั้งสถานีวิทยุโดยไม่ได้รับอนุญาต จำคุกฐานความผิดละ 3 ปี ปรับ 30,000 บาท รวม 6 ปี และ 60,000 บาท แต่ศาลเห็นว่าการนำสืบของจำเลยเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาอยู่บ้าง จึงลดโทษให้หนึ่งในสาม คงจำคุก 4 เดือน โดยไม่รอลงอาญา 2 ปี และปรับ 40,000 บาท รวมทั้งปรับของกลางที่ประกอบด้วยเครื่องส่งวิทยุ เสาอากาศและสายส่งให้ตกเป็นของรัฐ (คม ชัด ลึก, 9 กุมภาพันธ์ 2549: 13) โดยล่าสุดจากการสอบถามจากผู้ก่อตั้งปรากฏว่า อาสาสมัครนักรจัดการได้ขอถอนตัวจากการจัด และผู้ที่เคยให้การสนับสนุนด้านการเงินได้ปฏิเสธความช่วยเหลือเนื่องจากเกรงจะถูกทางการจับในข้อหาให้การสนับสนุนวิทยุเถื่อน (สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 31 มีนาคม 2549)

1.3 การบริหารจัดการวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง

1.3.1 การบริหารจัดการตัวบุคคล

วิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง จัดเป็นวิทยุชุมชนรูปแบบที่ 6 กล่าวคือ ประชาชนรวมกลุ่มยื่นขอใช้คลื่นความถี่ มีการบริหารจัดการและผลิตรายการโดยกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานเป็นเครือข่ายภายในท้องถิ่น (จุมพล รอดคำดี, 2542: 31-34) โดยมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน ดังนี้

แผนภาพที่ 4.3 โครงสร้างการบริหารงานวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง

1.3.1.1 คณะกรรมการบริหารสถานี

การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารสถานีกระทำโดย ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน จะติดต่อเชิญชวนผู้ที่รู้จักเข้าร่วมบริหาร แต่อำนาจการตัดสินใจสูงสุดยังอยู่ที่ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ก่อตั้งและสถานที่ตั้งยังเป็นพื้นที่ของผู้ประสานงานวิทยุชุมชนอีกด้วย “กฎระเบียบคือวางเบื้องต้น สิ่งที่น่าสนใจคือทุกคนรู้กรอบของตนเอง ต้องหาคนที่ถนัดงาน แล้วเขาชอบและเต็มใจ บางคนถนัดแต่ไม่เต็มใจ ก็ไม่เอา” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548)

หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารสถานี่ (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2548)

1.3.1.1.1 ดูแลผังรายการ

1.3.1.1.2 ดูแลการรับส่งคลื่นความถี่ให้ถูกต้องตามกฎหมาย

1.3.1.1.3 ดูแลงบประมาณ

1.3.1.1.4 ดูแลเรื่องคนที่มาจ้ครายการแต่ละครั้ง ว่าสาระที่เขาเอามา ว่าต้องไม่ออกนอกกรอบของเรากำหนดไว้

1.3.1.1.5 ดูแลเรื่องการถ่ายทอดสดทางโทรศัพท์มาสู่สถานี่ เวลา มีงานที่ไหนด เช่นลิเกอ่างทอง ก็จะตัดเข้ามา เราต้องรู้ว่าชุมชนที่ไหนดมีอะไร เขาต้องการเราไหม ถ้ามีเราก็จะจัดให้

จากการสังเกตและพูดคุยกับผู้ประสานงานวิทยุชุมชน พบว่า หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนในปัจจุบันเป็นเพียงพิจารณาปัญหา หรือการนำเสนองานใหม่ๆ “ถ้าภาพรวมจริง ๆ ณ ขณะนี้ ที่นี่(หมายถึงตัวผู้ประสานงาน)มอบหมายหน้าที่งานไม่ใช่กรรมการ กรรมการเอาไว้เวลานำเสนอ เวลา มีปัญหา ให้รับรู้ที่นี้ มีองค์กร ถามว่างานจะได้ดีไหม แต่ของผมไม่ได้หวังตรงนั้นเลย หวังอย่างเดียวคือ การทำงานมากกว่าการบริหาร” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548)

แม้จะมีการกำหนดตำแหน่งอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง จะไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเอง “มีแต่ตั้งหลอก ๆ อาจไม่ได้ปฏิบัติอย่างนั้นจริง ๆ ข้อปฏิบัติคือ ใครถนัดทางไหน ก็คนนั้นไปปฏิบัติ เช่น ฝ่ายประสานงาน คุณวิจิตร เอาไป การศึกษาต้องคนนี้ ก็รู้กันเป็นนัยว่า ถ้าหน้าที่แบบนี้คนนี้อาไปทำ ถ้าใครทำไม่ได้ ก็คนที่ เป็นตำแหน่งไปปฏิบัติ แต่ถ้าเวลาส่งรายงานการประชุม มีแต่โกหก แต่การทำงานมีจริง ๆ แต่ผู้ปฏิบัติจริง ๆ ไม่ใช่” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548)

ซึ่งคณะกรรมการบริหารบางคนได้ช่วยเหลือในด้านอื่นๆ เช่น การสนับสนุนการเงิน การช่วยเหลือด้านอาหาร เป็นต้น “คณะกรรมการบริหารสถานี่ เช่น ป้าเต็ม โต๊ะจีน จะมาช่วยในส่วนของด้านอาหาร แต่จะให้มาประชุมกันนั้นเขาไม่มีเวลา” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548) โดยจะไม่มีการประชุมอย่างเป็นทางการ การเรียกประชุมจะใช้วิธีพูดคุยในระหว่างรับประทานอาหารร่วมกัน หรือโทรศัพท์ตามความคิดเห็น “เคยมีการประชุม แต่ก็ล้มเลิกไป เพราะเสียเวลา แทนที่จะตั้งวาระที่ 1 2 3 4 5 ใช้วิธีรับประทานอาหารร่วมกัน และประชุมกันไปด้วย แต่ก็ได้งานไปด้วย คนที่มาเขาก็ไม่ยอมเรื่องมาก...การโทรศัพท์สอบถามปรึกษาหารือ สิทธิขาดไม่ได้อยู่ที่เราคนเดียว ต้องอาศัยคนอื่น ๆ ด้วย แต่บางครั้งเราต้องตัดสินใจเอง” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน,

สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548) โดยการเรียกประชุมอย่างไม่เป็นทางการแต่ละครั้ง กรรมการที่ต้องการให้พิจารณาแนวความคิดของตนจะนำมาเสนอต่อผู้ประสานงานวิฑูรุษุมน แล้วคณะกรรมการคนอื่นๆ ร่วมพิจารณาว่าเห็นควรหรือไม่

ปัญหาของคณะกรรมการบริหารฯ คือ “บางคนช่วยไม่เต็มที่ เพราะความถนัดแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนมีความสามารถส่วนตัว แต่คนที่มิใช่ให้เป็นความสำคัญ มีความสามารถแต่ไม่มีใจให้ เราก็ไม่เอา แต่เราเอาคนที่มิใช่ใจให้เรา” (ผู้ประสานงานวิฑูรุษุมน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548)

1.3.1.2 คณะกรรมการผลิตรายการ

วิฑูรุษุมน 1 ไม่มีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการผลิตรายการ เพราะมีเพียงลูกชายของผู้ประสานงานวิฑูรุษุมนที่ทำหน้าที่นี้ โดยขอบข่ายของงานจะเป็น “ส่วนของขอบเขตผู้สนับสนุนรวมถึงสพอทประชาสัมพันธ์งานวัด หรือส่วนราชการ และจึงเกิดของแต่ละรายการที่ว่าแต่ละรายการอยากได้จึงเกิดแบบไหน” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548) ส่วนทีมงานประกอบไปด้วย อาสาสมัครนักจัดรายการ “มีหลายท่าน คนพูดหลากหลาย แล้วแต่จะใช้ดีเจท่านใด หลายกลุ่ม ต้นฉบับก็จะมีเสียงเด็ก และดีเจ แล้วแต่ลักษณะงาน...ก็จะมี การพูดคุยกันก่อน เช่น งานวัดทางวัดก็จะมีข้อมูลให้ เราก็มาดูข้อมูลและทำให้กระชับขึ้น แต่ตอนนี้เรายังไม่ได้กำหนดเวลา เราจะดูเนื้อหาที่ได้ให้มันกระชับ และช่วยกันดู หลังจากนั้นก็ลองบันทึก และจะใช้เสียงใคร จึงจะเหมาะสม เราเป็นคนบันทึกเราก็จะรู้ว่าคนนี้เสียงเล็ก เสียงใหญ่ เหมาะสมกับงานแบบไหน” ซึ่งความคิดริเริ่มนี้เกิดจาก “เราต้องการลดต้นทุน ตอนแรกเราจ้างเขาทำ เราไม่มีรายได้หลัก เราก็เลยคิดว่าลดต้นทุนดีกว่า เพราะเปลี่ยนแปลงบ่อย เราก็เลยลองทำเอง” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548)

จากการสังเกตในพื้นที่ พบว่า กรรมการผลิตรายการจะบริหารจัดการงานในหน้าที่ ได้ด้วยตนเอง โดยนำรูปแบบของวิทยุกระแสหลักเข้ามาเป็นแบบอย่าง “อิงบ้าง แต่เราก็พยายามทำให้เป็นตัวของตัวเอง...หากเทียบกับวิทยุชุมชนในจังหวัด ของเรามีความหลากหลายกว่า จะเปลี่ยนชาวดัดตลอด จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามกระแส ต้องเอากระแสดนตรีที่แรงมาจูงใจ”(กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548) โดยวิธีการผลิตรายการควร เริ่มจาก “สตีปแรกต้องหาบทก่อน แล้วหากคนพูด พอเรคคอดแล้วเป็นเสียงดิบ แล้วมิกซ์เฉพาะเสียงคนก่อน แล้วแต่เอฟเฟคต่าง ๆ เช่น เสียงสะท้อน ดีเลย์ต่าง ๆ หลังจากนั้นค่อยหาดนตรี บางทีหาดนตรีแรกก็ได้ บางทีหาดนตรีทีหลัง ถ้าสพอทเราใจ เช่น แข่งเรือ คนตรีต้องเราใจ หาเพลงที่เกี่ยวข้อง ถ้าเป็นเพลงขึ้นต้น ต้องให้คนรู้ว่าป็นงานอะไร ถ้างานวัดมีการเทศน์ก็จะขึ้นด้วยพุทธธรรม ถ้างานประจำปีก็จะใช้ดนตรีอีกแบบ ถ้ามีมหรสพด้วย ก็จะแทรกมหรสพไป เช่น ถ้ามีลิเก ก็จะเอาเสียงจากลิเกคณะที่ดัง ๆ หาตอนที่เขาร้องแล้ว

คนรู้เลยว่าเป็นคณะใด ก็จะเอาเสียงร้องมาเป็นตัวชูโรง” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548) ซึ่งจากการผลิตสปอพระราชสัมพันธ์ออกไป จะเป็นตัวดึงดูดให้คนสนใจฟังวิทยุชุมชนมากขึ้น “ถ้าเรามีสปอที่ดี ๆ คนก็สนใจ บางทีอาจจะฟังรายการก็เบื่อ พอได้ฟังสปอที่น่ารักก็จะกระตุ้นขึ้น” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548)

ปัญหาการผลิตรายการของวิทยุชุมชน คือ “คงต้องทำแบบเสียสละ คือเข้ามาไม่มีเรื่องของผลประโยชน์ ก็ต้องหาจุดยืนของตนเอง กล้าที่จะสู้ มีหลายคนที่ลองเข้ามา ไม่มีผลตอบแทนเขาก็ออกไป แต่ก็มีอีกหลายคนที่ยากเข้ามา เราพยายามหาหลาย ๆ สิ่งที่เราจะอยู่ได้ก็ต้องหาแฟนเพลง ให้ดีเจหาแฟนเพลงของตัวเองให้ได้ ต้องดึงกลุ่มของตัวเองให้ได้ บางครั้งต้องลงทุนด้วยเงินของตนเอง เช่น ลงทุนด้วยการแจกดาวน์โหลดตัวเอง วิธีการแจกดก็ใช้วิธีการเล่นเกมส่ง sms ใช้ลักษณะแบบนี้แล้วแต่เทคนิคของดีเจ ที่สำคัญทำอย่างไรก็ได้ให้แฟนเพลงติด เพราะเราวางผังรายการว่าช่วงไหนแฟนเพลงแบบไหน เช่น 1 ทุ่ม เป็นพวกวัยรุ่น ใส่เพลงสตริง ช่วงเย็นห้าโมงกลุ่มเพื่อชีวิต มีไม่เยอะ ลูกทุ่งดังได้ทั้งวัน ส่วนงานเพลงเก่า ๆ ใช้ ช่วงบ่าย ๆ พอเราทำแล้ว สถานีอื่นก็ทำบ้าง จัดชั่วโมงชนกับเรา ทุกชั่วโมงเหมือนกันเลย ฉะนั้นดีเจก็อยู่เฉยไม่ได้ เพราะมีคู่แข่ง ของเราจะค่อย ๆ พัฒนาไปที่ละขั้น จะไม่ก้าวกระโดด เพราะว่าเราจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จะทำได้นาน...จะทำไปเรื่อย ๆ ก็ต้องหาคณะมาซัพพอร์ตบ้าง เพราะไม่ได้อยู่ตรงนี้เต็ม ๆ อาจจะเหนื่อยมากขึ้น” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548)

1.3.1.3 อาสาสมัครนักรายการ

การเข้ามาเป็นอาสาสมัครนักรายการของวิทยุชุมชนมีหลายรูปแบบ ได้แก่ เป็นบุคคลเดียวกับ คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน หรือคนในคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนจะติดต่อผู้ที่ตนรู้จักให้เข้ามาฝึกนักรายการ หากมีความสามารถก็พิจารณาให้จัดต่อไป หรือผู้ประสานงานวิทยุชุมชนจะทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังหน่วยราชการต่างๆเพื่อเชิญมาจัดรายการ หรืออาสาสมัครนักรายการบางคนก็เสนอตัวเข้ามาขอจัดรายการ ซึ่งอาสาสมัครนักรายการจะเป็นผู้ที่กำหนดเนื้อหารายการและรูปแบบการนำเสนอเอง แต่อยู่ในกรอบธรรมนูญวิทยุชุมชน “ตอนนี้เขารู้ว่าเจตนาเราเป็นอย่างไร ต้องเลือกคนที่เหมาะสมมาให้เรา เหมือนเราตั้งธรรมนูญจุดปฏิบัติการ ถ้าคนที่เข้ามาตรงนี้รู้ โดยคนที่นำมาประเภทอุปนิสัยไม่ดี สร้างปัญหาไม่รับ คนที่ไม่แคร์ใคร ขาดความคิดดี แต่ไม่ได้เอาผู้ฟังเป็นตัวหลัก เอาตัวเองเป็นหลัก ก็ให้ออกไป เพราะเป้าหมายของเราคือให้เขา เราไม่ได้ไปเอาจากเขา คนที่พามาจะเป็นผู้ที่รู้ว่าเจตนาของเราเป็นอย่างไร ก็จะต้องพาคนที่ไปไปตามเจตนาของเรามาเราจึงจะรับ” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548) ซึ่งอาจมีการทดสอบก่อนให้เป็นนักรายการ “ถ้าต้องการทดลองก็ให้เข้าห้อง แล้วก็บันทึกเพื่อให้เขากลับไปฟัง

เพราะเราไม่มั่นใจเขา อีกฝ่ายหนึ่งคนนี่เขามั่นใจพอหรือเปล่า แล้วเราก็ให้เขาฝึก แล้วเราจะได้นักจัดรายการที่ดี แบบวันนี้ที่เขารู้จักกับบอล ผมก็คุยรายละเอียดคร่าว ๆ แล้วเขาก็เปิดเผยตัวเองว่าเคยเป็นครู ถ้าใครหามาต้องรับผิดชอบ แล้วก็ช่วยเป็นที่เลี้ยง ใครพามาคนนั้นก็ต้องเป็นที่เลี้ยง ถ้าเขาพอมีประสบการณ์บ้าง จะให้ทดสอบเสียงก่อนสักครั้ง สองครั้ง เพื่อเราจะช่วยแก้ไข” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548) อาสาสมัครนักจัดรายการจะประกอบด้วยบุคคล 2 ลักษณะ คือ เป็นผู้มีความรู้ในตัวเองอยู่แล้วและสามารถถ่ายทอดความรู้ผ่านรายการได้ อีกลักษณะคือ สามารถจัดรายการได้แต่ต้องแสวงหาความรู้จากที่อื่น “เด็กที่ผ่านตรงนี้ไปสามารถเป็นโฆษกพิธีกรได้หมด เป็นการส่งเสริมบุตรหลาน เขามาตรงนี้และเราทำเกียรติบัตรให้เขาด้วย” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2548) ดังนั้น อาสาสมัครนักจัดรายการรุ่นพี่จึงจัดทำโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนขึ้น โดยในช่วงแรกได้จัดอบรมให้แก่อาสาสมัครในวิทยุชุมชนของคนเท่านั้น เมื่อกระแสตอบรับดี จึงขยายออกไปยังกลุ่มวิทยุชุมชนอื่นในจังหวัดเดียวกัน

ปัญหาของอาสาสมัครนักจัดรายการ คือ ต้นแรงปลายแผ่ว บางคนใช้วิทยุชุมชนที่เป็นบันไดไปสู่การจัดรายการวิทยุชุมชนที่อื่นที่สามารถให้ค่าตอบแทนได้

1.3.2 การบริหารจัดการการผลิตรายการ ได้แก่

1.3.2.1 การคัดเลือกเนื้อหา

อาสาสมัครนักจัดรายการเป็นผู้รับผิดชอบคัดเลือกเนื้อหา โดยยึดธรรมนูญวิทยุชุมชนเป็นสำคัญ ส่วนเนื้อหาจะดูตามความเหมาะสมของรายการ “กรรมการบริหารฯ จะให้อิสระกับคนที่จะมาจัด แต่เนื้อหาต้องไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ต้องยึดถือกฎหมายและสิทธิมนุษยชน ถ้าพูดพาดพิงอะไร ต้องมีหลักฐานชัดเจน ถ้าเอามาจากหนังสืออะไรให้บอกด้วยว่าเอามาจากหนังสืออะไร ไม่ฝักใฝ่ลัทธิการเมือง เรามีอบรมนักจัดรายการของเราทุกคนให้รู้จักข้อบังคับ แนวการจัดรายการ ต่าง ๆ เรื่องการใช้ภาษา” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2548) ซึ่งในส่วนของอาสาสมัครนักจัดรายการเอง ได้มีวิธีการคัดเลือกเนื้อหา คือ “ประเภทรายการหมอบให้ความรู้ทางด้านแพทย์แผนไทย เปิดเพลงสลับ 1 ชั่วโมง จัด 3 คน พร้อมกัน พูดโต้ตอบกันไปมา เตรียมหัวข้อโดยการกางตำราและสอดแทรกเรื่องเมนูอาหารสมุนไพร เครื่องดื่มสมุนไพร การรักษาง่าย ๆ เกร็ดความรู้...เราจะให้ประโยชน์แก่คนที่เราไปเกี่ยวข้อง เพื่อดูแลตัวเอง” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2548) หรืออย่างกรณีเป็นรายการเพลงจะมีวิธีการคัดเลือกเนื้อหา คือ “ประมาณว่า เปิดตามคำขอของคนฟัง ช่วงต้นนี้อาจจะมีเพลงนี้น่าสนใจ เนื้อหาดี วันนี้เราสามารถจะเอาเนื้อหาของเพลงนี้มาสอดแทรกให้คนฟังของเรา เนื้อหาเข้ากับบรรยากาศช่วงนี้ เช่น ฝนตก เปิดเพลงเกี่ยวกับฝน ๆ ช่วงหน้าฝน

สามารถพูดเพลงและพูดกับสิ่งแวดล้อมเข้ากับเนื้อหาของเพลงได้” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2548)

1.3.2.2 การจัดผังรายการ

ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนจะเป็นผู้จัดผังรายการ ซึ่งมีการปรับผังตามความเหมาะสม แล้วจึงนำเสนอต่อคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน “ตอนทำใหม่ๆ ไม่ใช่อย่างนี้ ใช้เวลาว่างของคนจัด พอทำไปได้สักสัปดาห์หนึ่ง รายการคนฟังน้อย ไม่พอใจเรา เราจึงมาวิเคราะห์ดู เราจัดคนไม่ถูกเอง จัดรายการไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ตอนนั้นไม่ได้นึกถึงความเหมาะสมอยู่ตรงไหน เอาใจผู้จัดมากไป ไม่ได้นึกถึงกลุ่มคนฟัง พอตอนหลังมีการพูดคุยกัน จึงย้ายผู้จัดให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายผู้ฟัง” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนในอ่างทอง, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548) “คือลุมมาปรึกษาพวกเรา ปรึกษาว่า อย่างนี้เหมาะไหม เวลาอย่างนี้เหมาะไหม กลุ่มนี้เหมาะไหม...ไม่ได้ประชุม ได้แต่คุยกัน ผังเสร็จมาแล้วก็มาให้ดู ดีไหม จะเปลี่ยนตรงนี้ดีไหม เห็นด้วยไหม ไม่มีประชุมเป็นรูปแบบ ทุกคนลงตัว ไม่มีปัญหา เลยไม่ต้องทำเป็นรูปแบบมาก” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2548)

จากการศึกษาผังรายการของปี 2547 และ 2548 พบว่า มีการขยายเวลาออกอากาศ จากเดิม 04:00 – 20:00น. เป็น 04:00 – 21:00น. โดยมีรายการบันเทิงจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งเหตุผลคือ “เราพยายามหาหลาย ๆ สิ่งที่เราจะอยู่ได้ก็ต้องหาแฟนเพลง ให้ดีเจหาแฟนเพลงของตัวเองให้ได้ ต้องดึงกลุ่มของตัวเองให้ได้ บางครั้งต้องลงทุนด้วยเงินของตนเอง เช่น ลงทุนด้วยการแจกลูกด้วยตัวเอง วิธีการแจกก็นำวิธีการเล่นเกมส่ง SMS ใช้ลักษณะแบบนี้ แล้วแต่เทคนิคของดีเจ ที่สำคัญทำอะไรก็ได้ให้แฟนเพลงติด เพราะเราวางผังรายการว่าช่วงไหนแฟนเพลงแบบไหน เช่น 1 หุ้ม เป็นพวกวัยรุ่น ใส่เพลงสดริง ช่วงเย็นห้าโมงกลุ่มเพื่อชีวิต มีไม่เยอะ ถูกหุงดิงได้ทั้งวัน ส่วนงานเพลงเก่า ๆ ใช้ ช่วงบ่าย ๆ พอเราทำแล้ว สถานีอื่นก็ทำบ้าง จัดชั่วโมงชนกับเรา ทุกชั่วโมงเหมือนกันเลย ฉะนั้นดีเจก็อยู่เฉยไม่ได้ เพราะมีคู่แข่ง ของเราจะค่อย ๆ พัฒนาไปที่ละขั้น จะไม่ก้าวกระโดด เพราะว่าเราจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จะทำได้ไม่นาน” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548) นอกจากนั้น มีรายการที่เกี่ยวข้องกับทางราชการมากขึ้น อาทิ รายการที่นี้อ่างทอง “แล้วรายการที่นี้อ่างทองของผู้ว่า หลายคนที่ทักห้วงกลัวถูกรวบจำ ก็ขอเวลาของผู้ว่า 1 ชม. แล้วไปก็อปเทปออกมา ไปออกที่ สวท.สุพรรณ แล้วเราก็อามาที่นี่” และรายการเสียงจากผู้แทน ซึ่งนายอำเภอไชโยได้มาจกรายการที่วิทยุชุมชนแห่งนี้ด้วย

ตารางที่ 4.15 ผังรายการวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง

วัน เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
04:00 - 04:10 น.	เปิดสถานี						
04:10 - 05:00 น.	ธรรมะรับอรุณ						
05:00 - 06:00 น.	คนรักภัย คืน	คุยเฟื่องเรื่องเกษตร	คุยคือหอม		เกษตรสมุนไพโรกีสัตว์		
06:00 - 07:00 น.	ฟ้าสว่างที่อ่างทอง						
07:00 - 07:30 น.	ข่าวจาก สวท.						
07:30 - 08:00 น.	สิ่งดีที่ลุ่ม ดับจับมา เล่า	ภูมิใจ ไซโย	เทคนิคกับ ชุมชน	เอสเอ็มอี สร้างชาติ	หน้าต่าง อยุธยา	เทศบาลของประชาชน	
08:00 - 09:00 น.	เสียงจาก ผู้แทน	สบาย สบาย สไตล์ ห้องถิ่น	ฮาร์ปบัน baru	รู้แล้วอย่า ทำ	ลูกเสือ เพื่อ การศึกษา	นายกพบ ประชาชน	เพื่อน แรงงาน
09:00 - 10:00 น.	เพื่อนผู้ พิการ	ที่นี่ อ่างทอง	กกด. อ่างทอง	พุดจา ประสา เด็ก	ไปรษณีย์ ที่รัก	หน้าต่าง มุสลิม	วัฒนธรรม ถิ่น อ่างทอง
10:00 - 11:00 น.	เปิดประตู สู่สังคม	เส้นทาง สุขภาพ	เสียงจาก ชุมชนคน หอ กระจาย ข่าว	ตำรวจพบ ประชาชน	พระเครื่อง เมือง ประชาชน	สบายๆ สไตล์คน รุ่นใหม่	เยาวชน กับ อย. น้อย

ตารางที่ 4.15 ผังรายการวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

วัน เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
11:00 – 12:00 น.	ความ ปลอดภัย กับการใช้ รถ	สร้างคน ด้วยดนตรี	โทรศัพท์ บ้านเรา	สบาย สบาย สไตล์ กสน.	กินใช้ อย่างไร ให้ ปลอดภัย	สบายๆ สไตล์คน รุ่นใหม่	พุดจา ภาษาครู
12:00 – 12:15 น.	ถ่ายทอดข่าวจาก สวท.						
12:15 – 13:00 น.	ทันข่าวอ่างทอง					CFM TOP20	Music Sunday
13:00- 14:00 น.	เสียงการไฟฟ้า	สองสาว สองมุม	คุยเฟื่องเรื่องสหกรณ์	CFM TOP20	Music Sunday		
14:00 – 15:00 น.	เพลงเก่าที่น่าฟัง เพลงดังในอดีต						ลูกทุ่งยาม บ่าย
15:00 – 16:00 น.	อาชีพะ บันเทิง	ชุมชนคน ดี	คนรักกีฬา	สืบสาน ดนตรีไทย	เล่าสู่กัน ฟัง	มุมมอง ของ ชาวบ้าน	เพื่อน ชาวบ้าน
16:00 – 17:00 น.	สร้างสรรค์ คนดี สร้างภาพ สู่สังคม	พินิจด้วย รัก พิทักษ์ ด้วยใจ	ผู้ใหญ่นิติ กลอง ประชุม	ข่าวจาก รทส.	ทนายความ เพื่อ ประชาชน	เพลงฮิตติดดาว	
17:00 – 18:00 น.	คลื่นดนตรี					เพลงฮิตติดดาว	
18:00 – 19:00น.	ชุมชนคนลูกทุ่ง					ชุมชนคนอลเวง	
19:00 – 20:00 น.	เพลงฮิตติดใจ					เปิดใจบุเรงนอง	

ตารางที่ 4.15 ผังรายการวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง (ต่อ)

วัน เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
20:00- 21:00 น.	มิวสิกเซ็นเตอร์						

จากผังรายการวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง ได้สะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position) ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์การต่อสู้ของวิทยุชุมชนในชีวิตประจำวัน โดยผ่านเนื้อหารายการ 4 รายการ ดังนี้

(1) รายการคุณคือหมอ

วัตถุประสงค์ของรายการ : เพื่อให้ผู้ฟังสามารถดูแลตนเองและช่วยเหลือคนในบ้านอย่างง่าย ๆ ได้ การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position)

- ผู้จัดรายการนำเสนอให้ผู้ฟังรักษาสุขภาพตนเองด้วยแพทย์แผนไทย
- ให้ผู้ฟังสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านทางรายการได้
- เกิดการรวมกลุ่มตั้งชมรมหมอชาวบ้าน

การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

- ศูนย์การเรียนรู้แพทย์พื้นบ้านจังหวัดอ่างทอง
- แพทย์แผนไทย

(2) รายการฟ้าสว่างที่อ่างทอง

วัตถุประสงค์ของรายการ : เพื่อให้ผู้ฟังได้รับทราบข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับจังหวัด และแสดงความคิดเห็นวิพากษ์ได้

การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position)

- ประชาชนสามารถวิพากษ์การทำงานของรัฐบาลได้
- เปิดโปงความไม่เป็นธรรมของสังคม

การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

- หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
- การรับแจ้งข่าวสารจากชุมชน

(3) รายการวัฒนธรรมถิ่นอ่างทอง

วัตถุประสงค์ของรายการ : เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position)

- ให้ผู้ฟังเห็นความสำคัญของบุคคล ประเพณี สถานที่ทางวัฒนธรรมในจังหวัดอ่างทอง
- ร่วมกับรายการอื่นเพื่อจัดให้ผู้ฟังร่วมเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัด

การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

- สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เช่น วัดต่างๆ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พ่อเพลง แม่เพลงพื้นบ้าน

(4) รายการหน้าต่างมุสลิม

วัตถุประสงค์ของรายการ : เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชาวมุสลิม

การต่อสู้เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position)

- พยายามล้างภาพลักษณ์ของชาวมุสลิมว่าเป็นต้นเหตุของการก่อความไม่สงบ
- ความเป็นจริงตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

- ศูนย์กลางอิสลามบ้านชะไว

1.3.2.3 รูปแบบรายการและวิธีการนำเสนอ

ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนได้แจ้งแก่อาสาสมัครนักจัดรายการให้ยึดรูปแบบเปิดเพลง สลับกับสาระความรู้ ดังนั้นอาสาสมัครนักจัดรายการจึงใช้รูปแบบเดียวกัน ทำให้วิธีการนำเสนอจะใกล้เคียงกัน เช่น รายการฮารับป็นบารู “เราก็กล่าวคำทักทาย...ขอให้คุณได้รับความสันติสุข ได้รับความเจริญจากพระเจ้า ขอต้อนรับเข้าสู่รายการ ประจำวันพุธตั้งแต่เวลา แล้วก็ยกคำโอวาท และเหตุการณ์ปัจจุบัน แล้วก็เข้าสู่รายการเรียงลำดับมาเรื่อย ๆ ตามความสำคัญ มีเปิดเพลงอาหรับ เปิดเพลงแล้วอธิบายเนื้อหาของเพลงให้ฟัง แต่ไม่มากนัก ก็อกล่าวคำสรรเสริญ นำข่าวดีที่เป็นโองการของพระเจ้า” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2548) รายการวัฒนธรรมถิ่นอ่างทอง “เปิดเพลงตามเนื้อเรื่อง แต่ถ้ารายการปกติ ก็จะเปิดเพลงอ่างทองเท่านั้น คนจะได้รู้ ปกติเปิดกันทุก 15 นาที เป็นเพลงประจำจังหวัด ถ้าเป็นรายการวันแม่ ก็จะมีเพลงเกี่ยวกับวันแม่” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2548) รายการเพลงฮิตติดใจ “จริง ๆ แล้วเปิดเพลงก่อนหรืออะไร ไม่สำคัญ มันอยู่ที่ว่าเราทำแบบไหน บางคนพูดก่อน แล้วค่อยเปิดเพลง สำหรับของบอลเปิดเพลงก่อนแล้วค่อยสวัสดี ... ก็มีสวนดูจากกระแสหลักด้วย ถ้าเราชอบแบบนี้ ทุกคนต้องมีต้นแบบของตัวเอง ต้นแบบของบอลมา

จากการฟังวิทยุ แต่เราต้องพยายามเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด เราจะลอกเลียนบางส่วนของเขาเท่านั้น”
(อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2548)

1.3.3 การบริหารจัดการอุปกรณ์ / สิ่งของ ได้แก่

1.3.3.1 การจัดหาอุปกรณ์

ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนจะเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์เพิ่มเติม เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ฟวงโทรศัพท์สำหรับออกอากาศ อุปกรณ์บันทึกเสียง เป็นต้น โดยจะมาแจ้งให้คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนทราบ ทั้งนี้ การจัดหาอาจเป็นในรูปของการรับบริจาค การจัดซื้อ การยืมจากหน่วยงานราชการ

1.3.3.2 การใช้อุปกรณ์

วิทยุชุมชนแห่งนี้จะจ้างเจ้าหน้าที่มาดูแลอุปกรณ์ควบคุมเสียง ซึ่งโดยส่วนมากแล้ว มักเป็นการจัดรายการที่ไม่เน้นเพลง แต่เน้นสาระความรู้ ดังนั้น อาสาสมัครนักจัดรายการจะใช้ไมค์โครโฟนเป็นหลัก แล้วให้เจ้าหน้าที่ควบคุมเสียงเปิดเพลงตามที่ต้องการ ซึ่งทั้งผู้ประสานงานวิทยุชุมชนและเจ้าหน้าที่ควบคุมเสียงจะแนะนำวิธีการใช้อุปกรณ์แก่อาสาสมัครนักจัดรายการก่อน โดยนั่งประกบในระยะแรก เมื่อใช้อุปกรณ์คล่องแล้ว ก็สามารถจัดรายการโดยลำพังได้เลย

1.3.3.3 การบำรุงรักษาอุปกรณ์

วิทยุชุมชนแห่งนี้จะไม่ค่อยพบปัญหาของการซ่อมอุปกรณ์เร็วกว่ากำหนด เพราะมีเจ้าหน้าที่ดูแลเฉพาะด้าน และอุปกรณ์ไม่มีความซับซ้อนในการใช้งาน สำหรับการบำรุงรักษา นั้น จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ที่ดูแลอุปกรณ์ พบว่า ไมค์โครโฟนในห้องนักจัดรายการจะชำรุดเร็วที่สุด เนื่องจาก ใช้งานมาก

1.3.4 การบริหารจัดการงบประมาณ ได้แก่

1.3.4.1 ที่มาของรายได้

จากการสังเกตและพูดคุยกับผู้ประสานงานวิทยุชุมชน กรรมการบริหารสถานีวิทยุชุมชน และอาสาสมัครนักจัดรายการ พบว่า วิทยุชุมชนแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนรายได้จากร้านค้าและผู้บริจาคอื่นๆ ในรูปของ เงิน และสิ่งของ “...ที่สำคัญคือ เราไม่มีโฆษณา...ไปขอบริจาค อาจเป็นเงิน สิ่งของ อุปกรณ์ต่าง ๆ วิธีการใช้หนี้ คือขอขอบคุณที่เขาบริจาค บอกเบอร์โทรศัพท์ให้เขา แต่ไม่บอกว่ามีสินค้าอะไรขาย มันผิกระเบียบ” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2548) ในกรณีบริจาคเป็นเงิน จะมีคนเก็บในแต่ละเดือน โดยหักให้กับคนเดินเก็บ 20 % ของจำนวนเงินแต่ละที่ สำหรับสิ่งของ อุปกรณ์ต่างๆ จะมีหน่วยงานบริจาค เช่น วัดได้เคยบริจาคเครื่องโทรสาร หน่วยงานราชการ (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) ได้ให้ยืมคอมพิวเตอร์ หรืออาสาสมัครนักจัดรายการ

เองก็ซื้อเครื่องบริโภคมารวไว้ที่วิทยุชุมชนเพื่อประหยัดรายจ่ายในส่วนนี้ “คือไม่ค่อยมีงบประมาณ เนื่องจากเขาทำตรง เราก็ต้องให้เขา บางทีก็แผ่นซีดี ประมาณ 50 แผ่น บางทีก็ให้ 5,000 บาท ให้กาแพ เดือนละ 2 ชุด ค่าวิทยากรบ้าง ก็ยินดี” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2548) โดยทางผู้ประสานงานวิทยุชุมชนจะบันทึกรายรับ-รายจ่ายในแต่ละเดือน และจัดทำเป็นเล่มเพื่อสะดวกในการตรวจสอบ “มีบัญชีรายรับรายจ่าย บางเดือนมีติดลบ เขาก็มีชี้แจงให้ทุกคนได้รับรู้” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2548)

1.3.4.2 การหารายได้

จากการสังเกตและพูดคุยกับอาสาสมัครนักจัดรายการ กรรมการผลิตรายการ และผู้ที่แวะเวียนมาที่วิทยุชุมชน พบว่า วิทยุชุมชนแห่งนี้หารายได้จากการตอบคำถามทาง SMS โดยจะมีรายการเพลงที่ให้ผู้ฟังร่วมเล่นเกมสะสมคะแนนเพื่อแลกของรางวัลจากทางวิทยุชุมชน และรายได้จากการจัดทำสโปทประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการต่างๆ อาทิ สำนักงานประกันภัย ซึ่งผู้วิจัยได้อยู่ในเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่นำเช็คเงินสดมาอบให้แก่ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน แต่การจัดทำสโปทประชาสัมพันธ์จะไม่ได้เป็นเงินทุกครั้งไป บางทีอาจมาในรูปของสิ่งของบริจาค หรือไม่ได้ให้อะไรเลย โดยถือว่าช่วยสนับสนุนงานของทางราชการ

1.3.4.3 การจัดสรรงบประมาณ

วิทยุชุมชนนี้ จัดสรรงบประมาณให้แก่เรื่องสาธารณูปโภคเป็นอันดับแรก “ที่แน่ ๆ ต้องให้สาธารณูปโภคก่อน เพราะเราขาดเขาไม่ได้ ค่าโทรศัพท์ ไฟฟ้า สำคัญมาก เอส เอ็ม เอส ก็ให้บ้าง พอเลี้ยงตัวได้ แต่ไม่มากนัก ไม่ถึงกับพอที่จะบริหารกิจการให้ใหญ่โตได้” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2548) “ผมเป็นคนทำงาน แต่ข้อปฏิบัติก็ช่วยกันหา ผมเป็นคนรับรู้มากกว่าคนอื่นก็จริง แต่ไม่ใช่การครอบงำของเรา...บริหารงบประมาณได้เท่าไรก็เท่านั้น ถ้าได้มาน้อยจ่ายมาก ก็ทำบัญชีติดลบ เราไม่ได้คำนึงว่าได้กำไรหรือขาดทุนอย่างไร” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2548)

2. วิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี

2.1 ที่ตั้ง

วิทยุชุมชน 2 ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลหนองโรง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี สภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีสาธารณูปโภคครบครัน ได้แก่ ถนนลูกรัง ไฟฟ้า น้ำประปาหมู่บ้าน โทรศัพท์ อาชีพหลักของชาวบ้านในพื้นที่ คือ ทำนา ทำไร่ และรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม แบ่งเขตการปกครองเป็น 10 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อดำบลกลุ่มหัก อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ทิศใต้ ติดต่อดำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อดำบลวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อดำบลข้าวม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 ประวัติความเป็นมา

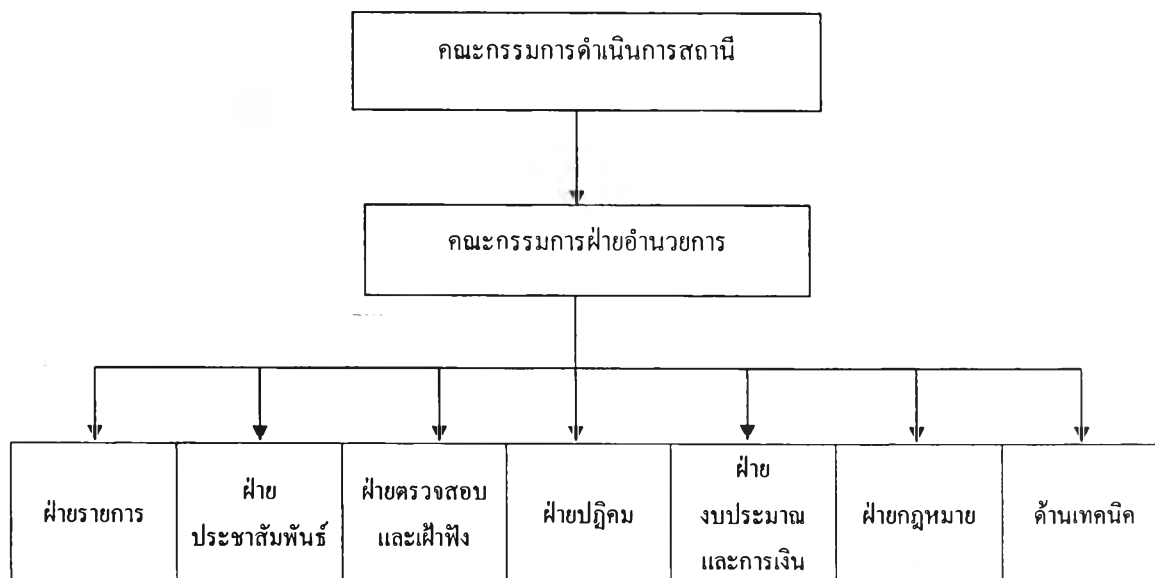
วิทยุชุมชน 2 FM 106.75 MHz เริ่มทดลองออกอากาศเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2545 ก่อตั้งโดยคณะกรรมการของชุมชน โดยแกนนำในการจัดตั้งวิทยุชุมชนได้ประชุมชี้แจงแก่องค์กรชุมชนภายใน 3 ตำบลที่มีอาณาเขตติดต่อกัน ได้แก่ ตำบลหนองโรง ตำบลหนองจรเข้ และตำบลกลุ่มหัก ณ วัดลำบัว ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมในการก่อตั้งวิทยุชุมชน ทางสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ได้เชิญวิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทองมาเป็นวิทยากร แล้วจัดกลุ่มแสดงความคิดเห็น จึงมีมติว่าน่าจะรับในหลักการจัดทำวิทยุชุมชน ดังนั้น SIF จึงให้ทุนไปศึกษาดูงานวิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทองและจังหวัดสิงห์บุรี โดยมีอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน และอาสาสมัครจากกลุ่มอาชีพต่างๆร่วมดูงาน และได้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติที่จังหวัดอ่างทอง เมื่อคณะกรรมการมีเจตจำนงแน่วแน่จึงได้หาสถานที่ก่อสร้างวิทยุชุมชน โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นของผู้ประสานงานวิทยุชุมชน ซึ่งให้ใช้เป็นที่สาธารณประโยชน์โดยคณะกรรมการได้รับเงินสนับสนุนจาก SIF และยืมจากกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ของชุมชนและขอเครดิตร้านค้า เมื่อเปิดดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง ได้ถูกประชาสัมพันธ์จังหวัดทำหนังสือแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อสั่งระงับการออกอากาศ เนื่องจากแทรกแซงคลื่นสัญญาณของทหาร แต่ได้ต่อสู้โดยการตั้งเวทีสาธารณะและร่วมกันอภิปราย และในที่สุดก็สามารถเปิดดำเนินการได้ดังเดิม จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน 2 แห่งนี้ เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกชั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้งคณะกรรมการบริหารสถานี คณะกรรมการผลิตรายการ หรือแม้แต่การวางแผนผังรายการ สำหรับในส่วนของอาสาสมัครนักจัดรายการประกอบด้วย อาสาสมัครจากหลายสาขาวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยการดำเนินงานด้านงบประมาณจะใช้การรับบริจาคจากผู้ให้การสนับสนุน และมีโครงการหารายได้เพื่อ สนับสนุนวิทยุชุมชน อาทิ โครงการเดินวิ่งเพื่อสุขภาพต้านยาเสพติดวิทยุชุมชนXXมินิมารathon โครงการทอดผ้าป่าวิทยุชุมชน เป็นต้น (แกนนำ, สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2547)

2.3 การบริหารจัดการวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี

2.3.1 การบริหารจัดการตัวบุคคล

วิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี จัดเป็นวิทยุชุมชนรูปแบบที่ 6 กล่าวคือ ประชาชนรวมกลุ่มยื่นขอใช้คลื่นความถี่ มีการบริหารจัดการและผลิตรายการโดยกลุ่มอาสาสมัครที่ทำงานเป็นเครือข่ายภายในท้องถิ่น (จุมพล รอดคำดี, 2542: 31-34) โดยมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานดังนี้

แผนภาพที่ 4.4 โครงสร้างการบริหารงานวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี

ธรรมนูญวิทยุชุมชน 2

- (1) ยึดมั่นและธำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- (2) ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข และความมั่นคงแห่งรัฐ
- (3) ส่งเสริม สนับสนุนนโยบายสาธารณะที่จะเกิดประโยชน์แก่รัฐและประชาชน
- (4) มีความเป็นกลางทางการเมือง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- (5) มีความเป็นอิสระ เพื่อผลประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและท้องถิ่น ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำอันมิชอบธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- (6) พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการที่ถูกต้องเหมาะสมและชอบธรรม
- (7) มุ่งส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชนและท้องถิ่น สร้างเสริมความนิยมไทยและค่านิยมที่ถูกต้องดีงามแก่สังคม
- (8) ไม่มุ่งแสวงหาผลกำไรทางธุรกิจ

- (9) มุ่งเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีปรองดอง และความเข้มแข็งให้ชุมชนและท้องถิ่น
- (10) ไม่กล่าวร้าย ทั้บถม พาดพิงผู้อื่นในทางเสียหาย หรือทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรี
- (11) การบริหารจัดการกระทำในรูปของคณะกรรมการ การตัดสินใจใช้มติของเสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุม
- (12) คณะกรรมการต้องมาจากตัวแทนของกลุ่ม องค์กรต่างๆในภาคประชาชนอย่างน้อยในพื้นที่ 3 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลหนองโรง ตำบลกุ่มหัก ตำบลหนองจรเข้ มีจำนวนที่เหมาะสม
- (13) คณะกรรมการ และผู้ร่วมปฏิบัติงานในทุกฝ่ายต้องมีจิตอาสา เสียสละ ไม่ฉกฉวยและแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน มีความโปร่งใส มีคุณธรรม และยึดมั่นในกฎ กติกาของสถานียอย่างเคร่งครัด ทั้งยังควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมด้วย
- (14) คณะกรรมการ และผู้ร่วมปฏิบัติงานในทุกฝ่ายต้องฝึกฝน เรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และยอมรับฟังคำติชม และเสนอแนะจากทุกฝ่ายได้
- (15) ข้อกำหนด กฎ กติกา ระเบียบ วิธีปฏิบัติที่บัญญัติขึ้นโดยคณะกรรมการ ต้องมีความชอบธรรม ถูกต้อง เหมาะสม เป็นที่ยอมรับแล้วทุกฝ่ายต้องยึดถือและปฏิบัติตาม
- (16) รายการต่างๆที่ออกอากาศ ต้องแทรกเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ มีความน่าสนใจน่าติดตามรับฟังอย่างต่อเนื่อง
- (17) ไม่กีดกันบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร ใดๆที่จะร่วมทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ
- (18) มีการประเมินผล ติดตาม ทบทวนเพื่อการปรับปรุงทั้งด้านรายการและด้านเทคนิคอย่างต่อเนื่อง

2.3.1.1 คณะกรรมการบริหารสถานี

การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารสถานีของวิทยุชุมชนแห่งนี้กระทำโดยการรวมกลุ่มพูดคุยกันของครูจกทั้ง 3 ตำบล และเครือข่ายที่อยู่ในละแวกนั้น ซึ่งผู้ประสานงานวิทยุชุมชนนี้อยู่ในตระกูลที่เป็นที่รู้จักของชุมชน มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งเครือญาติยังมีตำแหน่งทางสังคม เช่น ข้าราชการครู ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ประธานชมรมวิชาชีพต่างๆ จึงได้จัดตั้งในรูปของคณะกรรมการบริหารขึ้น “แต่เราต้องอิงประชาสัมพันธ์จังหวัดอยู่ สิ่งไหนผิดที่ทำให้มีปัญหากับชุมชน เราก็ต้องทำให้ถูกต้อง เราก็ต้องเรียกประชุมคณะกรรมการ เราก็ต้องมีผังรายการ เอาชุมชนในบ้านเรามาพูด” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2548) โดยที่ตั้งของวิทยุชุมชนแห่งนี้อยู่ในที่ดินของผู้ประสานงานวิทยุชุมชน ซึ่งได้เคยบอกกับผู้วิจัยว่า หากเป็นงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ก็ยินดีที่จะให้ใช้พื้นที่ของเขาได้โดยไม่คิดมูลค่า เพราะปัจจุบันนี้ บริเวณที่ตั้งวิทยุชุมชน ได้มีอาคารสำหรับจัดกิจกรรมของสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมอีกด้วย

หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารสถานี่ (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2548) มีดังนี้

- 2.3.1.1 วางนโยบายส่งกระจายเสียง
- 2.3.1.2 ตรวจสอบเฝ้าฟังการจัดรายการ
- 2.3.1.3 ดูแลงบประมาณ

จากการสังเกตและพูดคุยกับคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน พบว่า คณะกรรมการบริหารชุดนี้จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐเป็นสำคัญ “ในเรื่องข้อระเบียบต่างๆ ประชาสัมพันธ์ของจังหวัดก็เป็นพี่เลี้ยงหลัก หากผิดระเบียบ เขามีสิทธิ์ปิดได้ เพราะฉะนั้นเราจะพยายามไม่ทำผิดระเบียบ” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2548) อีกทั้งบทบาทหน้าที่ที่เคยกำหนดไว้ในอดีตได้หย่อนยานลง เนื่องจาก ทั้งกรรมการบริหารวิทยุชุมชนและผู้ประสานงานวิทยุชุมชนมีภาระหน้าที่หลักที่ต้องทำ “ผมสวมหมวกหลายใบมากเกินไป ต้องดูแลลูกบ้าน แล้วยังต้องประชุมกับจังหวัด” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2548) “ตอนนี้ผมหันมาปลูกหญ้าเพื่อเป็นอาหารสัตว์ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสหกรณ์ แต่วิทยุชุมชนก็ยังคงเดินต่อไป” (ผู้ประสานงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2548)

ปัญหาของคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชนแห่งนี้ คือ ไม่มีใครใส่ใจบริหารวิทยุชุมชนอย่างแท้จริง “บางครั้งคณะกรรมการยังมีจุดอ่อนอยู่เหมือนกัน เอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ เราต้องเอาใจเป็นกลาง คือมันไม่ใช่รูปแบบของวิทยุชุมชน มันไม่ใช่เจ้านายใช้ลูกน้อง แต่มันเป็นในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อนมากกว่า บางครั้งคณะกรรมการก็ต้องปรับความเข้าใจเช่นกัน หรือการปรับความรู้บ้าง” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2548) จากการสังเกตมีการตื่นตัวในระลอกก่อตั้ง แต่ในขณะนี้ แรงขับเคลื่อนดังกล่าวได้แผ่วลงอย่างเห็นได้ชัด ทุกคนเหมือนกำลังรอคำสั่งของ กสช. ว่า จะอนุมัติให้วิทยุชุมชนใดสามารถใช้คลื่นความถี่ได้อย่างถูกต้องกฎหมาย จึงอยู่ในสภาวะขอยึดพื้นที่ไว้ก่อน

2.3.1.2 คณะกรรมการผลิตรายการ

มีการกำหนดคนและบทบาทของคณะกรรมการผลิตรายการอย่างชัดเจน ซึ่งได้คิดไว้ที่วิทยุชุมชนแห่งนี้ แต่ในทางปฏิบัติจริงกลับพบว่า เป็นกรรมการชุดเดียวกับกรรมการบริหารวิทยุชุมชน ซึ่งแต่ละคนมีบทบาททางสังคมที่สำคัญด้วยกันทั้งสิ้น คณะกรรมการผลิตรายการจึงมิได้คัดกรองเนื้อหารายการให้มีคุณภาพเหมือนดังอดีต หากใครต้องการจัดรายการ สามารถติดต่อได้กับทุกคนที่เป็นคณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน แล้วสวมทับรายการที่ไม่มีคนจัดได้ทันที แต่ทั้งนี้อาสาสมัครนักรายการต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมวิทยุชุมชนอย่างเคร่งครัด “เราบอกก่อนแล้ว ก่อนที่

จะมาจัดรายการเราต้องคุยแล้ว ห้ามไปโจมตีคนอื่นนะและห้ามใส่ร้ายคนอื่น เอาข้อเท็จจริงมาคุยกัน เอาความรู้ต่าง ๆ มาถ่ายทอดให้ชาวบ้านได้รับรู้ ถ้าใครฝ่าฝืนกฎ ทำผิดกฎตรงนี้เราก็กุ๊กกั๊กนิดหน่อย ถ้าปรับปรุงไม่ได้เราก็ก้ออกเลย แต่ส่วนมากเขาก็จะรู้ แม่แต่เด็กเขาก็ยังรู้เลย เด็กเขาจะจัดรายการเขาก็ คั้นเนื้อหาสาระมาดีมาก” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2548)

2.3.1.3 อาสาสมัครนักจัดรายการ

เนื่องจากวิทยุชุมชนแห่งนี้ออกอากาศเป็นที่แรกในจังหวัดสระบุรี จึงเป็นที่สนใจของบรรดาหน่วยงานราชการและเอกชนที่อาสาเข้ามาจัดรายการเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นสถานีตำรวจ ประกันภัย หรือแม้แต่บริษัทเอกชน โดยอาสาสมัครนักจัดรายการเหล่านี้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ จะเป็นผู้จัดหาผู้สนับสนุนรายการของตนเอง แล้วแบ่งรายได้บางส่วนบริจาคให้แก่วิทยุชุมชน กับแบบที่ได้รับการอบรมการพูดจากอาจารย์ที่โรงเรียน และมาใช้ภาคสนามจากวิทยุชุมชน “แล้วไม่ใช่คนเดียววนะครับ มีหลาย ๆ คนที่เข้าไปจัด อย่างหลานบ้านนี้ก็เข้าไปจัด เพราะว่าที่คุณแก่นั้นเขามีโอกาสได้ฝึก ฝึกที่นี้แล้วเขาก็ไปฝึกอบรมอะไรอย่างนี้ แล้วแม่แต่ในโรงเรียนเขาก็เป็นคนพูด ก็อาจจะได้อะไรติดตัวไป” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2548)

ในลักษณะนี้ อาสาสมัครนักจัดรายการมักไม่รับผิดชอบต่อน้ำที่ที่ได้รับมอบหมาย จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า อาสาสมัครนักจัดรายการที่เป็นนักเรียนได้ขอลอนรายการออกจากผังรายการ เนื่องจาก มีกิจกรรมอย่างอื่นที่น่าสนใจกว่าการจัดรายการ หรืออาสาสมัครบางคนต้องจำใจจัดต่อไป เนื่องจากเป็นงานในหน้าที่ “เบื่อกะ แต่เพราะเป็นหน้าที่ที่ต้องทำต่างหากกะ” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2548)

2.3.2 การบริหารจัดการการผลิตรายการ ได้แก่

2.3.2.1 การคัดเลือกเนื้อหา

กรรมการผลิตรายการจะไม่ได้คัดเลือกเนื้อหาเอง แต่จะให้นักจัดรายการกำหนดเนื้อหา มา แล้วหาช่วงเวลาลงรายการให้ “อย่างเช่นประกันภัยมาจัด เขาก็นำเนื้อหาของประกันภัยต่าง ๆ เข้ามาเพื่อให้เราชาวบ้านได้รับรู้ ว่า เช่นการประกันประเภท 3 คืออะไร ประเภท 1 คืออะไร ประกันบุคคลคืออะไร เขาจะบอกให้เรารู้หมด มีผลประโยชน์จะได้ยังไง เสียผลประโยชน์ยังไง จะมีคนโทรศัพท์มาถามว่ายังไง ว่ากันเป็นข้อ ๆ ให้เลย...ให้เขาเตรียมเนื้อหาสาระที่ควรจะให้ชาวบ้านได้รับรู้ ข้อมูลข่าวสารอะไรอย่างนี้ อย่างเกี่ยวกับถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำการเกษตรก็จะเน้นไปในทางการเกษตร แม่แต่เราจัดกันเองเราก็ก้เตรียมข้อมูลมาหาซื้อหนังสือมาเป็นเล่ม ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับเขา” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2548)

2.3.2.2 การจัดผังรายการ

คณะกรรมการผลิตรายการจะทำหน้าที่กำหนดผังรายการเอง “ช่วงแรกๆ กรรมการฝ่ายรายการก็กำหนดผังเอง แต่ตอนหลังใครเข้ามาก็อนุญาตให้จัดเลย... ขึ้นอยู่ที่คนจัดมากกว่า อยู่ที่ความสะดวกของคนจัดมากกว่า เกิดเป็นข้าราชการเขาจะว่างช่วงไหน เข้าบ่ายก็แล้วแต่ให้เขาเลือก เอาว่าจะลงตรงไหน อยู่ที่ความต้องการของเขา ถ้าเราจะกำหนดบางที่ก็ไว้ใจไม่ได้ อย่างหมอเขาว่าง ตอนบ่ายก็ให้มาตอนบ่าย อย่างประกันภัยเขามาตอนเย็น อย่างตำรวจเขาพร้อมช่วงเช้าก็มาเช้า แล้วแต่เขา ส่วนพวกเราที่ดูแบบชั่วโมงที่เขาไม่จัด เราก็ลงไปจัด” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2548)

จากการศึกษาผังรายการของปี 2547 และ 2548 พบว่า มีการลดเวลาออกอากาศลง จากเดิม 05:00 – 19:00น. เป็น 05:00 – 18:00น. และมีรายการที่ขอลอนออกจากผังรายการ “ในส่วนของผังรายการ ถ้าเมื่อใครออกไป มีคนเข้ามาแล้วก็ให้เขาเลือกลงว่า เขาเหมาะสมเวลาไหนอีกเหมือนกัน คือถ้าเขาไม่เหมาะสมตรงคนที่ออกไป เราก็สับเวลา เช่นอย่างตอนเช้า ขอเป็นตอนบ่ายได้ไหม ก็เลื่อนเขาไป ขอร้องเขานิดหนึ่ง ที่นี้บางที่ก็ขยับวันให้เขาหน่อย” (กรรมการผลิตรายการ, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2548) ส่วนรายการที่ยังคงจัดอย่างต่อเนื่องมักเป็นรายการของหน่วยงานราชการ เช่น ตำรวจ เทศบาล ประกันภัย โรงเรียน ดังนั้น วิทยุชุมชนแห่งนี้จึงแก้ปัญหาการขาดแคลนอาสาสมัครนักจัดรายการโดยจัดหาหลานๆ ในละแวกใกล้เคียงมาฝึกจัดรายการเพลง ซึ่งบางคนก็ออกหาผู้สนับสนุนรายการของตนด้วย

ตารางที่ 4.16 ผังรายการวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี

วัน เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
05:00 – 06:00 น.	เพลงจากสถานี						
06:00 – 07:00 น.	ข่าวชุมชน						
07:00 – 08:00 น.	ข่าวจาก สวท.						

ตารางที่ 4.16 แสดงผังรายการวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

วัน เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
08:00 – 09:00 น.	คำโรชีวิต				อิสลามใน ประเทศ ไทย	นายกพบ ประชาชน	ธรรมะ จาก สวท.
09:00 – 10:00 น.	คุยเฟื่องเรื่องท้องถิ่น				อิสลามใน ประเทศ ไทย	-	-
10:00 – 11:00 น.	-	โรงพักสัมพันธ์				-	-
11:00 – 12:00 น.	เพลงเพื่อชนบท				-	สาระ ทั่วไปกับ เยาวชน ศรีปทุม	-
12:00 – 13:00 น.	ข่าวจาก สวท.						
13:00 – 14:00 น.	สื่อสัมพันธ์					ลูกทุ่งฮิต ติดดาว	-
14:00 – 15:00 น.	ชีวิต ชาวบ้าน	เพลงและ ข่าวสาร การศึกษา	ชีวิต ชาวบ้าน	เพลงและ ข่าวสาร การศึกษา	ชีวิต ชาวบ้าน	ลูกทุ่งฮิต ติดดาว	-
15:00 – 16:00 น.	ชีวิต ชาวบ้าน	เพลงและ ข่าวสาร การศึกษา	ชีวิต ชาวบ้าน	เพลงและ ข่าวสาร การศึกษา	ชีวิต ชาวบ้าน	-	-
16:00 – 17:00 น.	-	-	-	ประกันภัย เกล้าตัว	-	สาระน่ารู้กับ เยาวชนศรีปทุม	

ตารางที่ 4.16 แสดงผังรายการวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี (ต่อ)

วัน เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
17:00 – 18:00 น.	เพื่อนเพื่อเพื่อน			-	-	สาระน่ารู้กับ เยาวชนศรีปทุม	

วิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี มีการต่อสู้เพื่อแย้งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position) ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์การต่อสู้ของวิทยุชุมชนในชีวิตประจำวัน โดยผ่านเนื้อหารายการดังนี้

1) รายการชีวิตชาวบ้าน

วัตถุประสงค์ของรายการ : เพื่อให้ชุมชนทราบความเคลื่อนไหวและแผ่เงาใจในการใช้ชีวิต การต่อสู้เพื่อแย้งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position)

- สร้างทัศนคติในการใช้ชีวิตในชุมชน
- การฝากข่าวสาร เรื่องร้องเรียน

การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

- กลุ่มอาชีพต่างๆ

2) รายการสาระน่ารู้กับเยาวชนศรีปทุม

วัตถุประสงค์ของรายการ : ให้ความบันเทิงสลับกับสาระความรู้ การต่อสู้เพื่อแย้งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position)

- ให้เยาวชนใช้สื่อชุมชนเพื่อแสดงความคิดเห็น

การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

- ห้องสมุดโรงเรียน

3) รายการอิสลามในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของรายการ : เพื่อสร้างเข้าใจอันดีต่อศาสนาอิสลาม การต่อสู้เพื่อแย้งชิงพื้นที่ทางความคิดและวัฒนธรรม (War of Position)

- สร้างภาพลักษณ์การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสมาชิกชุมชนที่นับถือศาสนาต่างกัน

การใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน

- สุเหร่า

2.3.2.3 รูปแบบรายการวิธีการนำเสนอ

อาสาสมัครนักจัดรายการที่เคยผ่านการอบรมจากประชาสัมพันธ์จังหวัด จะยึดวิธีการนำเสนอในแบบวิทยุกระแสหลัก “ส่วนมากจะเปิดเพลงก่อน ซึ่งคิดว่าเป็นมาตรฐานในการจัดที่จะต้องเปิดเพลง 2 เพลงก่อนเข้ารายการ” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2548) “ก็จะเป็นการพูดสลับเพลง แล้วประชาสัมพันธ์ หากจากอินเทอร์เน็ตบ้าง ข่าวสารของตำรวจบ้างการพูด บางครั้งก็มีการพูดเล่นบ้างพูดจริงบ้างแล้วแต่เนื้อหาที่เราจะจัดนะจะรายการไม่ใช่จะมาคุยแต่เรื่องเครียด จะทำให้ผู้ชมไม่อยากฟังบ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นบันเทิงนะจะ” (อาสาสมัครนักจัดรายการ, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2548)

2.3.3 การบริหารจัดการอุปกรณ์/สิ่งของ ได้แก่

2.3.3.1 การจัดหาอุปกรณ์

จากการที่ผู้วิจัยได้เฝ้าสังเกตพื้นที่เมื่อปีที่ผ่านมา พบว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในวิทยุชุมชนแห่งนี้ ไม่มีการจัดซื้อขึ้นมาใหม่ ยังคงเป็นอุปกรณ์ชุดเดิมทั้งสิ้น “นักจัดรายการเขาก็จะรู้ ได้เท่าไรร่อย่างเช่นไมค์เสียบ เราก็ต้องจัดหาซื้อมาหรือไม่ ก่อนที่เราจะไปซื้อนั้น มีผู้สนับสนุนหรือเปล่า อะไรที่อบต. ที่ชาวบ้านเสนอให้แล้ว ให้เขาช่วยได้หรือเปล่า” (กรรมการบริหารวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2548)

2.3.3.2 การใช้อุปกรณ์

วิทยุชุมชนแห่งนี้ได้ว่าจ้างเจ้าหน้าที่ควบคุมเครื่องมาดูแล ซึ่งอุปกรณ์ดังกล่าวจะมีสติ๊กเกอร์เขียนบอกว่าเป็นอะไร ทำให้อาสาสมัครนักจัดรายการสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้เร็วขึ้น

2.3.3.3 การบำรุงรักษาอุปกรณ์

คณะกรรมการบริหารวิทยุชุมชน ได้มอบหมายให้ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนดูแลอุปกรณ์ เนื่องจาก จบทงสื่อสารอากาศ “อันนี้เราทำอยู่ ถ้าเครื่องเสียเราก็มีการประชุม เรามอบหมายให้คุณXX เขาเป็นคนดูแล เพราะเขาจบสื่อสารมา แล้วเขาก็ดูแลเรื่องอุปกรณ์ต่าง ๆ” (กรรมการบริหาร วิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2548)

2.3.4 การบริหารจัดการงบประมาณ ได้แก่

2.3.4.1 ที่มาของรายได้

รายได้ของวิทยุชุมชนแห่งนี้ได้มาจาก การสนับสนุนของร้านค้า และหน่วยงานต่างๆ “ตอนนี้ก็มีจากบริษัทห้างร้าน บางครั้งหน่วยงาน หรือ อบต. บางแห่งที่ช่วยในเรื่องของค่าน้ำ ค่าไฟ บางครั้งก็ใช้งบส่วนตัวของฝ่ายบริหารเองสามร้อย ห้าร้อย เราก็รับหมด เพราะว่าเราก็ไม่ได้เรียกร้องอะไร บริษัทห้างร้านที่ให้ความไว้วางใจ ก็ให้มาเป็นเดือนบ้าง ก็ให้เป็นประจำตั้งแต่เปิด เขาก็

ยังสนับสนุนเรามาตลอด เราก็ประชาสัมพันธ์ให้เขา ก็คือพูดให้เขา ประกาศให้เขาทุก ๆ ดัน ชั่วโมง เราก็มีข้อตกลงกับผู้ที่ทำให้การสนับสนุนเรา บางครั้งก็มีการเลี้ยงขอบคุณ” (กรรมการบริหารวิฑูชุมชน, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2548) และเพื่อความโปร่งใส จึงมีการรายงานค่าใช้จ่ายต่อผู้สนับสนุนรายการ “เรามีการประชุมคณะกรรมการแล้วเราก็มีใบแจ้งไปที่ผู้ที่สนับสนุนเราอีกทีหนึ่ง เดือนนี้เรามีรายรับเท่านี้นะ แล้วเรามีรายจ่ายเท่าไร แล้วเราเหลือเท่าไรในเดือนนี้ เพื่อให้เค้ารับทราบ” (กรรมการบริหารวิฑูชุมชน, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2548) จากการสังเกตพบว่า ที่หน้าห้องจัดรายการ มีกล่องรับบริจาคติดตั้งอยู่ แสดงให้เห็นว่า ชุมชนสามารถร่วมบริจาคได้ตลอดเวลา และมีการแสดงรายรับ-รายจ่ายติดไว้ด้านบนของกล่องบริจาค เพื่อชุมชนสามารถตรวจสอบได้

2.3.4.2 การหารายได้

กรรมการบริหารวิฑูชุมชนได้จัดกิจกรรมเฉพาะกิจขึ้นมาเพื่อนำเงิน มาสนับสนุนกิจกรรมวิฑูชุมชน โดย “มีการจัดทอดผ้าป่าเพื่อบูรณะสถานีวิฑูชุมชน โดยจัดที่วิฑูชุมชน มีจัดเลี้ยง มีเวที มีนักการเมือง สส. สว. ก็มาสนับสนุนกันคนละสี่พัน ห้าพัน ตอนนั้นได้มาใช้หนี้ไปแสนกว่าบาท แต่ยังเป็นหนี้อยู่เก้าหมื่น ก็มีการจัดเดินวิ่งเพื่อวิฑูชุมชน คนมากันเป็นพันๆ คน ก็ได้ปลดหนี้ เงินที่เหลือก็มาบริหารจัดการในสถานี” (กรรมการบริหารวิฑูชุมชน, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2548)

2.3.4.3 การจัดสรรงบประมาณ

งบที่จัดสรรของวิฑูชุมชนแห่งนี้ สามารถกำหนดรายจ่ายที่แน่นอนได้ “คนคุมเครื่องก็จ้างมาสี่พัน แล้วค่าไฟ ค่าน้ำ ตกเดือนละหมื่นห้า เราทำบัญชีแต่ละเดือน ตรวจสอบได้” (กรรมการบริหารวิฑูชุมชน, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2548)

ตารางที่ 4.17 สรุปการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง และวิสาหกิจชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี

การบริหารจัดการ	วิสาหกิจชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง	วิสาหกิจชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี
1. การบริหารจัดการตัวบุคคล		
1.1 คณะกรรมการบริหารสถานี่	มาจากคนรู้จักกัน เชิญมาร่วมเป็นกรรมการบริหาร บางคนมีตำแหน่งแต่ไม่ได้ร่วมบริหาร มักช่วยเหลือด้านอื่น เช่น การเงิน อาหาร	มาจากคนรู้จักกันและเครือญาติ เพราะเป็นตระกูลใหญ่ในชุมชน ส่วนใหญ่มีตำแหน่งทางสังคม
1.2 คณะกรรมการผลิตรายการ	ไม่มีการบริหารในรูปคณะกรรมการ เพราะมีเพียงลูกของผู้ประสานงานที่ทำหน้าที่นี้ โดยมุ่งผลิตสปอทประชาสัมพันธ์งานต่างๆ และจึงเกิดเข้ารายการ	มีกรรมการซึ่งเป็นชุดเดียวกับกรรมการบริหาร แต่ช่วงหลัง ใครอยากจัด เข้าม คุย ก็จัด ได้เลย
1.3 อาสาสมัครนักรายการ	มาจากกรรมการบริหาร หรือหาคนที่รู้จักมาฝึกจัดรายการ หรือเชิญตามหน่วยงานราชการ	มาจากกรรมการบริหาร หรือขอความร่วมมือจากทางราชการและชุมชน ช่วงหลังไม่ค่อยมีคนมาจัด จึงใช้วิธี ใครก็ได้ที่อยากมาจัด แล้วหาผู้สนับสนุนเอง โดยแบ่งรายได้บางส่วนให้แก่วิสาหกิจชุมชน
2. การบริหารจัดการการผลิตรายการ		
2.1 การคัดเลือกเนื้อหา	อาสาสมัครเป็นผู้คัดเลือกเนื้อหาเอง แต่ไม่ขัดต่อธรรมเนียมวิสาหกิจชุมชน	อาสาสมัครเป็นผู้คัดเลือกเนื้อหาเอง แต่ไม่ขัดต่อธรรมเนียมวิสาหกิจชุมชน
2.2 การจัดผังรายการ	ผู้ประสานงานจะควบคุมให้เป็นไปตามผังรายการ ถ้าอาสาสมัครไม่มาจัด จะให้เจ้าหน้าที่จัดแทน	ไม่เป็นไปตามผังที่กำหนด หากอาสาสมัครไม่มา จะให้ลูก-หลานจัดแทน โดยการเปิดเพลง
2.3 รูปแบบรายการวิธีการนำเสนอ	เปิดเพลงสลับสาระตามนโยบายของผู้ประสานงาน	เปิดเพลงสลับสาระตามที่อาสาสมัครต้องการ

ตารางที่ 4.17 สรุปการบริหารจัดการวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง และวิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี
(ต่อ)

การบริหารจัดการ	วิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง	วิทยุชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี
3. การบริหารจัดการอุปกรณ์/สิ่งของ		
3.1 การจัดหาอุปกรณ์	ผู้ประสานงานเป็นคนจัดหาแล้ว เสนอต่อกรรมการบริหารฯ	ไม่มีการจัดหาอุปกรณ์ใหม่ หากมีต้อง เสนอต่อกรรมการบริหารฯ
3.2 การใช้อุปกรณ์	ส่วนใหญ่ใช้ไมค์โครโฟน โดยได้รับ คำแนะนำจากผู้ประสานงาน เจ้าหน้าที่ควบคุมเสียง หรือ อาสาสมัครรุ่นพี่	ส่วนใหญ่ใช้ไมค์โครโฟน โดยได้รับ คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ควบคุมเสียง หรืออาสาสมัครรุ่นพี่
3.3 การบำรุงรักษาอุปกรณ์	จ้างเจ้าหน้าที่ดูแล	ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนดูแล
4. การบริหารจัดการงบประมาณ		
4.1 ที่มาของรายได้	จากผู้ให้การสนับสนุนในรูปของเงิน สิ่งของ อุปกรณ์ มีคนเดินเก็บเงิน แล้วหักเปอร์เซ็นต์ให้คนเก็บ	จากผู้ให้การสนับสนุนในรูปของเงิน สิ่งของ อุปกรณ์ โดยผู้จัดหักเปอร์เซ็นต์ ให้วิทยุชุมชน
4.2 การหารายได้	ตอบคำถามทาง SMS ในรายการ และ ทำสปอทประชาสัมพันธ์ให้ หน่วยงานอื่น	จัดกิจกรรมเฉพาะกิจ เช่น ทอดผ้าป่า เดินวิ่งเพื่อวิทยุชุมชน
4.3 การจัดสรรงบประมาณ	เป็นค่าสาธารณูปโภค ซ่อมแซม อุปกรณ์ ซื่ออุปกรณ์ มีบัญชีแสดง รายรับ-รายจ่ายทุกเดือน โดยใส่ไว้ใน เล่ม	เป็นค่าสาธารณูปโภค ซ่อมแซมอุปกรณ์ ซื่ออุปกรณ์ มีบัญชีแสดงรายรับ-รายจ่าย ทุกเดือน ติดไว้หน้าตู้บริจาค

3. การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของวิฑูชุมชนในฐานะผู้สังสาร

3.1 การแสวงหาความรู้

ชุมชนควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์ และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เล่าถึงการได้ความรู้มาของตนหลากหลายวิธี ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 15 คน (f = 15) แสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ภายในชุมชน

จังหวัดอ่างทอง

“เราหาความรู้ที่เขาไม่เคยรู้ มุ่งให้เกิดความภาคภูมิใจในจังหวัด พอที่เป็นกรรมการทำหน้าที่ของเขตพื้นที่ 4 เล่ม ชื่อว่า ศึกษาเมืองอ่างทอง เทิดทูนวีรชน เลิศล้ำโบราณสถาน สืบสานตำนานวัด ก็ต้องรวบรวมข้อมูลจากท้องถิ่น จากตำบลจริงๆ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักวิชาการ “วัฒนธรรมถิ่นอ่างทอง”, 2548)

“ผมก็คิดว่า นอกจากความรู้เรื่องไผ่ธมพ์แล้ว คนฟังเขายังต้องการอะไรอีก ก็เลยหาสาระอื่นๆ เข้ามาสอดแทรก เผอิญผมสนใจเรื่องพระเครื่อง แล้วที่อ่างทองก็เป็นเมืองพระเครื่อง เลยค้นคว้าเป็นพิเศษ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ไผ่ธมพ์ที่รัก”, 2548)

“เราต้องเตรียมทำการบ้านมาด้วย ต้องฟังและอ่านมากๆ เราเรียนในห้องเรียนอย่างเดียวไม่ได้ ต้องไปศึกษานอกสถานที่บ้าง ไปปิ่นเขา ไปป่าหาข้อมูล”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “คุณคือหมอ”, 2548)

“รายการนี้เป็นเรื่องพิธีการทั้งหมด ตั้งแต่เกิดจนตาย ผมเป็นเด็กวัดตั้งแต่อายุ 12 ขวบ จัดรายการก็มาจากประสบการณ์...มีหนังสืออ่านเรื่อยๆ คิดว่าเรื่องนี้ น่าสนใจและคนยังไม่รู้ก็นำมาเล่าให้ฟัง”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “เรื่องดีที่ลุงดับจับมาเล่า”, 2548)

“ผมเป็นผู้ฟังวิฑูชุมชนมาก่อนตั้งแต่สมัยเรียนมหาวิทยาลัย จนเป็นอาสาสมัครเสนอตัวเข้ามามีการจัดรายการ ผมจัดแนวเพลงสากล ก็คิดว่าภาษาน่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชน เลยหานเนื้อหาของเพลงและมีการแปลคำศัพท์สัณนิทก็ยังมี ก็ได้จากเพื่อนน้องๆ และผู้ฟังที่ส่งมาให้”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “เพลงฮิตคิดถึง”, 2548)

จังหวัดสระบุรี

“ผมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องมาบอกกล่าวข่าวของจังหวัด เล่าสู่กันฟัง ผู้ว่าฯเขาทำอะไร โครงการอำเภอเคลื่อนที่ที่จะไปลงพื้นที่ไหน... เราจะ ได้ข้อมูลมาจากจังหวัด แล้วเราก็เอามาแจ้งให้ทราบ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ข่าวชุมชน”, 2548)

“เป็นรายการของสถานีตำรวจ ส่วนใหญ่เอาเอกสารจากทางราชการมาประชาสัมพันธ์ เช่นเรื่องของจราจร อาชญากรรมในท้องที่ บางครั้งก็หาจากทางอินเทอร์เน็ต หรือถ้าเป็นเหตุการณ์ปัจจุบันก็เอามาจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น...เคยรับการอบรมจากกรมประชาสัมพันธ์ หรือทางจังหวัดมาอบรมให้ ก็เป็นในเรื่องของการพูด”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “โรงพักสัมพันธ์”, 2548)

“เป็นคนชอบฟังเพลงแล้วก็ชอบพูดด้วยค่ะ พอดีอาเขาสอน(คุณสุภวัฒน์ - วัฒนพรศ) เราก็ไปอบรมที่กรมประชาสัมพันธ์ เขาอบรมเกี่ยวกับวิธีการพูดทั้งในที่สาธารณะ และการเป็นดีเจ...รายการของหนูจะเป็นแบบเพลงและสาระความรู้ หนูจะเอามาจากหนังสือ หนังสือพิมพ์ จากห้องสมุด เพราะผู้ฟังจะเป็นวัยรุ่นกลุ่มเยาวชนเหมือนหนู”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “สาระน่ารู้กับเยาวชนศรีปทุม”, 2548)

ผู้ดำเนินงานวิทยุชุมชนที่ใช้แหล่งความรู้ภายในชุมชน มักดำเนินรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตนเอง ซึ่งเป็นทั้งการแสวงหาความรู้แบบรุกและแบบรับ

แต่มีผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 1 คน (f = 1) ที่ใช้แหล่งความรู้ภายนอกชุมชน เนื่องจาก ความรู้ในชุมชนไม่เพียงพอต่อความต้องการ

จังหวัดอ่างทอง

“เราเห็นว่าเราเป็นผู้ฟัง รอว่าเมื่อไรใครจะเอาสิ่งที่เราอยากได้ในลักษณะแบบนี้ มาสู่มนุษย์ มาสู่สังคมสักที มีแต่เรื่องราวที่คับแคบ ใครจะไปเข้าใจ มุสลิมก็ไม่เข้าใจ เราก็มาค้นคว้าก็ได้ผลวิจัยสนับสนุนมาจากที่ต่างๆ...มีแหล่งมาจากผู้รู้ที่อยู่ต่างประเทศ แล้วมาเปิดโรงเรียนสอนศาสนาที่ลาดบัวหลวง เป็นนักวิชาการใหญ่ เหมือนคลังอาวุธของเรา ไม่ใช่แค่บรรยาย เป็นนักการศึกษาในเรื่องการศึกษาในโรงเรียน สอนเด็กต่างประเทศ เราจะไปหาข้อมูล ศึกษาสอบถามจนมั่นใจแล้วจึงเอามาออกรายการ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ฮารับปันบารู”, 2548)

ดังนั้น พอสรุปได้ว่า การแสวงหาความรู้ของผู้ดำเนินงานวิทยุชุมชนไม่ว่าจะเป็นภายในและภายนอกชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้เนื้อหาหรือเทคนิควิธีการของตนดีขึ้น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสวงหาความรู้จากภายในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ($f = 15$) เนื่องจาก เนื้อหารายการเกี่ยวเนื่องกับชุมชนและวิธีการแสวงหาความรู้ใช้การอ่านหนังสือ การค้นหาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการรับข้อมูลจากภาคราชการ สำหรับการแสวงหาความรู้จากภายนอกชุมชน ได้มีการจัดส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพูดจากกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการสร้างสำนึกหลง (False consciousness) แก่ประชาชนถึงมาตรฐานการพูดที่ถูกต้องตามที่ภาครัฐกำหนด มากกว่าที่จะเน้นไปที่เนื้อหารายการที่มีคุณภาพ และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน มีความเห็นตรงกันว่า ไม่เคยทราบว่าตนเองสามารถหาความรู้ได้จากที่ใดบ้าง ต้องสอบถามจากผู้อื่นหรือค้นหาในสื่ออื่นๆ โดยยังไม่มีหน่วยงานใดที่ได้รวบรวมช่องทางการเรียนรู้ต่างๆไว้ เพื่อให้ผู้สนใจได้ค้นหาและติดต่อกับหน่วยงานนั้นโดยตรงหรือหากต้องการติดต่อแหล่งการเรียนรู้ชุมชนก็มักจะเป็นสถานที่ราชการ ซึ่งมีระบบบริหารงานอย่างเป็นทางการ เกิดข้อจำกัดสำหรับผู้ต้องการติดต่อ เมื่อผู้วิจัยได้สังเกตจากการมีอาสาสมัครช่วยงานในวิทยุชุมชน ก็พบว่า มีนักเรียนจากโรงเรียนในชุมชนใกล้เคียงได้มาฝึกงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน นักเรียนทั้งสองคนให้เหตุผลการมาฝึกงานช่วงปิดเทอมว่า ต้องการได้รับประสบการณ์ เพราะเป็นผู้ฟังวิทยุชุมชนมาก่อน แล้วได้มาสมัครช่วยงานในวิทยุชุมชน โดยเริ่มจากการเป็นผู้รับโทรศัพท์เมื่อผู้ฟังโทรเข้ามา จดรายชื่อเพลง เลือกแผ่นซีดี แล้วจึงพัฒนาเป็นนักจัดรายการในที่สุด “หนูชอบค่ะ สนุกดีไม่เหมือนมาทำงานเลย เหมือนมาเที่ยวมาคุยกันมากกว่า แต่ได้ความรู้กลับไปทุกครั้งเลย” (อาสาสมัครช่วยงานวิทยุชุมชน, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2548) โรงเรียนบางแห่งที่ประสงค์จะให้นักเรียนมาใช้วิทยุชุมชนเป็นสนามฝึกการพูดจะมีการอบรมวิธีการพูดจากอาจารย์ของโรงเรียนในเบื้องต้น แล้วจึงส่งนักเรียนมาจัดรายการ

3.2 การสร้างความรู้

การสร้างความรู้ เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้น (Generative) การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน ($f = 16$) ได้สร้างความรู้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Socialization) ดังนี้

จังหวัดอ่างทอง

“เราทำรายการวิทยุ เพราะเราได้มีโอกาสพูดแสดงความคิดเห็นโดยหลักวิชา
เรามีครูอาจารย์ ไม่ได้คิดเอง...เราแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ฟังที่บ้าน บางที่

เราพูดผิด เขาก็โทรมาในรายการ บอกว่าอย่างนี้จริงจะถูก...เราต้องการให้ทุกคนเป็นหมอ คุณเองช่วยเหลือคนในบ้านได้อย่างง่ายๆ แต่ไม่ได้สอนให้คนงมงาย”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักรายการ “คุณคือหมอ”, 2548)

เขามีหนังสือเชิญไปที่ไปรษณีย์ เราก็เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการประชาสัมพันธ์งานของเราจึงตกลงมาจัดรายการ มาครั้งแรกตื่นเต้นมาก ไหนจะเครื่องมือเครื่องมือ ไหนจะต้องพูดออกอากาศ พอจัดเสร็จต้องให้น้องๆที่อยู่สถานีช่วยบอก เราเลยกลับมาเป็นนักเรียนอีกครั้ง”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักรายการ “ไปรษณีย์ที่รัก”, 2548)

“เกร็ดความรู้ที่นำมาพูดในรายการ ก็เอามาจากผมไปรังวัดที่ดิน จะนัดเจอที่วัด และจะไปก่อนเวลา จะซักถามพูดคุยกับสมภารวัดบ้าง คนแก่ๆบ้าง”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักรายการ “เรื่องดีที่ลู่ดับจับมาเล่า”, 2548)

“เราไม่มีความรู้ ก็ลองผิดลองถูก พอได้มาศึกษาด้วยตัวเอง ทำแล้วก็ให้คนอื่นลองฟัง แล้วก็วิจารณ์ก่อน ว่าต้องแก้ไขอะไรไหน แล้วก็มาปรับแก้ไข”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการด้านเทคนิค, 2548)

“ตอนที่เขามาติดต่อ ให้เรียนรู้ที่สถานีเลย เราได้แต่เนื้อหา แต่เรื่องเทคนิคเราไม่รู้เรื่องเลย แต่เคยเป็นพิธีกรงานต่างๆมาก่อน เลยได้นำมาปรับใช้ง่ายขึ้น”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักรายการ “วัฒนธรรมถิ่นอ่างทอง”, 2548)

“เราจึงพยายามจัดอบรมให้นักจัดรายการของเราทราบว่า คุณเข้ามาครั้งนี้ คุณจะมาหวังผลประโยชน์อะไรไม่ได้ คุณเป็นอาสาสมัคร คุณมาเพื่อให้ความรู้กับชุมชน นั่นคือจุดประสงค์หลักของเรา”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการ, 2548)

“เราก็รอเหมือนกับที่คุณรออะไรสักอย่าง ในที่สุดจึงต้องออกมาทำ บางครั้งไม่ใช่เราอยากจะทำ แต่เรารอมานานแล้ว เหมือนคุณมองเห็นเรื่องของสังคมว่าเป็นเรื่องของคนอื่น เราเป็นตัวของเราเองไม่เห็นต้องใส่ใจ บ้านเมืองไม่ใช่ของเรา ถ้าเราคิดแบบนั้น เราก็ไม่เห็นต้องทำอะไร ถ้าเรารอแล้วเราอาจ

“ต้องตาย เราก็คงไม่ได้ทำ เราก็คงต้องพยายามว่าจะต้องทำ ก็หาทางเข้ามา”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ฮาร์ปปั้นบารู”, 2548)

จังหวัดสระบุรี

“ส่วนมากเปิดเพลงก่อน ซึ่งคิดว่าเป็นมาตรฐานในการจัดที่จะต้อง
เปิดเพลงสัก 2 เพลงก่อนเข้ารายการ แล้วสลับกับพูดสาระ...ดีเจที่
หนูชอบก็ดีเจอ้อย(คลื่นกรีนเวฟ)...แต่ก่อนต้องเขียนบทพูด เปิดรายการ
ต้องสวัสดีผู้ฟัง...แล้วปุ้มคอนโทรลก็ใช้เขียนแปะไว้ ใช้ไม่ก็ปุ้มเองคะ
เปิดไม่คั้ดง หรือเปิดเพลงคัง หรือหันไปกดปุ่มเปิดเพลงจากซีดี”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “สาระน่ารู้กับเขาวชนศรีปทุม”, 2548)

“เราก็คงพยายามประชาสัมพันธ์ว่ามันคือ วิทยุชุมชนนะผู้ฟัง แต่แล้วคนที่ฟัง
ก็ออกมาว่า เขาใจรวมจัดเนี่ยะ จัดรายการไม่ได้เรื่องเลย ก็ของชุมชนนะ
ก็ชุมชนเขาจะมาจัด ซึ่งบางคนก็ยังไม่เข้าใจ ตรงนี้มันเลยกลายเป็นเรื่องที่
ไม่เข้าใจกัน”

(สัมภาษณ์กรรมการบริหารสถานี, 2548)

“ให้เขาเตรียมเนื้อหาสาระที่ควรจะให้ชาวบ้านได้รับรู้ อย่างถ้าเป็นรายการ
ที่เกี่ยวกับการเกษตรก็จะเน้นไปทางการเกษตร แม้แต่เราจัดกันเองเราก็คง
เตรียมข้อมูลมา หาหนังสือมาเป็นเล่มๆเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้เขา”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการ, 2548)

การสร้างความรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์ จัดเป็นความรู้ในระดับที่ 2 (Know-how รู้วิธีการ) เป็น
ความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ โดยผู้ดำเนินงานวิทยุชุมชนสามารถนำ
ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ให้แก่ผู้อื่น (Tacit to Tacit) และต่างพร้อมใจที่จะเรียนรู้ใหม่ ไม่ว่าจะจากการสอนงาน
(On-the-job-training) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ(Action Learning) การทดลอง(Experimentation)
และการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต(Learning from past experience) เป็นต้น

การสร้างความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่การปลดปล่อยนั้น การเสวนา(Dialogue)
จัดเป็นวิถีทางแห่งการปลดปล่อย เป็นการเผชิญหน้าทางความคิดระหว่างบุคคล โดยผู้เสวนาต้องมอง
ผู้ร่วมเสวนาคนอื่นๆในฐานะเป็นคนเท่าเทียมกัน อยู่บนพื้นฐานของความรัก การอ่อนน้อมถ่อมตน
ความเชื่อมั่นในเพื่อนมนุษย์ และความหวัง รวมทั้งต้องใช้การคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์ แต่จากการ
สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสร้างความรู้ของวิทยุชุมชนทั้งสองแห่งยังคงเป็นแบบ ระบบฝากธนาคาร

(Banking Education) ได้แก่ ผู้เรียนคือผู้รับ มีการจัดเนื้อหา ผู้เรียนเก็บความรู้ และดึงออกมาใช้เมื่อถูกถาม

3.3 การจัดเก็บข้อมูลและการสืบค้นความรู้

ในการจัดการความรู้ นั้น วิทยุชุมชนต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูล สารสนเทศ ตลอดจนผลสะท้อนกลับ การวิจัย และการทดลอง การจัดเก็บ (Storage) นั้น เกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Database) หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งเกี่ยวกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น

ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 14 คน มีการจัดเก็บข้อมูลและสืบค้นความรู้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้

จังหวัดอ่างทอง

“ต้องรับผิดชอบทุกคำพูดที่ออกไป ผมจะอัดเสียงลงแผ่นซีดีไว้ทุกครั้ง ตอนผมถูกจับ มีข้อหาหนึ่งที่ว่า ผมค่าผู้ว่า ผมพูดในรายการฟ้าสว่างที่อ่างทอง ปรากฏว่า ผมเอาแผ่นที่ถือไปเปิดให้ฟัง ไม่มีการค่าผู้ว่าฯ เพราะเราเตรียมความพร้อมไว้อย่างดี ต้นฉบับผมอยู่หมอก”

(สัมภาษณ์ผู้ประสานงาน จวช. 1, 2548)

“ในส่วนของที่จะเป็นสคริปต์เล็กๆไว้ ไม่ได้มีการอัดเสียง แต่ถ้าคนฟังอยากจะได้ข้อมูลพี่ก็มีให้นะ แต่จัดเก็บไม่เป็นระเบียบ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “วัฒนธรรมถิ่นอ่างทอง”, 2548)

“เวลาออกอากาศ เราจะให้น้องๆอัดเก็บใส่ซีดีไว้ที่สถานี เรารับผิดชอบทุกคำพูด บางทีทางบ้านก็ขอฟังอีก เราก็ให้มาขอที่สถานี หรือมีงานที่อื่นก็เอาของเราไปเปิด ก็มีเสียงตามสายของเทศบาล”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “คุณคือหมอ”, 2548)

“ผมไม่เคยอัดเสียงเก็บไว้ ผมจัดเป็นรายการเพลงสากล แต่ผมจะเก็บเนื้อเพลงที่แปลไว้ที่บ้าน ก็มีเหมือนกันว่า ผมจะออนแอร์บอกว่าใครอยากได้เนื้อแปลให้โทรศัพท์เข้ามา จะจัดส่งไปให้”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “เพลงฮิตคิดถึง”, 2548)

“อัดเป็นซีดีเก็บไว้ที่ศูนย์ ชื่อศูนย์กลางอิสลามบ้านชะไว เป็นส่วนตัว
ไม่ได้ขึ้นกับองค์กรใดๆ แล้วไปเปิดที่ศูนย์อีกครั้ง เป็นเหมือนหอกระจายข่าว”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ฮารับป็นบารู”, 2548)

“ผมเป็นตัวหลักในการทำรายการ ตอนนี้สอนคุณพ่อคนเดียว
เพราะ ไม่มีคนที่อยู่เต็มเวลา คนที่มาจัดแล้วก็ไป มีอยู่เต็มเวลาคนเดียว
ผมก็สอนเขา เวลาสอนเขาจะจดเป็นคำถามความเข้าใจ ตัวหลักไม่มีอะไรมาก
อันไหนแปลกใหม่ผมก็จะทำ แต่ถ้าคนอื่นมาอ่านสมุดที่คุณพ่อจดก็น่าจะทำได้”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการด้านเทคนิค, 2548)

“เวลาเราทำสปอดแต่ละครั้ง จะเก็บไว้ทุกครั้ง เก็บไว้เพื่อศึกษา เปรียบเทียบ
ดูพัฒนาการและแก้ไข แต่ไม่ได้เอาสปอดเก่ามาทำใหม่ เพราะเวลาแต่ละช่วง
แต่ละสมัย ความนิยมไม่เหมือนกัน ดูว่าคนนิยมของวิทยุหลักแบบไหน
เราก็พยายามดูแล้วมาปรับให้ดีขึ้นเหมือนเขา เอาของเขามาปรับใช้บ้าง”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการด้านเทคนิค, 2548)

จังหวัดสระบุรี

“เราไม่มีการอัดเสียงเอาไว้ ส่วนมากถ้าเขาฟังไม่ทันก็จะ โทรเข้ามาที่รายการให้เรา
พูดซ้ำอีกครั้ง”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ตำรวจสัมพันธ์”, 2548)

“หนูจะมีแฟ้มตัดเก็บเรื่องที่หนูเอามาพูด ถ้าคนฟังต้องการข้อมูลอันเก่า
หนูก็จะค้นมาพูดให้ฟังได้อีก”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “สาระนั้นรู้กับเยาวชนศรีปทุม”, 2548)

“สิ่งที่ผมพูดออกไป ถ้าที่บ้านไม่เข้าใจหรือฟังไม่ทัน บางทีเจอกันที่ตลาด
เขาจะเข้ามาถามกันเลย ที่นี้กันเองอย่างนี้แหละ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ข่าวชุมชน”, 2548)

“ไม่มีการอัดเสียงอะไรไว้หรอก แค่เงินจะจ่ายค่าน้ำค่าไฟแต่ละเดือน ยังจะไม่พอเลย”

(สัมภาษณ์กรรมการบริหารสถานี, 2548)

“เราไม่มีบุคลากรมาทำงานด้านนี้โดยตรง ส่วนมากก็เป็นเด็กๆเยาวชน ที่เดี๋ยวมาเดี๋ยวก็ไป”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการ, 2548)

การจัดเก็บข้อมูลและการสืบค้นความรู้ นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์จัดเก็บข้อมูล(Storage) ที่มีการวิพากษ์เรื่องทางการเมือง การให้ความรู้ทางวัฒนธรรม ศาสนา สุขภาพ โดยมีวิธีการจัดเก็บข้อมูลที่ต่างกัน เช่น เก็บเป็นแฟ้มงาน เก็บในรูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเก็บไว้ในตัวบุคคล ซึ่งการจัดเก็บทั้งสามลักษณะนี้ ยังเป็นการกระจายข้อมูลหรือความรู้ไปตามตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อคำพูดที่เผยแพร่ออกไป สำหรับการสืบค้นความรู้(Retrieval) ซึ่งเป็นลักษณะของการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ใช้ต้องการ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานต่อไป จากการสัมภาษณ์พบว่า ความสัมพันธ์ในแนวราบของคนในชุมชน ทำให้การเข้าถึงแหล่งความรู้สะดวกยิ่งขึ้น เนื่องจาก ผู้จัดรายการเป็นคนในชุมชน สามารถพบปะได้ตลอดเวลา แต่ไม่พบรูปแบบการค้นหาความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การทำสมุดหน้าเหลือง (Yellow Pages) ของชุมชน หรือการทำห้องสมุด...เก็บรายชื่อและทักษะของแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

3.4 การถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์

วิทยุชุมชน จัดเป็นสื่อชุมชนที่ต้องถ่ายโอนความรู้จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เพราะการเรียนรู้จะดีขึ้นเมื่อความรู้กระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งชุมชน

ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 11 คน ($f = 11$) ได้ใช้การถ่ายโอนความรู้โดยตั้งใจ ซึ่งมีวิธีการแตกต่างกันไป ดังนี้

จังหวัดอ่างทอง

“อยากได้คนมีประสบการณ์มาสอนมากกว่า...ถ้าคนมีประสบการณ์ก็จะสามารถบอกได้ จะได้รวดเร็วกว่าศึกษาด้วยตนเอง ตอนนี่ก็มีการถ่ายทอดให้น้องคนอื่นบ้าง แต่ก่อนที่จะถ่ายทอดต้องดูด้วยว่า คนนั้นสนใจเรื่องดนตรีหรือเปล่า ถ้าไม่เป็นคนช่างสังเกตก็จะไม่รู้...ถ้าเรามีสปอคดีๆ คนก็สนใจ แต่ต้องหากมาช่วยบ้าง เพราะไม่ได้อยู่ตรงนี้เต็มๆ...บางครั้งงานเยอะมาก เช่น ช่วงสงกรานต์ ทางวัดจะให้เราช่วยทำสปอตประชาสัมพันธ์ อาจจะเหนื่อยมากขึ้น พอทำออกมาแล้วดี มีคนชอบ เราก็ภูมิใจ เราไม่เคยเรียกร้องเงินทอง แต่บางครั้งทางเจ้าภาพงานก็เอามาให้บ้าง”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการด้านเทคนิค, 2548)

“เท่าที่ฟังดู ส่วนใหญ่ชอบ คนพุทธก็เริ่มเข้าใจมุสลิมดีขึ้น เช่น เรื่องการ
 คัมสุรา บทบัญญัติห้ามแม่กระทั่ง ไปนั่งร่วมวงคัม มีโทษเท่ากับคนคัม
 ขอให้พุทธศาสนิกเข้าใจว่า เวลาถึงงานเลี้ยง เขาดูแลว่ามีสุรา เขาก็ไม่
 เข้างาน เพราะเขารังเกียจสุรา ไม่ได้รังเกียจงาน ถ้าคุณคัม คุณทำความชั่ว
 ได้หมด”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “ฮาร์บีนบารู”, 2548)

“อย่างเวลาจะบอกสูตรอะไร ต้องบอกให้เขาเตรียมสมุดคินสอ ย้ำและ
 ทวนให้ เช่น วิธีแก้เสียงแห้ง บอกส่วนผสมว่ามีอะไรบ้าง และวิธีทำ
 บอกขั้นตอน เวลาเริ่มระทานทำอะไร เราก็ย้ำและพยายามเน้น
 ถ้าเขาสงสัยก็จะโทรมาถาม คนสูงอายุฟังก็จะให้ลูกโทรมาถาม...เคยมี
 แม่ค้าที่ขายถั่วถอก แต่ก่อนเขาใช้สารฟอกขาว แต่พอฟังรายการเราตอนนี้
 หันมาใช้สมุนไพรไทยแทน เขาบอกว่ายอมขายแบบกำไรน้อยดีกว่าจะให้
 คนกินตายเร็ว ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “คุณคือหมอ”, 2548)

“ผมเคยทำหนังสือ ใช้นามปากกาว่า พิชิตเด็กวัด ทางไทยรัฐเขาก็ติดต่อมา
 ผมไม่ใช่นักเขียน นักเขียนจริงๆเขาเป็นแม่บ้านผม แต่ตอนนี้ไม่คิดจะทำอีก
 เพราะไม่ว่างจริงๆ...บางทีพูดเรื่องศาสนพิธีนี้ในรายการแล้ว แต่ไม่ได้ตั้งใจฟัง
 พอเอาเข้าจริง เจอตัวเราก็งงถามอีก เจ้าอาวาสวัดต่างๆก็ขอให้พูดเกี่ยวกับเรื่อง
 พระราชทานเพลิงศพบ่อยๆ เพราะฟังไม่ทัน ”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “เรื่องดีที่ลู่ดับจับมาแล้ว”, 2548)

จังหวัดสระบุรี

“ถ้ามีเด็กนักเรียนอยากมาจัดรายการ หนูจะสอนเขาเอง...ฝึกข้างนอก
 ห้องก่อน จนเขาพร้อมแล้วค่อยมานั่งประกบในห้องอีกที...ดูความมั่นใจ
 ว่าเขาจะไม่ตื่นเต้นมาก เขาต้องซ้อมให้เราดูก่อนเพื่อความมั่นใจในตัวเขา”

(สัมภาษณ์อาสาสมัครนักจัดรายการ “สาระนั้นรู้กับเขาชวน 2”, 2548)

ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 5 คน ($f = 5$) ได้ใช้การถ่ายโอนความรู้โดยไม่ตั้งใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว หรือเป็นการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในหน้าที่ที่ทำงานเป็นประจำอย่างไม่มีแบบแผน

จังหวัดสระบุรี

“ช่วงแรกของวิทยุชุมชนมีคนเข้ามาจัดเยอะ ทั้งเกษตรกรที่มีความรู้จริง หรือกลุ่มแม่บ้านก็จะมาพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น บางที่แม่บ้าน กลุ่มอื่นที่ทำอาชีพเดียวกันก็โทรเข้ามาคุยกัน เราเลยเป็นจุดนัดพบความรู้”

(สัมภาษณ์กรรมการผลิตรายการ, 2548)

“ผมก็พูดตรงๆนะ มันเหมือนขาลงของวิทยุชุมชน ตอนนี่แข่งขันกันสูง เหลือเกิน อย่างเช่น เคยมีนักจัดรายการมาขอซื้อเวลาจากเรา เราไม่ขาย เพราะนี่เป็นเวลาของชุมชน...ถ้าใครอยากจัด เราให้จัด เราไม่ใช่งานค้า”

(สัมภาษณ์กรรมการบริหารสถานี, 2548)

ผู้ให้สัมภาษณ์ใช้วิธีการถ่ายโอนความรู้โดยตั้งใจ เช่น การสื่อสารด้วยการเขียน การสื่อสารภายในชุมชน ระบบพี่เลี้ยง เนื่องจาก มีภาระหน้าที่ในด้านการจัดรายการ แต่ทั้งนี้ วิทยุชุมชนได้มีการถ่ายโอนความรู้โดยไม่ตั้งใจด้วย เช่น มีการเล่าเรื่องราว มีเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น เพราะเป็นผู้ส่งสารที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน จึงไม่เป็นการยากที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ เพราะสามารถทบทวนความรู้ที่เราไม่กระจำงได้ตลอดเวลา

ตารางที่ 4.18 การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของวิद्यชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง และ
วิद्यชุมชน 2 จังหวัดสระบุรี

การจัดการความรู้	อ่างทอง	สระบุรี
การแสวงหาความรู้	-รวบรวมข้อมูลจากท้องถิ่น -ศึกษานอกสถานที่ -หนังสือ -อินเทอร์เน็ต -ประสบการณ์เดิม	-เอกสารจากราชการ -อินเทอร์เน็ต -หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น -หนังสือ
การสร้างความรู้	-แลกเปลี่ยนเรียนรู้ -พูดคุย -สอนงาน -ลองผิดลองถูก -อบรม	-แลกเปลี่ยนเรียนรู้ -เลียนแบบ -สอนงาน -อบรม
การจัดเก็บข้อมูลและการ สืบค้นความรู้	-บันทึกเสียงลงซีดี -ใส่แฟ้ม -เก็บในตัวบุคคล	-ใส่แฟ้ม -เก็บในตัวบุคคล
การถ่ายโอนความรู้และการ ใช้ประโยชน์	-การสื่อสารภายในชุมชน -การสื่อสารด้วยการเขียน -การเล่าเรื่องราว	-การสื่อสารภายในชุมชน -ระบบพี่เลี้ยง -เครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ

จากตารางที่ 4.19 สรุปได้ว่า วิद्यชุมชนแสวงหาความรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน สร้างความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับรู้วิธีการ จัดเก็บข้อมูลและสืบค้นความรู้ในรูปของ เอกสาร แผ่นบันทึกข้อมูล และความจำ ส่วนการถ่ายโอนความรู้และการใช้ประโยชน์ใช้การสื่อสาร ระหว่างบุคคลและกลุ่มทั้งแบบตั้งใจและไม่ตั้งใจ

4. การเกิดมโนธรรมสำนึกของชุมชนในฐานะผู้รับสาร

การจัดการความรู้ของวิद्यชุมชน ถือเป็นเครื่องมือในการส่งผ่านความรู้มายังผู้รับสารทำให้ ค้นพบตนเองว่า มีความรู้ความสามารถ ที่จะต่อต้านอิทธิพลต่างๆ และสามารถควบคุมอนาคตของ ตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการเปลี่ยนแปลงสังคม (ช. เขียวพุ่มพวง, แปล, 2517: 176)

จากการสัมภาษณ์ผู้ฟังหรือเข้าร่วมกิจกรรมวิทยุชุมชน 1 จังหวัดอ่างทอง จำนวน 5 คน เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2548 วิทยุชุมชน 2 จสระบุรี จำนวน 5 คน เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2548 เพื่อศึกษาผลของวิทยุชุมชนต่อการสร้างมโนธรรมสำนึกของชุมชน ผลปรากฏดังนี้

4.1 การรู้จักคุณค่าในตนเอง ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าถึงสาเหตุและประโยชน์ของการฟังวิทยุชุมชน ดังนี้

“เรามีคลื่นของเราเอง เราก็ดีใจ โทรไปขอเพลงประจำเลย เดี่ยวให้กลุ่มโน้นกลุ่มนี้” (สระบุรี)

“เราขับผ้าไป เราก็จ้างไป เพลินๆดี แล้วยังมีสาระทำให้รู้เรื่องของกลุ่มห้เราด้วย” (สระบุรี)

“พี่ก็เคยไปออกรายการของพี่เถียรนะ พอคนอื่นรู้ว่าเคยออกรายการแล้วที่เขาทำผ้าทอมือแบบเรา เขาก็มารับซื้อไปขาย” (อ่างทอง)

“พวกเราอยู่กับแบบพี่น้องอยู่แล้ว ยิ่งมีวิทยุชุมชนคอยแจ้งข่าวงานบวช งานแต่ง งานตาย ทำให้เรารู้ว่า ชุมชนเรามีอะไรบ้าง” (สระบุรี)

“เคยฟังคลื่นอื่นเหมือนกัน เปิดแต่เพลงอยู่นั้นแหละ ไม่มีสาระอะไรเลย แต่ของพี่เถียรเขาไม่นะ สถานีเขาจะมีสาระที่สุด” (อ่างทอง)

“ลุงแอดนี่ฟังเป็นประจำ แกพูดไม่ค่อยช้คนนะ แต่ฟังดูจริงใจดี เราเลยชอบโทรไปคุยกับแกตอนจัดรายการ” (สระบุรี)

“พอฟังรายการอยู่ มันก็คิดขึ้นมาเลยนะ เออ เราก็มีของดีอยู่ในชุมชนเหมือนกันนะ” (อ่างทอง)

“พี่ว่า มันเป็นเวลาสำหรับคนที่อยากลองจัดรายการ อย่างลูกสาวพี่ก็เคยไปจัดอยู่พักหนึ่งช่วงปิดเทอม เดี่ยวนี้มันพูดเก่งเชียว เป็นตัวแทนโรงเรียนประกวดชนะเลิศประจำ” (อ่างทอง)

จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์รู้จักคุณค่าของชุมชนของตนดีขึ้น ไม่แปลกแยกออกจากชุมชน และวิถุชุมชนก็เป็นเสมือนตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

4.2 การช่วยเหลือส่วนรวม ผู้ให้สัมภาษณ์ให้เล่าให้ฟังถึงประโยชน์ของวิถุชุมชนดังนี้

“ตอนนั้นเคยเสไฟฟ้าล้ม เราโทรเข้าวิถุชุมชนเลย เป็บเดียว อบค. ก็มาจัดการให้เสร็จ” (สระบุรี)

“เห็นคนเขาบอกกันว่า พ่อค้าที่ตลาดเคยใส่น้ำยาแซ่ศพที่ทำให้ด้วงอก มันสดและขาว พอเขาฟังเรื่องการคุณคือหมอ เขาเลิกเลยนะ” (อ่างทอง)

“ดีเหมือนกันแหละ อย่างมีอยู่ครั้งนึง ลุงเลิกเขาบอกว่า ดำรวจตั้งด่าน จับคนไม่ใส่หมวกกันน็อก พี่ก็ตะโกนบอกคนที่บ้าน พอเขาจะออกจากบ้านก็หีบหมวกใส่เลย” (สระบุรี)

“เราให้ความรู้ด้วย ใครมาเรียนก็สอนให้ ไม่ก็กัไว้เลย สอนให้หมด ทำเป็นไปเลย” (อ่างทอง)

“ไม่คิดว่าจะมีคนมางานพ่อเราเยอะขนาดนี้ แค่อีรดไปบอกที่สถานี พอคคกลางคืน แยกมางานศพเยอะเชียว” (สระบุรี)

“ช่วงก่อนถูกจับ เขาเคยพูดออกทางรายการขอบริจาคทราย เพราะน้ำท่วมมากเลย แต่จังหวัดให้ออกข่าวว่า น้ำไม่ท่วมอ่างทอง สักพักก็มีคนโทรเข้ามาให้ไปเอาทรายจากร้านเขา” (อ่างทอง)

จากการให้สัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนมักใช้ประโยชน์ของวิถุชุมชนในด้านการประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสาร ซึ่งมีทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อชุมชน

การวิเคราะห์การจัดการความรู้ของวิทยุชุมชนในฐานะผู้ส่งสารและการเกิดมโนธรรมสำนึกของชุมชนในฐานะผู้รับสาร ผู้วิจัยได้พบข้อสังเกตเพื่อนำข้อมูลมาเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ ดังนี้

ข้อสังเกตด้านผู้ส่งสาร

1. การแสวงหาความรู้

จากการศึกษาทั้งวิทยุชุมชน 1 และวิทยุชุมชน 2 พบว่า ชุมชนมีการแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ 2 แหล่ง คือ

- 1.1 แหล่งความรู้ภายในชุมชน
- 1.2 แหล่งความรู้ภายนอกชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาความรู้ของชุมชน ดังนี้

- 1) ผู้จัดรายการคิดว่า “วิทยุชุมชน โดยชุมชน ของชุมชน และเพื่อชุมชน” จึงนำเฉพาะข้อมูลของชุมชนมาออกอากาศ โดยลืมนึกถึงความต้องการของผู้ฟังว่า ต้องการทราบข้อมูลอื่นนอกเหนือไป จากข้อมูลภายในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ตระหนักว่าวิทยุชุมชนต้องต่อสู้กับกระบวนการทัศน์เก่าเพื่อแสดงถึงพลังของประชาชนในการเป็นเจ้าของสถานีวิทยุที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง
- 2) ผู้จัดรายการไม่มีความรู้เพียงพอด้านแหล่งข้อมูล จึงใช้วิธีการแสวงหาข้อมูลจากภาครัฐ ข้อมูลจากหนังสือ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่ผลิตมาจากส่วนกลางเป็นหลัก
- 3) ผู้จัดรายการส่วนใหญ่มีความคิดว่า การเข้ารับการอบรมด้านทักษะการเป็นนักจัดรายการ เช่น การพูด การใช้อุปกรณ์ จากกรมประชาสัมพันธ์ เป็นมาตรฐานที่นักจัดรายการทุกคนพึงมี ซึ่งการกระทำเช่นนี้ถือว่าภาครัฐได้สร้าง “สำนึกหลง” (fault consciousness) ให้ประชาชนยอมรับในสิ่งที่รัฐกำหนด
- 4) ผู้จัดรายการขาดการผลักดันให้ประชาชนผู้อยู่ในฐานะผู้ฟังมาเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหา ทำให้ อำนาจในการควบคุมข้อมูล ข่าวสารของวิทยุชุมชนมาจากคนเพียงกลุ่มเดียวในชุมชน ขาดการแสวงหาข้อมูลในวงกว้าง
- 5) ผู้จัดรายการไม่ได้ใช้แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนเท่าที่ควร

2. การสร้างความรู้

จากการศึกษาทั้งวิทยุชุมชน 1 และวิทยุชุมชน 2 พบว่า ชุมชนมีการสร้างความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการสอนงาน การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การทดลอง และการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต โดยการสร้างความรู้ดังกล่าวส่วนใหญ่ ยังคงเป็นแบบ “ระบบฝากธนาคาร” (Banking education) ซึ่งทำให้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารขาดการคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์ และไม่มีการตั้งคำถามว่าความรู้ที่ได้รับฟังมานั้น เป็นประโยชน์กับตนเองอย่างแท้จริงประการใด

3. การจัดเก็บข้อมูลและสืบค้นความรู้

จากการศึกษาทั้งวิทยุชุมชน 1 และวิทยุชุมชน 2 พบว่า ทั้ง 2 ชุมชนมีการจัดเก็บข้อมูลหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความพอใจและความสะดวกของผู้จัดรายการ ดังนี้

3.1 ผู้จัดรายการส่วนหนึ่ง เก็บข้อมูลที่ใช้ในการจัดรายการ โดยการจำของปัจเจกบุคคล

3.2 ผู้จัดรายการ เก็บเนื้อหาหรือรายการที่จัด ลงในแฟ้มเอกสารของตนเอง

3.3 ผู้จัดรายการ อัดเสียงเฉพาะช่วงที่ตนเองดำเนินรายการ ลงในแผ่น CD rom และเลือกเก็บไว้ที่ใดที่หนึ่ง กล่าวคือ บางคนเลือกเก็บไว้กับตนเอง เพราะต้องการใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในอนาคต ในขณะที่บางคน เลือกเก็บไว้ที่สถานี เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นต่อไป

ผลจากการจัดเก็บข้อมูลที่ไม่เป็นระบบของผู้ส่งสารข้างต้น ทำให้

- 1) เกิดความยากลำบากในการสืบค้น เมื่อต้องการข้อมูล
- 2) ข้อมูลทั้งหมดปะปนกัน ทั้งข้อมูลใหม่และข้อมูลเก่า และประเภทของเอกสาร
- 3) ข้อมูลเกิดการสูญหาย โดยเฉพาะการเก็บด้วยความจำ ที่ผู้ส่งสารทั้งหมดมักจะลืม

ข้อมูลบางส่วน

4) ขาดแรงจูงใจในการค้นหาข้อมูลเดิมมาต่อยอด เนื่องจากการค้นหาข้อมูลใหม่จะสะดวกกว่า

4. การถ่ายโอนความรู้และใช้ประโยชน์

จากการศึกษาทั้งวิทยุชุมชน 1 และวิทยุชุมชน 2 พบว่า ทั้งสองชุมชนมีการถ่ายโอนความรู้โดยตั้งใจ เช่น การสื่อสารด้วยการเขียน การสื่อสารภายในชุมชน ระบบพี่เลี้ยง ทั้งนี้ วิทยุชุมชนได้มีการถ่ายโอนความรู้โดยไม่ตั้งใจด้วย เช่น มีการเล่าเรื่องราว มีเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น แต่การถ่ายโอนความรู้ดังกล่าว วิทยุชุมชนยังคงนำความรู้จากวิทยุกระแสหลักเป็นแม่แบบ ดังนั้น การ

กรอบจำกัดของภาครัฐก็ถูกถ่ายโอนไปยังผู้รับสารเช่นเดิม อีกทั้งวิทยุชุมชนยังไม่สามารถเป็นตัวกลางในการนำความรู้จาก แหล่งการเรียนรู้อื่นมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างเต็มที่

ข้อสังเกตด้านผู้รับสาร

การเกิดมโนธรรมสำนึกของชุมชนในฐานะผู้รับสาร

1. บทบาทของผู้รับสารเป็นการตั้งรับ กล่าวคือ ได้รับความรู้มาโดยไม่ได้คิดตั้งคำถามว่า ความรู้ที่ถูกยึดเหนี่ยวให้แน่น เป็นความรู้ที่ถูกต้องและสนองต่อความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงหรือไม่
2. ผู้รับสารยังคงบทบาทของผู้ถูกระทำ (Passive) มากกว่าผู้กระทำ (Active) กล่าวคือ ผู้รับสารไม่ได้แสดงบทบาทของกระบวนการสร้างเนื้อหาในรายการ
3. ผู้รับสารยังคงได้รับสำนึกหลง (False Consciousness) โดยการส่งความรู้ผ่านทางเนื้อหาสาระของรายการ เช่น ภาครัฐได้ส่งข่าวประชาสัมพันธ์ของตนโดยออกอากาศในรายการวิทยุชุมชน

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการจัดการจัดการความรู้ของแหล่งการเรียนรู้ประเภทวิทยุชุมชน

กระบวนการจัดการความรู้ เป็นการปฏิบัติเชิง การปฏิบัตินั้นต้องเปลี่ยนความคิดใหม่ เปลี่ยนคุณค่าใหม่ ซึ่งสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นของการจัดการความรู้ เห็นได้อย่างชัดเจนว่าได้มีการนำไปสู่ความคิดใหม่ การเปลี่ยนคุณค่าใหม่ๆ ที่สำคัญนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตัวเองอย่างลึกซึ้ง (transformation) ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและสังคม เราได้เห็นแล้วว่ากระบวนการใช้กฎหมายต่างไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตัวเองอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น การจัดการความรู้เข้าไปสู่การผลักดันสำนึก นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การปลดปล่อย นำไปสู่การมีเมล็ดพันธุ์แห่งความดี (ประเวศ วรรสี, 2548)

การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ มีรายละเอียด ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของวิทยุชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร
 2. แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของวิทยุชุมชนในฐานะผู้รับสาร
1. แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของวิทยุชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร

วิทยุชุมชน จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ดำเนินการ โดยประชาชน เป็นนวัตกรรมที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่างๆได้ด้วยตนเองตลอดเวลาโดยไม่จำกัดเพศ และวัย

1.1 วิทยุชุมชนควรสร้างระบบความรู้ของตน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการตัวบุคคล ด้านการผลิตรายการ ด้านอุปกรณ์/สิ่งของ และด้านงบประมาณ โดยให้คณะกรรมการบริหารประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1.2 วิทยุชุมชนควรมีการแสวงหาความรู้ในเรื่องที่ชาวบ้านสนใจ ใกล้ตัว และเป็นประโยชน์ โดยตรงต่อการดำเนินชีวิต ปราศจากการครอบงำจากภาครัฐ

1.3 วิทยุชุมชนควรมีอัตลักษณ์ของตนเอง ในการนำเสนอข้อมูลที่ชุมชนต้องการและเป็นประโยชน์ ไม่ควรเลียนแบบการจัดการหรือนำเสนอข้อมูลจากวิทยุกระแสหลัก เช่น การนำเสนอสมุนไพรรักษาโรค หรือเรื่องอื่นๆที่ชาวบ้านสนใจ รวมถึงการวิพากษ์กระแสทางการเมืองเพื่อให้ชาวบ้านรู้เท่าทัน

1.4 ควรจัดให้มีกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาได้ (Problem Posing Education) โดยเน้นให้มีการจัดเสวนา อบรม ให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง จนชาวบ้านสามารถเกิดความคิดเชิงวิพากษ์ได้ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับการปลดปล่อย

1.5 ควรส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างจริงจัง โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดเก็บข้อมูลและปัญหาของการไม่มีระบบการจัดเก็บข้อมูล รวมถึงหาทางออกในการจัดเก็บข้อมูลด้วยตัวของชาวบ้านเอง

1.6 ควรให้ชาวบ้านจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลและคัดแยกความรู้ที่สำคัญกับชาวบ้านอย่างแท้จริง

1.7 วิทยุชุมชนควรเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ

2. แนวทางการพัฒนาการจัดการความรู้ของวิทยุชุมชนในฐานะผู้รับสาร

2.1 ผู้รับสารควรรู้จักตั้งคำถามจากสารที่ได้รับ โดยให้มีความคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์ และสามารถสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนในฐานะผู้ฟังในกรณีที่รายการไม่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

2.2 ควรผลักดันให้ผู้รับสารเป็นผู้ส่งสารบ้างในบางโอกาส โดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้ฟังเป็นแขกรับเชิญในรายการหรือเป็นอาสาสมัครนักจัดรายการ และจัดหานักจัดรายการที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย เพื่อให้ชุมชนได้รับฟังความรู้ที่กว้างขวางขึ้น